

”Jos pääset sisään ja käyt sen alusta loppuun, niin nostan kyllä hattua”

Kauppakorkeakouluun ilman ylioppilastodistusta päässeiden käsitys kyvykkyydestään

Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma (KM)

Pro gradu -tutkielma

Laatija:

Piret Kinnunen

Ohjaajat:

Professori Ulpuukka Isopahkala-Bouret

Tutkijatohtori Jenni Tikkanen

23.01.2023

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijä: Piret Kinnunen

Otsikko: ” Jos pääset sisään ja käyt sen alusta loppuun, niin nostan kyllä hattua”

Kauppakorkeakouluun ilman ylioppilastodistusta päässeiden käsitys kyvykkyydestään

Ohjaajat: Professori Ulpukka Isopahkala-Bouret & Tutkijatohtori Jenni Tikkanen

Sivumäärä: 71 sivua, 5 liitesivua

Päivämäärä: 23.01.2023

Tässä laadullisessa tutkimuksessa tarkasteltiin kauppakorkeakoulun opiskelijoiden käsitystä kyvykkyydestään elämän aikana kohti kauppakorkeakoulua ja siellä opiskelua. Haastatteluun osallistuneilla opiskelijoilla ei ole ylioppilastutkintoa. Tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää koskemaan kaikkia niitä opiskelijoita, jotka opiskelevat kauppakorkeakouluissa ilman ylioppilastaustaa. Haastatellut yksilöt antoivat oman äänensä kuuluville ja toivat esille erilaisia näkemyksiä elämänpoluistaan ja käsityksistään omasta kyvykkyydestään kohti kauppakorkeakoulua.

Tutkimuksen aineisto koostuu Turun kauppakorkeakoulun opiskelijoiden teemahaastatteluista (N=12). Aineiston analyysi toteutettiin aineisto lähtöisellä sisällönanalyysimenetelmällä, jonka avulla haettiin käsityksiä omasta kyvykkyydestä elämän aikana. Erilaiset elämäkokemukset ohjaavat yksilön oman mielenkiinnon ja kyvykkyyden kokemiseen kohti kauppakorkeakoulutusta. Tutkimuskysymykset on

1. Miten aiemmat elämäkokemukset ovat vaikuttaneet omaan käsitykseen kyvykkyydestä?
2. Miten kauppakorkeakouluun pääsy ja opiskelu siellä on vaikuttanut kyvykkyyteen?

Analyysin tuloksena syntyi pääteemat koulutusvalintoihin vaikuttavat asiat ja ympäristön palautteet. Haastateltavat kokivat elämänsä aikana olevien tapahtumien vaikuttaneen heidän omiin käsityksiinsä kyvykkyydestään. Pääteemojen alle muodostui kaksi alateemaa. Ympäristön palautteet teeman alle muodostui läheisten palautteet sekä haastateltavien elämäkokemukset. Koulutusvalintoihin vaikuttavat asiat teeman alle muodostui kokemukset ennen kauppakorkeakoulua ja kauppakorkeakoulussa. Haastattelut paljastavat, että kauppakorkeakouluun hakeutuminen ilman ylioppilastaustaa vaikuttaa elämäkokemukseen ikää katsomatta. Samankaltaisuuksia elämäkokemuksista löytyy kuitenkin monia, mutta jokainen oli kokenut asiat omasta taustastaan ja nykyhetkestä käsin. Elämän aikana tehdyt päätökset ovat omalta osaltaan vaikuttaneet jokaisen yksilön hakeutumiseen kauppakorkeakouluun. Näihin päätöksiin ovat vaikuttaneet aiemmat menestykset koulussa sekä läheisten reaktiot haastateltavien haaveisiin ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Positiiviset ja negatiiviset palautteet ovat toimineet yksilön valintojen ja niistä tehtävien päätösten muokkaajina, jotka ovat luoneet käsityksen kyvykkyyden tunteeseen kasvattavia tai heikentäviä kokemuksia. Työelämä on tuonut perspektiiviä oman elämän hallintaan ja tulevaisuuden näkymiin. Kauppakorkeakouluun pääsy on ollut mahdollisuus muuttaa oman elämän suuntaa sekä saada haastetta omille kyvyilleen. Haastatellut ovat kokeneet kasvaneensa ihmisinä elämänsä aikana, ja kauppakorkeakouluopiskelu on muokannut heidän käsityksiään kyvyistään ja mahdollisuuksistaan tulevaisuudessa.

Avainsanat: koulutuspolku, kyvykkyys, käsitys kyvykkyydestä, ei-ylioppilas, kauppakorkeakoulu, yliopisto, aineistolähtöinen sisällönanalyysi, laadullinen tutkimus

The originality of this thesis has been checked in accordance with the University of Turku quality assurance system using the Turnitin Originality Check service.

Master's Thesis

Subject: Educational sciences, Faculty of Education

Author: Piret Kinnunen

Title: ” Jos pääset sisään ja käyt sen alusta loppuun, niin nostan kyllä hattua” Kauppakorkeakouluun ilman ylioppilastodistusta päässeiden käsitys kyvykkyydestään

Directors: Professor Ulpukka Isopahkala-Bouret & Postdoctoral Researcher Jenni Tikkanen

Number of pages: 71 pages, 5 appendixes

Date: 23.01.2023

This qualitative thesis examines at the students` experienced ability towards the School of Economics and their study there. Students who participated in the interview do not have a matriculation examination. The results of the study cannot be generalised to all students who study in economics schools without a matriculation examination. The individuals interviewed gave their own point of view and expressed different views on their ways of life toward the School of Economics.

The research material consists of theme interviews of students at the Turku School of Economics (N=12). The analysis of the material was carried out using a basic content analysis method, which was used to search for experienced abilities during life. Different life experiences guide an individual to experience his own interest and ability towards an economics university.

1. How have previous life experiences affected one's perception of ability?
2. How has access to and study in the School of Economics affected ability experiences?

The analysis resulted in the main themes affecting education choices and environmental feedback. The interviewees felt that the events in the course of life affected their own perceptions of their ability. Two sub-thematic themes were formed under the main themes. Environmental feedback under the theme consisted of feedback from close people and the life experiences of those interviewed. The educational choices were accompanied by experiences before the School of Economics and at the School of Economics. Interviews reveal that applying to a school of economics without a matriculation exam background affects life experiences regardless of age. However, there were many similarities in life experiences, but everyone had experienced things from his or her own background and from the present. The decisions made during life have contributed to each individual's admission to the School of Economics. These decisions have been influenced by previous successes in school and by the reactions of the people closest to you based on the dreams of the interviewees and the plans for the future. Positive and negative feedback has shaped individual choices and decisions, which have created experiences that increase or weaken the ability feeling. Working life has brought perspective to the management of one's own life and the prospects for the future. Access to the School of Economics has been an opportunity to change the course of one's life and to challenge one's own abilities. The interviewees have felt that they have grown up as people during their lives, and the School of Economics studies have shaped their perceptions of their abilities and opportunities in the future.

Keywords: learning path, ability, experience in ability, non- matriculation exam graduate, school of economics, university, material-based content analysis, qualitative research

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
2	Käsitys omasta kyvykkyydestä muotoutuu elämän aikana	9
2.1	Kykenenkö, pystynkö, osaanko?	9
2.2	Elämäkokemukset ohjaamassa kyvykkyyden muodostumista	14
3	Korkeakoulutukseen ilman ylioppilastodistusta	21
3.1	Koulutusta kaikille	21
3.2	Koulutuspolkujen mahdollisuudet ilman ylioppilastodistusta	23
4	Tutkimuksen toteutus	27
4.1	Tutkimus kysymykset	27
4.2	Tutkimusaineisto	27
4.3	Aineiston analyysi	32
5	Tulokset	37
5.1	Käsitys omasta kyvykkyydestä	37
5.1.1	Läheisten palautteet yksilölle	37
5.1.2	Elämäkokemukset ohjaamassa kouluun hakeutumiseen	40
5.2	Kyvykkyyden muotoutuminen ennen kauppakorkeakoulua ja kauppakorkeakoulussa	43
5.2.1	Kohti kauppakorkeakoulua	44
5.2.2	Kokemukset kauppakorkeakoulussa	51
6	Pohdinta	57
6.1	Omiin kykyihin luottaminen ja kasvaminen ihmisenä	57
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	62
6.3	Jatkotutkimus-ehdotuksia	64
	Lähteet	66
	Liitteet	71
	Liite 1. Haastattelu kutsu	71
	Liite 2. Haastattelurunko	72
	Liite 3. Tietosuojailmoitus	76

Liite 4 Aineiston pelkistys/-Ympäristön palautteet	79
Liite 5 Aineiston pelkistys/-Koulutusvalinnat	80

1 Johdanto

Kokemus kyvykkyydestä kehittyy elämämme aikana. Synnyttyämme alamme olla vuorovaikutuksessa ympäristöömme saaden sieltä palautetta omasta toiminnastamme. Lapsuudesta aikuisuuteen kehitymme erilaisissa kyvyissä. Erilaisten palautteiden sekä onnistumisten ja epäonnistumisten avulla havaitaan kehittymisen kohteita sekä vahvistetaan oman kyvykkyyden tunnetta. Kyvykkyyden huomaaminen itsestään ei ole helppoa, tämän takia erilaiset palautteet auttavat yksilöä huomaamaan kykynsä. Koulutuksen kautta saadaan uutta palautetta koulukyvykkyydestä, joka muokkaa yksilön käsitystä tästä kyvykkyydestä käsin. Yksilön itsensä käsittämä kyvykkyyks muodostuu erilaisten palautteiden kautta, kehittäen yksilöä kohti haluttua määränpäättä. Jokainen ihminen on yksilö ja kokemukset omista kyvyistään yksilöllisiä. Vertailemalla omia tuotoksia tai kouluarvosanoja toisten kautta saadaan näkemystä omasta kyvykkyydestä samanikäisten kanssa. Elämänaikana muodostuu tavoitteita, joita kohti halutaan päästä. Näihin tavoitteisiin päästäkseen vaaditaan tiettyjä kykyjä saavuttaakseen ne. Kyvykkyyttä on montaa erilaista ja tässä pro gradu – tutkielmassa tutkin yksilön käsitystä sisäisestä kyvykkyydestään ja sen osia kohti kauppakorkeakoulua.

Tutkimus on ajankohtainen, koska kauppakorkeakouluun pääsevistä suurimmalla osalla on ylioppilastausta. Ei - ylioppilastaustan omaavia on marginaalinen määrä ja on tärkeää saada tutkittua tietoa heidän kokemuksistaan. Tutkimuksen avulla ei - ylioppilastaustaiset henkilöt voivat motivoitua pohtimaan mahdollisuuksiaan korkeakoulutuksia kohtaan.

Ammattikoulusta tai peruskoulusta yliopistoon eli erilaista opintopolkua pitkin meneviä on haastatteluiden avulla tutkittu, mutta käsitystä oman kyvykkyyden muodostumisesta ei ole kauppakorkeakoululaisilta tutkittu. Koen tärkeäksi kyvykkyyden käsityksen tutkimisen, koska se voi olla yksi tekijä, joka rohkaisee yksilöä hakeutumaan yliopistoon.

Kyvykkyyden lisäksi käytän tässä tutkimuksessa kykyminän käsitettä, joka käsittää yksilön pystyvyyden suhteessa menneisyyteen, nykyisyyteen sekä tulevaisuuteen. Siihen liittyvät pohdinnat omasta elämästä ja ympäristön palautteet yksilölle. Siirtymävaiheet elämässä, kuten työhön tai koulutukseen meneminen muokkaavat yksilöä näkemään itseään eri konteksteissa ja luovat henkilölle näkemystä itsestään laajemmin. Yksilön tulkinta omista kyvyistään ja sisäisistä ominaisuuksistaan auttavat häntä orientoitumaan ratkaisujen tekoon elämän eri alueilla. Sosiaaliset suhteet ja paikka yhteiskunnassa ovat vahvasti sidoksissa yksilön kykyminän muodostumiseen ja muokkautumiseen. (Räty ym. 2019, 977–979; Komulainen ym. 2015, 148–153.)

Tutkimuksessa ei ole otettu käsittelyyn oppivelvollisuuden laajentumista, joka on säädetty oppivelvollisuuslain 2 momentissa (Oppivelvollisuuslaki 2020, 2§). Tutkimuksen ajankohdan huomioiden haastateltavat eivät ole laissa säädetyn koulutuksen piirissä. Peruskoulun jälkeen hakeudutaan yleensä toiselle asteelle, joko ammattikouluun tai lukioon. Suomessa korkeakouluopintoihin voi hakeutua pitkänkin työuran jälkeen tai heti toiselta asteelta valmistuttua. Ammatillisen toisen asteen jälkeen ei välttämättä lähdetä jatko-opintoihin yliopistoon vaan reitti voi olla monivaiheinen. Ei ole itsestään selvää hakeutua ammattikoulusta kauppakorkeakouluun. Usein ammattikoulusta siirrytään suoraan työelämään (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2017, 13). Ilman ylioppilastodistusta yliopistoon sijoittuneita on noin 3 % eli lukiosta yliopistoon menijöitä on enemmän. Ammatillisen koulutuksen puolelta hakeudutaan todennäköisemmin ammattikorkeakouluun kuin yliopistoon. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2017,14, 23; 2018, 232.) Opintojen suorittaminen ja mahdollisten uusien urien tekeminen eri elämänvaiheissa on mahdollista. Suomessa korkeakouluun voi hakea toisen asteen suorittamisen jälkeen tai avoimen haun kautta. Avoimessa korkeakoulussa voi opiskella halutun alan opintoja tutkintotavoitteisesti, joustavasti työn tai muun elämän ohella. Avoimessa korkeakoulussa opiskelu on maksullista, joka antaa mahdollisuuden hakeutua tiettyihin tutkintoihin. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 229–230.) Yliopistojen sisäänpääsy vaatimukset pääsykokeiden ja lukiotodistusten kautta, ovat muuttuneet edellisinä vuosina.

Tarkastelen opiskelijoita (N=12), jotka ovat hankkineet hakukelpoisuutensa ilman ylioppilastutkintoa eli ammatillisen koulutuksen puolelta, peruskoulusta, ammattikorkeakoulusta tai avoimen yliopiston opintojen kautta. Tarkoituksena on tutkia subjektilähtöisesti yksilöiden käsityksiä omasta kyvykkyydestä elämäkokemusten pohjalta, jotka ovat johtaneet heidät kauppakorkeakouluun Tutkimuksessa ei ole pyrkimyksenä yleistää vaan kuvata ilmiötä kriittisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Tutkimukseni tarkoituksena on ilmiön selittäminen selkeästi ja ymmärrettävästi (Alasuutari 2011,237).

Tämä tutkimusraportti alkaa luvuilla kaksi ja kolme, joissa esitellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä. Luvussa kaksi kuvaillaan kyvykkyyden muodostumista elämän aikana. Tämän jälkeen luvussa kolme kerrotaan Suomen koulutusjärjestelmästä, jolla taataan jokaiselle kansalaiselle mahdollisuudet koulutukseen. Työ etenee tutkimuskysymyksiä kuvailuun, tutkimuksen toteuttamiseen ja aineiston analysointiin. Näiden yhteydessä kuvataan tutkimuksen eettistä näkökulmaa, jota jatketaan pohdintaluvussa. Luvussa viisi esitellään

tutkimuksen tuloksia. Tutkimusraportin päättää kuudes luku, jossa pohdintaan tutkimuksen tuloksia ja luotettavuutta sekä eettisyyttä ja esitellään jatkotutkimusvaihtoehtoja.

2 Käsitys omasta kyvykkyydestä muotoutuu elämän aikana

Tässä luvussa kuvataan kuinka yksilön kokemukset elämän aikana ohjaavat ja muokkaavat yksilöä ja hänen käsitystään kyvykkyytensä muodostumisesta. Kokemukset elämänaikana ja käsitykset itsestään luovat yksilön tulevaisuuden suunnitelmia. Erilaisten mahdollisuuksien löytyminen omalle elämälle vaatii pohdintaa ja kokemuksia sekä tietoa. Kyvykkyys kasvaa ja muotoutuu elämäntapahtumissa. Seuraavassa kappaleessa syvennytään siihen, mitä tarkoitetaan kyvykkyydellä ja kuinka kyvykkyys muokkautuu elämän aikana.

2.1 Kykenenkö, pystynkö, osaanko?

Kykenenkö, pystynkö tai osaanko asioita? Näiden kysymysten avulla pohditaan omia rajoja kyvykkyyden, pystyvyyden ja osaamisen kautta. Kukaan ei ole mestari syntyessään, vaan vaaditaan luottamusta sekä tutustumista omiin kykyihin. Erilaisten palautteiden ja kokemusten kautta saadaan tietoa omista kyvyistä ja jäsennetään sitä käsitykseen omasta itsestään. Kyvykkyydellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa yksilön käsityksenä omasta kyvykkyydestä ja luottamisesta itseensä pystyvänä ja osaavana yksilönä. Yksilö muuttuu ja muokkaa itseään suhteessa aiempiin kokemuksiinsa ja kontekstiin, jossa kokemus on syntynyt (Räty ym. 2019, 977). Yhteenvetona erilaisista palautteista yksilö muodostaa oman kyvykkyyden käsityksen (Rosenholtz & Simpson 1984, 32, 54–59).

Minäkäsitys on osa yksilön identiteettiä. Identiteetti muodostuu monista eri kokemuksista ja synnynnäisistä perintötekijöistä. (Komulainen ym. 2019, 124.) Kyvykkyys muotoutuu lapsuudesta asti. Sosiaalistuttaessa ympäröivään yhteiskuntaan opitaan säännöt ja oikeat tavat toimia yhteiskunnassa. Näiden avulla hahmotetaan omaa paikkaa sekä omia kykyjä yhdessä sosiaalisissa kanssakäymisissä, kuten opettajien tai vanhempien kanssa keskustelemalla. (Rosenholtz & Simpson 1984, 31–32.) Lapset usein jakavat samoja sosiokulttuurisia arvoja kuin vanhempansa. Perhetausta luo uskoa itseensä, mutta samalla se voi myös rajoittaa. (Komulainen ym. 2019, 124.) Kanssakäymiset perheen sisällä luovat kuvaa itsestään perheenjäsenenä. Erilaiset keskustelut sekä vanhempien antamat ohjeet lapsille luovat heille kuvaa, kuinka tulee käyttäytyä yhteiskunnassa. Erilaisten sääntöjen oppiminen ja noudattaminen luovat samalla yksilölle käsitystä itsestään kyvykkäänä tietyissä asioissa. Perheen ja institutionaalisen kasvatuksen periaatteiden risteytyessä voi yksilön tausta rajoittaa tai hidastaa yksilön kasvua. Yhteiskunta antaa oman palautteensa, kuinka yksilön tulisi toimia ja olla, näiden oppien avulla etsitään omaa paikkaa yhteiskunnassa. Erilaiset taustat

vaikuttavat, kuinka asioihin suhtaudutaan sekä miten asioita käsitellään itselleen ymmärrettävällä tavalla. Yksilön suhtautumisiin ja käsityksiin vaikuttavat perheeltä saadut tiedot ja taidot sekä institutionaaliset opetukset. Yksilön haasteena on yhdistää omat ajatukset itsestään ja kyvykkyydestään, läheisten ja instituutioiden antamaan palautteeseen.

Rosenholtz ja Simpson (1984) kuvaavat kyvykkyyden muodostuvan lapsuudesta asti, sosiaalisessa konstruktionismissa. Vuorovaikutuksen osuus nähdään tärkeänä todellisuuden jäsentäjänä ja yksilöt kehittyvät ja kehittävät kyvykkyyttään suhteessa toisten kanssa. He ottavat huomioon kyvykkyyden monet erilaiset teorit, ja päätyvät kyvykkyyden osalta tilannesidonnaiseen oletukseen. Jokainen tilanne kohdataan omasta käsityksestään, joka on muodostunut aiemmista kohtaamisista. Vuorovaikutustilanteet ystävien, opettajien tai perheenjäsenten kanssa antavat erilaista kuvaa omasta kyvykkyydestään. (Rosenholtz & Simpson 1984, 32, 54–59.) Palautteiden avulla yksilö pohtii ja muokkaa itseään kohti haluttua unohtamatta menneisyyttään. (Räty ym. 2019, 977.) Palautteita saadaan ympäristöstä eleiden ja sanojen välityksellä. Näiden avulla rakennetaan käsitystä itsestään kyvykkäänä, pystyvänä ja osaavana persoonana. Identiteetti koostuu monista eri kokemuksista, joista kyvykkyyden, pystyvyyden ja osaamisen tunnistaminen on yksi osa suurta kokonaisuutta.

Yksilön halu oppia ja saavuttaa tavoitteensa nousi Vasalammen ja kollegoiden (2018) tutkimuksessa esille. Omien tavoitteiden saavuttamiseen liittyy ympäristön tuki, joka luo mielekkyyttä kouluttautumiseen sekä koulutustavoitteiden saavuttamiseen. Yksilöä tulee tukea kohti hänen koulutustavoitteitansa, sekä auttaa häntä saavuttamaan ne. Vanhempien sekä vertaisten tuki auttaa yksilöä pysymään koulutuksessa ja motivoitumaan kohdatessaan haasteita sekä selvittämään ne. Motivaation ja koulutustavoitteiden tukemiseen vaikutti äidin palautteet ja isän palaute piti sisällään koulumielekkyyden sekä koulussa pysymisen. Ulkoiset motivaatio-ohjaukset kuten läheisten antamat palkkiot tietyn arvosanan saavuttamiseksi. Näiden ulkoisten motivaatio-ohjauksien ollessa yksilön omien tavoitteiden vastaisia ne voivat lisätä koulun keskeyttämistä. Vanhempien kannustava tuki näkyy koulutukseen sitoutumisena. Vertaisten tuki ja jaettu positiivinen suhtautuminen kouluun lisäävät koulunkäynnin mielekkyyttä. Haastavat tehtävät suoritetaan sinnikkyuden avulla, kun tukena ovat vertaiset sekä vanhempien tuki. Ystävät voivat kannustaa koulunkäyntiin ja antaa motivaatiota suorittaa koulu loppuun. Ystävien tuki koulutuksissa ja jatkokoulutuksiin hakeutumisessa on vähäisempi kuin vanhempien tuki. (Vasalampi, Kiuru & Salmela-Aro 2018, 112–118.) Korkeakoulutetut vanhemmat pystyvät opastamaan lapsiaan hakeutumaan erilaisiin koulutuksiin, jolloin yliopisto tai ammattikorkeakoulun käyminen on yleisempää.

Kotoa saatu opastus koulutusvalintoihin vaikuttaa korkeakoulutuksen aloitusikäen, joka aloitetaan viimeistään neljän vuoden kuluttua valmistuttuaan toiselta asteelta. (Nori & Vanttaja 2018, 277.) Vuorovaikutukset erilaisten sidosryhmien kanssa auttavat näkemään monia eri puolia itsestään. Jokainen keskustelu ja vuorovaikutustilanne antaa palautetta ja muokkaa yksilön käsitystä itsestään. Suhteet vanhempiin ja ystäviin vaikuttavat yksilön päätöksiin elämän käännekohdissa. Ilman palautteita ja tukea on haastavaa löytää omaa tietään jatko-opintoihin tai työelämään.

Kykyminä kuvaa yksilön pystyvyyttä, kyvykkyyttä laajassa merkityksessä suhteessa koulutukseen, työhön ja uraan. Ihmisten kanssakäyminen sekä ympäristö vaikuttavat sen muodostumiseen. Kulttuuri ja psykologia vaikuttavat kykyminän kehitykseen, jossa yksilö tulkitsee ominaisuuksiaan suhteessa ympäristön palautteisiin. Nämä ominaisuudet näkyvät, kun henkilö tekee päätöksiä koulutuksen tai työelämän saralla. Menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus ovat kykyminän keskiössä, ne muodostavat ja muokkaavat kykyminää eli kyvykkyyden tunnetta kokonaisuudessaan. (Komulainen ym. 2015, 148; Rätty ym. 2019, 977–979.) Eläessä elämää yksilö joutuu tekemään valintoja oman parhaan arvionsa mukaan. Oikeat ja itselleen hyvät valinnat tukevat kyvykkyyden tunnetta onnistumisten avulla. Se miten aiemmin on onnistunut koulussa tai työelämässä luo itsevarmuutta hakeutua uusiin kouluihin tai työpaikkoihin. Kyvykkyyden tunteen avulla tulevaisuus nähdään mahdollisena ja avoimena itsensä toteuttamisena.

Oman kyvykkyyden tunnistamiseen liittyy pohdintoja omasta eletystä elämästä sekä sen aikana saaduista palautteista. Reflektointi auttaa tuntemaan itseään paremmin, kun pohtii, miksi on tiettyjä päätöksiä ja valintoja tehnyt omassa elämässään. Reflektoidessa pohditaan kuinka toiset ihmiset näkevät yksilön ja kuinka yksilö haluaisi näkyä muiden silmissä. Kykyminään liittyy vahvasti reflektio eli pohdinta itsestään, mitä on tehnyt, sanonut tai päättänyt ja miksi näin teki. Reflektiossa pohditaan mitä aiemmin oli ja mitä nyt on tai miksi haluaisi tulevaisuudessa olevan. Kykyminään liittyy reflektointi omista kyvyistä ja käsityksestä itsestään suhteessa muihin ja siihen sosiaaliseen ryhmään, jota kokee edustavansa. Reflektoinnin aikana yksilö rakentaa kykyminää uudelleen, rakentaen sen sosiaalisesti yhdessä muiden kanssa. (Komulainen ym. 2015, 148, 153.) Kykyminässä koetaan reflektoinnin olevan vuorovaikutteista yksilön sisäistä puhetta ja pohtimista itsestään suhteessa ympäröivään maailmaan. Yksilön haasteena on huomata omat mahdollisuudet ja kyvyt, missä reflektioiva ajattelu on auttavana tekijänä.

Kykyminä kehittyä kanssakäymisissä muiden kanssa sosiaalisessa ympäristössä, jossa eletään nyt ja tulevaisuudessa. Kykyminässä on kyse yksilön ajatuksista omista kyvyistään ja kyvykkyydestään, jotka muovautuvat ajan kanssa erilaisissa kanssakäymisissä. (Räty ym. 2019, 977; 2018, 899.) Kykyminä voidaan luokitella kahteen yksilö- ja vertailuperustaisesti. Yksilöperustainen kykyminä viittaa yksilön omaan reflektioon ja sen avulla tapahtuviin muutoksiin yksilön kokemuksista omasta kyvykkyydestä. Vertailuperustainen kykyminä ottaa huomioon yksilön itsensä vertaamisen kaltaisiinsa, joista voi tulevaisuudessa tulla kilpailijoita työmarkkinoilla. Tietoisuus itsestä ja kyvykkyydestä haastaa yksilön pohtimaan, mihin suuntaan tulisi kyvykkyyttään suunnata tai miten tuoda osaamistaan julki eri konteksteissa. Yksilöperustainen kykyminä kertoo asioita pohtien oman kyvykkyyden jatkumista ja muutosta. (Komulainen ym. 2015, 148, 153, 159.) Kyvykkyyden tunnetta voi pohtia eri näkökulmista ja nähdä sen ulottuvan suurempaan kokonaisuuteen yksilön elämässä.

Kokemukset syntyvät elämän eri osa-alueilla, jolloin kykyminä ottaa huomioon yksilön historian ja institutionaaliset kokemukset. Institutionaaliset kokemukset käsittävät yksilön kokemukset varhaiskasvatuksessa, koulussa ja harrastuksissa. Kykyminä muokkautuu elämän aikana eri yhteyksissä, jolloin koetaan toisen tai toisten arvostelua itseä kohtaan. (Räty ym. 2019, 977.) Sosiaaliset suhteet ovat läsnä kykyminuudessa. Henkilö pystyy havaitsemaan uusia piirteitä itsestään sosiaalisten suhteiden palautteen kautta. (Komulainen ym. 2015, 148.) Vuorovaikutus toisten kanssa auttaa ymmärtämään itseään ja näkemään itsestään uusia puolia, joita ei välttämättä ole aiemmin huomannut. Reflektoivan ajattelun avulla pystytään arvottamaan, että mitkä ovat tärkeitä kyvykkyyden piirteitä ja mitä tulisi vielä kehittää.

Komulaisen ja kollegoiden (2015) tutkimuksessa yksilöillä huomattiin olevan ennakkokäsityksiä itsestään aiempien tapahtumien takia. Ennakkokäsityksiä rikottiin ottamalla haasteita ja näyttämällä itselleen kyvykkyyttään uskaltamalla tehdä uusia asioita kuten hakea uutta työpaikkaa. Ulkopuolisin silmin tutkittiin itseään ja etsittiin omaa kyvykkyyttä. (Komulainen ym. 2015.) Ympäristön vuorovaikutus sekä toisten kanssa tekeminen kehittävät yksilöä tulkitsemaan erilaisia tilanteita ja omaa käytöstään niissä. Kykyminä viittaa ihmisen kokonaisvaltaiseen muuttuvaan kyvykkyyteen elämän aikana. Eletty elämä ja institutionaaliset kohtaamiset elämässä muodostavat ja muuttavat kykyminän käsitettä ihmisen elämän aikana. Yliopistossa opiskelu usein muuttaa yksilön arvoja ja ajatusta maailmasta sekä työelämän mahdollisuuksista. (Räty ym. 2019.) Pohdintoihin eri arvojen ja päätösten välillä vaikuttaa sen hetkinen elämä ja se, mihin asiaan haluaa ja kykenee panostamaan (Komulainen ym. 2015, 148). Elämän suuntaan ja muutokseen liittyy valintojen

tekeminen. Jotkut valinnat eivät ole helppoja eivätkä aina saavutettavissa. Arvot auttavat yksilöitä tekemään elämänsä kannalta oikeita valintoja, joihin vaikuttavat ympäröivä sen hetkinen maailma.

Yksilö ei välttämättä heti muokkaa palautteiden ja tiedon avulla kykyminäänsä. Kokemukset yhdistävät yksilön tiettyyn sosiaalisesti rakennettuun kehykseen, jonka avulla hän pystyy tietoisesti määrittämään, mitä itsestään haluaa esimerkiksi työnhaussa korostaa. (Räty ym. 2019, 977–978.) Ammatillinen identiteetti tarkoittaa yksilön näkemystä itsestään töissä, millainen alan ammattilainen tai asiantuntija kokee olevansa tai haluaa olla, sekä kuinka kehittyä siksi. Ammatillinen identiteetti muovautuu opiskeluaikasta lähtien. Yksilö kehittyy ja muokkaa itseään vuorovaikutuksessa muiden ja itsensä kanssa. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 46.) Havaitessaan kyvykkyytensä ja saaden sille sanoitusta pystytään refleктоimaan omia saavutuksiaan sekä pystyvyyden tai osaamisen kohteita. Kykyminän nähdään vaikuttavan yksilön haluun orientoitua kohti koulutusta, työtä sekä oman uran kehittämistä (Räty ym. 2018, 899). Elämään orientoituminen ja kehittyminen yksilönä muokkaa pohdintoja itsestään suhteessa ympäröivään maailmaan prosessinomaisesti.

Kykyminä muuttuu nykyhetkessä ja muovautuu kohti tulevaisuuden tarpeita. Aiempaa kykyminää voidaan tulkita eletystä elämästä käsin ja arvottaa sitä uudelleen suhteessa uusiin sosiaalisiin ryhmiin tai vallitseviin odotuksiin. Sosiaalisista suhteista saatavan palautteen avulla yksilö pystyy havaitsemaan uusia piirteitä itsestään. (Komulainen ym. 2015, 148, 153.) Pystyvyyden tunteeseen vaikuttavat historialliset kokemukset sekä yksilön sosiaalisuus. Sosiaalisesti lahjakkaat nähdään positiivisesti ajattelevina. (Räty ym. 2019, 975, 987.) Bamberg käsittää ihmisen itsensä koostuvan niistä valinnoista, jotka ihminen kertoessaan itsestään paljastaa. Ihminen rakentaa identiteettiään maailman mukana mukautuen kehityksen kulkuun. Kehitystä tapahtuu jatkuvasti, näin ollen ihmisten on pohdittava itseään yhteydessä tähän maailmaan. (Bamberg 2011, 5–7, 11.) Rakentaessa ja muokatessa omaa kyvykkyyden tunnetta otetaan huomioon kokonaisuus, jossa eletään. Valintoihin elämän aikana vaikuttavat monet erilaiset elämäntilanteet, kuten asuinpaikkakunta, perheen sosioekonominen tausta ja yksilön sosiaalisuus.

Jokaisen elämän tarina on erilainen ja elämät ovat avoimia muutoksille (Bamberg 2011, 18). Kykyminä voidaan nähdä kerronnallisena tapana kertoa omista kyvyistään menneisyydessä, nykyisyydessä ja tulevaisuudessa (Räty ym. 2019, 988). Kertomusten avulla pystytään löytämään kohdat, joiden kautta kertoja haluaa tulla ymmärretyksi eli miten hän ymmärtää

itse itseään (Bamberg 2011, 10). Rätty ja kollegat (2018) nimittävät kykyminä käsitteessä kertomusta kykypuheena, jossa yksilön ottaa huomioon elämän taustatekijät reflektoidessaan kyvykkyyttään laajemmin. Kykyminää tutkitaan ihmisten kertoessa itsestään, ja näin ollen erilaiset kysymykset auttavat yksilöä hahmottamaan elämänsä eri vaiheita, joissa onnistumisista tai epäonnistumisista on opittu ja jatkettu matkaa kohti tulevaa. Toisin sanoen onnistumiset ja epäonnistumiset muovaavat tulevaisuuden polkujamme. Kertoessaan asioita toisille tulee huomaamattaan samalla pohtineeksi aiempaa elämää, kuinka se on vaikuttanut nykyisyyteen sekä miten näkee tulevaisuutensa.

2.2 Elämäkokemukset ohjaamassa kyvykkyyden muodostumista

Elämän käännekohdat tai muutokset kuuluvat elämän eri vaiheisiin. Elämän käännekohdat ovat yksilön tuntemuksia oman elämän muutoksesta toiseen suuntaan aiemmasta. Elämää voidaan kuvata elämänpyöränä tai kehityspolkuna. Ihmisen kehityksessä otetaan huomioon sosiokulttuurinen, biologinen ja psykologinen kehitys ajan myötä. Elämän käännekohdat ovat yksilöiden omia ja jokaisen itsensä käsittämiä. (Rönkä, Oravala & Pulkkinen 2003, 203, 212.) Jokaisen elämä on yksilöllinen, eivätkä koulutuspolut astele samoja reittejä. Virheet ja erehdykset kuuluvat elämään ohjaten yksilöitä oikeisiin suuntiin. Nämä suunnat voivat olla niitä, jotka innostavat yksilöä kehittämään itseään. Koulutukseen hakeutumiseen on monenlaisia syitä. Osalle oman polun löytyminen on kestänyt kauemmin, ja osalle elämän taitekohdat, kuten työelämän haasteet, ovat herättäneet uusien polkujen pohtimista. (Nori & Vanttaja 2018, 288–289.) Elämän käännekohdat nähdään uusien roolien omaksumisen aikana, jolloin muutokset tapahtuvat yksilössä helpottaen uuden polun sisäistämistä (Rönkä, Oravala & Pulkkinen 2003, 204). Muutokset elämässä voidaan nähdä kehityskohteina tai haasteina. Jokainen määrittelee omasta näkemyksestään käsin elämäänsä ja luo sille mahdollisuuksia omien voimavarojensa mukaan.

Elämän käännekohdat liittyvät elämäntapahtumiin, joissa uudelleen pohdinnan kautta muutetaan toimintaa, joka voi avata uusia mahdollisuuksia tai sulkea niitä. Käännekohdat ovat yksilöllisiä, ja jokaisen omat päätökset vievät yksilöä tiettyyn suuntaan. Kaikki elämän käännekohdat eivät muuta yksilön elämää tai yksilön ajatustenkulkua. Elämän käännekohdat ovat jaksoja elämässä, jolloin aiempia päätöksiä arvioidaan uudelleen ja muutoksia omaan elämään harkitaan. (Rönkä, Oravala & Pulkkinen 2003, 204, 210.) Erilaiset elämän käännekohdat ja -muutokset muovaavat jatkuvasti yksilöä kehittämään itseään. Tavoitteiden tekeminen voi auttaa saavuttamaan asioita, kuten opiskelupaikan yliopistosta.

Tutkimuksessaan Vasalampi ja kollegat (2012) tutkivat motivaation merkitystä tavoitteiden saavuttamiselle varsinkin haettaessa yliopistoon. Tutkimuksessa tuli esille sisäisen motivaation merkitys yksilön omien tavoitteiden saavuttamisessa. Sisäinen motivaatio on yhteydessä yksilön sinnikkyuteen ja tavoitteidensa saavuttamiseen. (Vasalampi, Nurmi, Jokisaari & Salmela-Aro 2012, 599.) Motivaatio ja tavoitteiden asettaminen luovat uusia mahdollisuuksia muutokselle sekä itsensä kehittämislle.

Uudelleen kouluttautumiseen ja oman uran pohdintaan vaikuttavat elämän käännekohtat. Elämän käännekohtia voivat olla esimerkiksi työttömyys, muutokset työpaikalla, perheen perustaminen tai muutokset perheessä. Elämänmuutokset nähtiin käännekohtina oppimisessa ja itsensä tuntemisessa. O'Shea havaitsi tutkimuksessaan perheensä ensimmäisten yliopistoon menneiden yksilöiden elämän muutoksien kuvauksen liittyvän sisäänkäymiseen yliopistoon, ajattelun muutokseen sekä yliopisto maailman sisäistämiseen. (Nori & Vanttaja 2018, 279; O'Shea 2014, 145.) Korkeakoulutukseen hakeudutaan eri elämänvaiheissa, kuten pitkänkin työssäoloajan jälkeen. Elämäntaustat ja elämäntilanteet luovat opiskelijoille erilaisia tavoitteita opintojen suhteen. Suomessa jokaisella toisen asteen suorittaneella on mahdollisuus hakeutua korkeakouluun. Aiempi koulutustausta vaikuttaa tulevaan koulutukseen ja omiin tavoitteisiin koulutuksen suorittamisesta. Samat opinnot voidaan kokea hyvin eri tavoin ottaen huomioon yksilön elämäkokemuksen ennen opintoihin liittymistä. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 229; Saari, Inkinen & Jokila 2021, 15.) Vanhempien, opettajien ja ystävien tuki koulutukseen siirtyessä helpottaa muutokseen sopeutumista (Vasalampi, Kiuru & Salmela-Aro 2018, 112).

Nori ja Vanttaja (2018) ottavat huomioon, kuinka ympäristö vaikuttaa yksilön näkemykseen itsestään. Opiskeluympäristö ja muutokset elämässä muokkaavat henkilöä ja hänen ajatusmaailmaansa. (Nori & Vanttaja 2018, 277.) Kykyminä luo kokonaisvaltaista kuvaa yksilöstä itselleen yhteisön jäsenenä (Räty ym. 2019, 989). Se muotoutuu elämän siirtymätilanteissa sekä arviointitilanteissa, kuten työelämässä ja koulutuksissa (Komulainen ym. 2015, 148). Elämänmuutoksiin liittyy roolien muutoksia, kuten opiskelijaksi tulemistä, vanhemmaksi tulemistä tai uudella työpaikalla aloittamista. Muutokset elämässä huomataan jälkikäteen ja ymmärretään niiden tarpeellisuus yksilön elämän ohjaamisessa. Muutosten onnistuessa ne vaikuttavat yksilön kehitykseen positiivisesti ja nostavat itsetuntoa sekä kykyä vaikuttaa omaan elämään. (Rönkä, Oravala & Pulkkinen 2003, 204, 207, 209, 211.) Muutoksien kautta huomataan kykyjä, joihin ei aiemmin olla kiinnitetty huomiota.

Erilaiset lähtökohdat ja sosiaaliset todellisuudet eivät sulje pois, etteikö työläistaustaisesta perheestä tullut yksilö pärjäisi korkeakouluopinnoissa ja sen myötä työelämässä. Sopivan uran löytäminen ja valintojen mahdollisuus auttavat yksilöitä elämänsä muokkaamisessa (Käyhkö 2014, 4–6.) Elämänaikaiset valinnat vaikuttavat yksilön kokemuksiin itsestään. Reflektiivinen ote oman elämän tarkasteluun nyt ja tulevaisuudessa auttaa yksilöä havaitsemaan omat kyvyt ja kehitys mahdollisuudet.

Korkeakoulutus antaa erilaisia mahdollisuuksia työllistyä, ja eri koulutukset antavat pätevyyden tiettyihin työelämän töihin. Kilpailu työpaikoista voi olla kova, jolloin koulutuksen valitseminen vaikuttaa siihen, minkälaisiin töihin pystyy hakeutumaan. (Antonio & Tuffley 2017, 105.) Kykyminään sisältyy yksilön käsitys itsestään omien havaittujen kykyjen kannalta. Henkilökohtaiset piirteet muuttuvat, kun yksilö pohtii itseään työnsä kannalta, millaiseksi haluaa kehittyä ja mitä siihen vaaditaan. (Räty ym. 2019, 977.) Elämänmuutoksia tapahtuu omien arvojen uudelleen arvioinnissa ja reflektoidessa omaa elämää sitä kohden, mitä haluaisi olla tai tulla olemaan (Rönkä, Oravala & Pulkkinen 2003, 204). Siirtymävaiheet elämässä, kuten koulutukseen pääseminen, ovat vahvasti yhteydessä kykyminään. Tällöin on pohdittava omia vaihtoehtoja ja mitä arvoja haluaa painottaa elämässään. (Komulainen ym. 2015, 148, 153.) Elämä pitää sisällään valintoja, joiden lopputulosta emme ennalta täysin tiedä. On tärkeää uskaltaa tehdä päätöksiä ja luottaa siihen, että muutoksia pystyy tekemään elämän aikana, jos päätös ei ole ollutkaan oikea itselleen.

Koulutussiirtymä käsitetään kouluasteelta toiselle siirtymisenä (Saari, Koskinen, Attila & Sarén 2020, 29). Kokemukset aiemmista kouluista sekä lapsuuden kodin ja ystävien mielipiteet heijastuvat korkeakouluun hakeutumisessa. Yksilöiden kohdalla sosiaaliluokka, ikä ja sukupuoli vaikuttavat hakeutumiseen. Jokaisella on mahdollisuus hakeutua korkeakouluun ammattikoulun tai lukion jälkeen. Suomessa korkeakoulussa opiskelu on ilmaista, ja valtio tukee opiskelijoita rahallisesti opintojen aikana. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 224.) Koulutus on Suomessa pyritty tekemään esteettömäksi, joka tarkoittaa jokaisella olevan mahdollisuus kouluttautumiseen.

Komulaisen ja kollegoiden aineiston haastatellut olivat akateemisista perheistä ja kokivat olevansa lahjakkaita. Lahjakkuuden kokemuksen tunne Komulaisen ja kollegoiden aineiston mukaan on tullut koulutusjärjestelmän ansioista. Koulutusjärjestelmän arvosanat vaikuttivat lahjakkuuden tunteeseen. (Komulainen ym. 2015, 157.) Korkeakoulutukseen pääseminen tasoittaa eri sosioekonomisen taustan omaavien mahdollisuuksia työllistyä ja kehittyä

koulutuksellisesti. Koulutus koetaan työllistymisen mahdollistajana. (Antonio & Tuffley 2017, 107, 110.) Toisen asteen koulun kulttuuri ja oppiminenestys vaikuttavat oppilaiden omaan kyvykkyyteen sekä hakeutumiseen korkeakouluun (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 227). Arvosanat nostavat kyvykkyyden tunnetta, mutta myös moni muu elämäkokemus auttaa yksilöä tunnistamaan kykynsä ja potentiaalinsa. Elämäkokemukset voivat nostaa kyvykkyyden tunnetta ja kasvattaa luottamusta korkeakouluun hakeutumiselle. Kyvykkyyden käsityksen muodostuminen on monien eri osien summa.

Matalan sosioekonomisen taustasta tulevien opiskelijoiden koulutussaavutukset eivät yllä korkeakoulutuksen saaneiden perheiden jälkeläisten tasoon. Muutosta vuosien saatossa on tapahtunut eriarvoisuuden vähentämiseksi. Vanhempien koulutustaustaan perustuvat erot todennäköisyydessä päästä yliopistoon ovat kaventuneet Suomessa huomattavasti 1970-luvulta lähtien, mutta erot korkeakoulutettujen ja ei-korkeakoulutettujen vanhempien lapsien välillä ovat edelleen suuria. (Kivinen, Hedman & Kaipainen 2012, 599, 561–562.)

Korkeakoulutukseen hakeutumiseen liittyvät erot perhetaustoista ovat kaventuneet vuosien saatossa valtion myöntämien opintotukien avulla. Erot näkyvät alaeroina korkeakoulutuksessa. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 224–225.) Muutoksia koulutuserojen tasoittamiseksi tapahtuu vähitellen vuosien aikana. Oman kehittymisen tarpeellisuus vaikuttaa käsitykseen oman kyvykkyyden kasvusta ja nostaa motivaatiota uuden oppimiselle. Erilaiset elämänmuutokset ja kokemukset vaikuttavat yksilön elämän muodostumiseen. Valintojen avulla pystytään vaikuttamaan oman elämän suuntaan.

Yliopistossa opiskelu on omatoimista, ja itsenäisen opiskelun määrä kasvaa opintojen edetessä vuosi vuodelta. Opintojen alkuvaiheessa yliopistoissa lähiopetusta on enemmän kuin opintojen loppuvaiheessa. (Saari, Koskinen, Attila & Sarén 2020, 63.) Yksilön päästessä yhteisön jäseneksi on hänen kyvykkyyteensä muokkautunut ympäröivään yhteisöön sopivaksi. Kriittinen ajattelu ja tiedonhaku ovat läsnä akateemisessa koulutuksessa (Komulainen ym. 2015, 152.) Kykyminää verrataan aiempaan taitoon tai lahjakkuuteen. Oppimiskokemukset vahvistavat tai laskevat kykyminää. Oppimiskokemukset koetaan yksilöllisesti, jolloin toiselle hyvä kokemus voi näyttäytyä toiselle huonona. Omat tavoitteet ja saavutetut tavoitteet opinnoissa eivät välttämättä kohtaa, jolloin oppimiskokemus nähdään vahvistavana tai laskevana kyvykkyytenä.

Komulainen, Hirvonen, Kaskes, Kasanen ja Siivonen (2019) käyttivät Bambergin identiteetin teoriaa tutkimuksessaan. He erittelivät haastattelut kolmeen eri viitekehykseen. Viitekehykset

olivat minänpysyvyys vs. muutos, minän samanlaisuus vs. erilaisuus suhteessa toisiin ja minä toimijana vs. toiminnan kohteena. Analysoinnin avulla he pystyivät tulkitsemaan haastateltujen käsityksiä itsestään ja kyvyistään yliopisto-opiskelijoina. Tuloksena oli työllistettävyyden merkitys jo opintojen aikana. Itseluottamusta ja opintojen sisältöjä pohdittiin työllistettävyyden kautta eli kuinka opinnot valmentavat opiskelijaa työelämään kiinnittymisessä ja tarvittavien taitojen oppimisessa. (Komulainen, Hirvonen, Kaskes, Kasanen ja Siivonen 2019, 126–134.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole huomioitu yliopisto - opiskelijoiden ajatuksia heidän kyvykkyyksistään ja työllistymiseen liittyvistä uskomuksistaan. Työelämä vaatii yksilön kyvykkyyttä ja hänen persoonallisuutensa sopivuutta työyhteisöön. Rädyn ja kollegoiden artikkelissa mainitaan ydintaitojen olevan luovuus, ongelmanratkaisukyky, innovaatio, juostavuus, kommunikaatio, tunneälykyys, tiimityöskentely sekä riskinotto-kyky. (Räty ym. 2019, 976.) Työllistyäkseen haluttuun tehtävään vaaditaan korkeakoulutodistuksen lisäksi kykyä osoittaa ongelmien ratkaisua, itsensä johtamista, proaktiivista otetta työhön sekä muita haluamalleen alalle tyypillisiä taitoja (Antonio & Tuffley 2017, 107–108). Komulainen ja kollegat (2015) huomioivat yksilöllisten kykyjen, taitojen ja persoonallisuuden piirteiden olevan yhteydessä työllistettävyyteen. Näiden lisäksi osaksi opintoja tulisi ottaa mukaan työelämätaidot, kuten sosiaalisuus, ongelmanratkaisu ja vastuunottaminen. (Komulainen ym. 2015, 152.) Töihin pääsemisessä vastavalmistunut luottaa omaan kyvykkyyteensä sekä koulun brändiin töitä hakiessaan (Räty ym. 2019, 976). Valmistuneet kauppa- ja korkeakoulumaisterit ovat vuonna 2017 luokitelleet työelämän tärkeimpiä taitoja, joita ovat kyky oppia ja omaksua uutta, oma-aloitteisuus ja itseohjautuvuus, stressinsietokyky, yhteistyötaidot, analyttinen ja systemaattinen ajattelu sekä ongelmanratkaisutaidot (Wallenius ym. 2020, 83). Omien kykyjen havaitseminen vaatii reflektiivistä otetta oman elämän tarkasteluun ja hallintaan. Kyvykkyyks koulutuksen aikana ohjaa työllistymisessä ja oman osaamisen sanoittamisessa. Koulutukset ja itsensä tunteminen vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin työllistyä ja kouluttautua. Palautteiden avulla pystytään havaitsemaan omat ydintaidot. Ydintaidot liittyvät ihmisen omaan tulkintaan itsestään sekä siihen, millaista palautetta henkilö on toisilta saanut. Kykyminä muokkautuu elämän aikana jatkuvasti, mihin vaikuttavat monet eri tekijät, kuten kokemukset koulusta, harrastuksista tai työelämästä.

Kykyminä oli Komulainen ja kollegat (2015) tutkimuksen mukaan yhteydessä generalistisilla aloilla työllistettävyyteen. Tutkimuksessa pohdittiin, miten henkilö koki oman kyvykkyyden ja saiko kyvykkyyden tunnistamisesta apua työnhakuun. Tutkimuksessa huomattiin, miten

koulutuksen arvo kyseenalaistettiin työttömänä ollessa. Työttömänä olleet haastatellut kritisoivat työelämän sosiaalisten suhteiden merkitystä sekä sosiaalisuuden korostumista työnhakutilanteissa. (Komulainen ym. 2015.) Sosiaalisuutta ei mitata tai luokitella koulutuksissa. Itsensä kehittäminen ja merkityksien antaminen muokkaavat yksilöä kohti itseään ja millaisena näkee itsensä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

Elämän negatiivisia käännekohtia voi olla menetykset tai omissa tavoitteissa epäonnistuminen. Tällöin elämä ei etene kohti toivottua suuntaa. Toisaalta elämän positiivinen käännekohta voi olla omien tavoitteiden saavuttaminen tai yllättävä toivottu muutos omassa elämässä. (Rönkä, Oravala & Pulkkinen 2003, 204, 208.) Työllistyminen on yliopisto-opiskelijoiden mielessä jo opintojen aikana. Työllistymiseen liittyvät opintojen aikana kertyneet tiedot ja taidot alasta. Kohti haluttua työtä peilataan myös omia kykyjä ja mitä kykyjä tulisi vielä kehittää opintojen aikana päästäkseen alalle. Opiskelijoiden omien kykyjen ymmärtäminen on yhteydessä työllistyvyyden näkymiseen mahdollisuutena valmistumisen jälkeen. Yksilön omat kyvyt sekä elämänaikana olleet työ- ja opintopaikat vaikuttavat yksilön positiiviseen asenteeseen työllistymistä kohtaan. (Räty ym. 2019, 975, 987.)

Suomessa on hyvät mahdollisuudet työllistyä korkeakoulutuksen jälkeen, mutta uskoa omiin kykyihin tarvitaan työnhaussa. Yksilön luottaessa itseensä hän pystyy parhaimpaansa. Oppilaiden uskoon työllistymismahdollisuuksiin liittyvät elämän varrella kertyneet kokemukset sekä itsensä markkinointi. Luottaminen itseensä on yhteydessä kykyminään. (Räty ym. 2019, 975, 978.) Työmarkkinoiden epävarmuus ja ammatillinen kehittyminen työnohessa haastavat yksilöiden muuntautumiskyvykkyyttä. Työpaikan heikko johtaminen tai sosiaalinen ilmapiiri voivat luoda työntekijöille voimattomuutta ja uupumista. Sitoutuminen työntekijään ja työpaikkaan ovat kaksisuuntainen ongelma. Yhteiskunnan kiireessä aikaa reflektoinnille ja keskustelulle ei anneta tarpeeksi. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 47–48.) Työelämän nopeat muutokset ja niissä pysyminen vaativat ihmisiltä ajantasaisen tiedon ylläpitämistä ja keskeneräisyyden sietämistä. Ammattitaitoa pystyy ylläpitämään opiskeluaikoina hankitulla oppimistaidoilla. (Komulainen ym. 2015, 152.) Muutokset työelämässä voivat luoda uutta suuntaa elämälle kuten uuden työpaikan hankkimista tai opintojen avulla uusien tietojen oppimista. Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole huomioitu yliopisto-opiskelijoiden ajatuksia kyvykkyyksistään ja heidän uskomuksistaan tulevaan työllistymiseen valmistumisen jälkeen. Työelämän odotuksissa vaaditaan yksilön kyvykkyyttä ja hänen persoonallisuutensa sopivuutta työyhteisöön. (Räty ym. 2019, 976.) Reflektiolle

annettava aika selkeyttää yksilön omia kehitystarpeita. Jokainen yksilö määrittää tarpeellisen ajan reflektioilleen, toiselle riittävä aika voi merkitä toisella vasta ajatusten syntymistä.

3 Korkeakoulutukseen ilman ylioppilastodistusta

Luvussa käsitellään sitä, kuinka korkeakoulutukseen on mahdollista hakeutua ilman ylioppilastodistusta. Suomen koulutusjärjestelmä on muuttunut vuosien varrella saavutettavammaksi jokaiselle kansalaiselle. Ensimmäinen alaluku käsittelee lyhyesti Suomen koulutuksen muutoksia kohti saavutettavuutta sekä kertoo kauppakorkeakoulun rakenteen tiivistetysti. Toinen alaluku syventyy esittelemään hakumahdollisuudet ilman ylioppilastodistusta sekä tilastollisia tietoja näiden käyttöasteista.

3.1 Koulutusta kaikille

1970 - luvulle asti yliopistoihin pystyivät hakeutumaan vain ylioppilastutkinnon suorittaneet. Opetusministeriöstä annettiin suositus 1970-luvun puolivälissä vapauttaa aloituspaikkoja korkeakouluun ilman ylioppilastutkintoa. Korkeakoulutuksen aste on noussut 1970-luvulta lähtien, koska opiskelijoiden sisäänottomääriä kasvatettiin 1960-luvulla. Samaan aikaan yliopistoja perustettiin, alueellisesti, tasa-puolisesti ympäri Suomea. (Haltia, Jauhiainen, & Isopahkala-Bouret 2018, 225–226.) Korkeakoulu uudistus 1990-luvulla toi yliopiston rinnalle ammattikorkeakoulun. Korkeakoulun käyneiden määrä miltei tuplaantui ammattikorkeakoulun tulon myötä. Ammatillinen koulutus uudistettiin 1998 kolmevuotiseksi, samassa uudistuksessa mahdollistettiin haku jatko-opintoihin korkeakouluihin. Ammattikorkeakoulun ajatuksena oli alussa tarjota jatko-opinto mahdollisuus ammattikoulun suorittaneille. Ammattikorkeakoulun voivat suorittaa kaikki toisen asteen käyneet. (Haltia, Jauhiainen, & Isopahkala-Bouret 2017, 13.)

Suomen hallituksen, pääministeri Sanna Marinin johdolla, tavoitteena on nostaa Suomen koulutus- ja osaamistasoa, vahvistaa koulutuksellista tasa-arvoa ja kaventaa oppimiseroja koulutusjärjestelmässä 2020- luvulta lähtien. Suomessa korkeakouluopiskelijat ovat iältään vanhempia muihin Euroopan unionin yliopisto-opiskelijoihin verrattuna. (Saari, Koskinen, Attila & Sarén 2020, 9.) Koulutusjärjestelmä on muuttunut monilta osin, kuten perusrahoitusta korkeakouluilta on leikattu ja rahoitusta kannustetaan hankkimaan lahjoituksista, globaaleihin markkinoihin osallistuen (Brunila 2019, 351).

Peruskoulun jälkeen jokainen jatkaa opintojaan, joko ammatillisessa koulutuksessa tai lukiossa. Vuonna 2021 tuli voimaan laki, joka määrää oppivelvollisuuden jatkuvan 18 ikävuoteen asti. Peruskoulun päättäneet jatkavat opintojaan toiselle asteelle. (Oppivelvollisuuslaki 2020, 2§.) Suomessa nuoret voivat valita peruskoulun jälkeen

hakeutuvansa lukioon tai ammattikouluun. On myös mahdollista suorittaa kaksoistutkinto, jossa käydään lukio ja ammattikoulu. Tämän jälkeen on mahdollisuus jatkaa opintoja ammattikorkeakouluun tai yliopistoon. Pääasiassa yliopistoon hakeutuvat ylioppilastaustaiset. Historiallisesti tämä on ollut aiemmin ainut mahdollinen reitti yliopistoon. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret, 2017, 13; 2018, 223.) Yliopistokoulutus on maksutonta mahdollista eri taustaisten korkeakoulutuksen. Yliopistokoulutus on alun perin perustettu palvelemaan kirkkoa ja valtiota, tuottaen valtionvirkamiesten koulutusta. (Kivinen, Hedman & Kaipainen 2012, 565.) Toisen asteen jälkeen henkilöt voivat hakeutua korkeakouluun tai työelämään, mielenkiintojensa mukaan.

Toiseen asteen koulutuksen suorittaminen on hidastunut 2017 vuodesta lähtien.

Korkeakoulusta tavoiteajan puitteissa valmistuneiden osuus on kasvanut kymmenellä prosenttiyksiköllä. (SVT, 2020a.) Ammattikorkeakouluun on vuonna 2020 hakenut 101 205, joista hyväksyttiin 37 335 ja yliopistoon on hakenut 91 002, joista hyväksyttiin 26 520 (Nori, Juusola, Kohtamäki, Lyytinen, & Kivistö 2021, 60, 65). Yliopistoon hyväksytyiksi pääsevistä on ei- ylioppilaita kolme prosenttia, näin ollen he ovat marginaaliryhmää. Ei-ylioppilailta on erilaisia taustoja ja kokemuksia ennen kuin hakeutuvat yliopistoon. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 239–241.) Tilastokeskuksen mukaan ammatillisen peruskoulutuksen suorittaneista 70 prosenttia meni töihin valmistumisen jälkeen (SVT, 2019b).

Tilastokeskuksen mukaan opinnoista suoriutuminen on nopeutunut korkeakouluissa, kun taas toisella asteella se on hidastunut (SVT, 2020a).

Ensikertalaiskiintiö on ollut voimassa 2016 lähtien. Tämä ei kuitenkaan ole auttanut kaikilla aloilla nuorempien sisäänpääsyssä. Ensikertalaiskiintiö auttaa parhaiten hakijoita oikeustieteelliseen sekä lääketieteelliseen pääsemisessä. Ensikertalaiskiintiöllä on tarkoituksena antaa mahdollisuus korkeakoulututkintoon hakeutumiselle kaikille hakijoille, joilla ei ole korkeakoulutusta. Pääväyläksi korkeakouluopintoihin on vuonna 2020 muutettu todistusvalinta. Todistusvalinnan lisäksi on hakukohteisiin jätetty valintakoe mahdollisuus. (Nori ym. 2021, 60–63; Haltia, Jauhiainen, & Isopahkala-Bouret, 2017, 17.) Ensikertalainen tarkoittaa yksilöä, joka hakeutuu ensimmäistä kertaa korkeakoulutuksen piiriin ja saa sieltä opiskelupaikan sekä vastaanottaa sen itselleen (Haltia, Isopahkala-Bouret & Jauhiainen 2019, 282–283). Opiskelijavalintauudistuksen tarkoituksena on nopeuttaa ensimmäistä opiskelupaikkaa tavoittelevien koulutussiirtymiä. Tavoitteena on, ettei valmennuskursseille olisi tarvetta. Aiempi koulumenestys sekä henkinen pääoma ovat muutamia

selitysmekanismeja koulutuspolkujen eriytyvyydelle koulutuksen nivelvaiheissa. (Saari, Inkinen & Jokila 2021, 7.)

Duaalimalli ammattikorkeakoulun ja yliopiston välillä mahdollistaa opiskelijoiden siirtymisen ammattikorkeakoulusta yliopistoon tai toisinpäin. Osaaminen työelämässä tuo arvoa työhaussa, mutta tutkintoa pidetään kykyjen todentajana työtä haettaessa. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto on Suomessa vielä työnantajille tuntemattomampi.

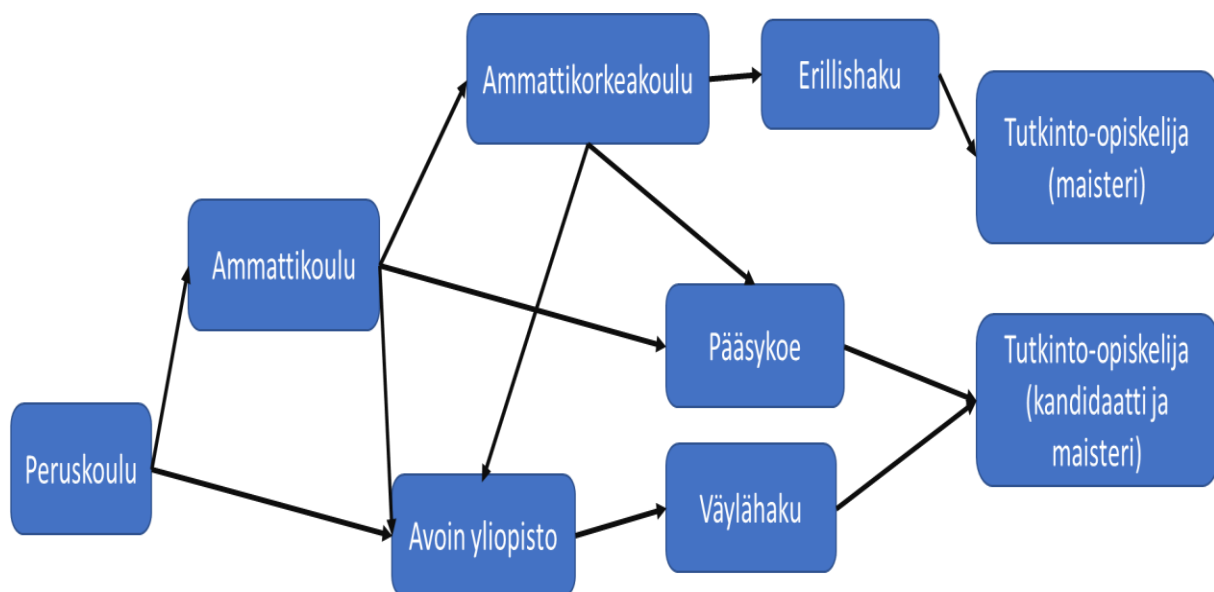
Yliopistotutkinto on tunnetumpi kaupallisella alalla, kuten myös muilla aloilla, ja usein kandidaatin tutkinnon jälkeen hakeudutaan töihin ja maisterin opinnot suoritetaan päätökseen työelämän ohella. (Wallenius ym. 2020, 55, 72–73; Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 225.) Opintouraan vaikuttaa myönteisesti opiskelijan tavoitteleman opiskelupaikan saanti. Haluamansa opiskelupaikan saaminen ei takaa valmistumista suositusaajan puitteissa vaan opintoaika voi muodostua pidemmäksi. Suositusaika kandidaatin tutkinnon suorittamiseksi on kolme vuotta ja maisterin tutkinnon suorittamiseksi kaksi vuotta eli yhteensä viisi vuotta. Puolet yliopisto-opiskelijoista valmistuu seitsemässä vuodessa maisteriksi ja runsas viidennes valmistuu suosituksen mukaisesti viidessä vuodessa. (Vuorinen-Lampinen 2020, 196–197.) Kauppa-, hallinto- ja oikeustieteen yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa työssäkäynti opintojen aikana on yleisempää kuin muiden alojen opiskelijoilla. Osalle työssäkävivistä opiskelijoista työtehtävät eivät tue opintoja, vaan ovat niistä irrallisia. Valmistumisen jälkeen opiskelijat uskovat pääsevänsä opintoja vastaaviin työtehtäviin. (Saari, Koskinen, Attila & Sarén 2020, 32, 34, 40, 43.)

Yli puolet yliopisto-opiskelijoista kiinnittyy työelämään opintojen aikana tehden töitä opintojen lomassa (SVT, 2019b). Yliopistosta valmistuessaan noin kahdella kolmasosasta on jo työpaikka valmiina. Opintojen aikana työskentely on tärkeää valmistumisen jälkeisen työllistymisen vuoksi, mutta samalla viivästyttää opiskelijoiden valmistumista. (Vuorinen-Lampinen 2020, 202, 215.) Kauppakorkeakoulun tutkintorakenne sisältää kauppatieteiden kandidaatin tutkinnon 180 opintopistettä sekä kauppatieteiden maisterin tutkinnon 120 opintopistettä. Kauppatieteiden kandidaatin tutkinnon tavoitteellinen suoritus aika on kolme vuotta ja kauppatieteiden maisterin tavoitteellinen suoritus aika on kaksi vuotta. Molempiin tutkinnon osiin kuuluu opinnäytetyön teko. (Wallenius ym. 2020. 49.)

3.2 Koulutuspolkujen mahdollisuudet ilman ylioppilastodistusta

Jokainen toisen asteen tutkinnon suorittanut on kelpoinen korkeakoulutuksen piiriin.

Elämäntilanteen muuttuessa on mahdollista hakeutua opiskelemaan aikuisiällä. Hakureittejä on muun muassa päävalinta, avoinväylä tai hakeutuminen suoraan maisterivaiheeseen. (Haltia, Isopahkala-Bouret & Jauhiainen 2019, 277.) (kuvio 1) Ammattikoulupohjalta voi hakea kauppakorkeakouluun valintakokeiden perusteella tai avoimen väylän kautta (Opintopolku). Kauppakorkeakouluun ei-ylioppilastodistuksella hakeudutaan joko ammatillisen koulutuksen tai toisen korkeakoulutuksen jälkeen. Kauppakorkeakoulussa on muita tieteenaloja vähemmän tutkinto-opiskelijoita, joilla on taustallaan vain ammatillinen koulutus. On olemassa tieteenaloja, joihin ei pääse ilman ylioppilastodistusta kuten lääketieteen ala. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2017, 25–26.) Ennen korkeakouluun sisälle pääsyä, päätoimisesti yli vuoden työssä olleet, jatkavat opintojen aikana työskentelyä. Työssäkäyntiä perustellaan elämisen kustannuksen kattamisella, sekä työkokemuksen kartuttamisella. (Saari, Koskinen, Attila & Sarén 2020 33, 36.) Yliopiston kauppatieteellinen ala on yksi hakupainealoista. Hakupaineala tarkoittaa, että opiskelupaikoista on suuri kilpailu. Hakupainealoille kaupataan valmennuskursseja, joiden avulla pääsykokeisiin lukemiseen perehdytään intensiivisesti. Valmennuskursseja käydään, koska koulutukseen hakeutuvat näkevät valmennuskurssin maksavan itsensä takaisin, jos saa paikan haluamalleen alalle työelämässä. Työmarkkinat nähdään hyvinä, jonka avulla oma talous saadaan kasvuun työllistyttyään. (Saari, Inkinen & Jokila 2021, 23–26, 30.)

Kuvio 1. Hakuväyliä mahdollisuudet ilman ylioppilastodistusta

Yliopistoihin keväällä 2020 on hakenut 91 002 henkilöä, heistä 26 520 hyväksyttiin sisään (Nori ym. 2021, 60). Kauppa- ja hallintotieteisiin pääkokeiden kautta on hyväksytty

opiskelemaan vuonna 2020 miehiä (70 %) enemmän kuin naisia (24,8 %). Tämän osoittaa myös Norin ja kollegoiden haastatteluaineiston jakauma, jossa naisia oli vähemmän kuin miehiä. (Nori ym. 2021, 64.) Yliopistoissa aloitusiän mediaani on 21 vuotta (Saari, Koskinen, Attila & Sarén 2020, 19). Ilman ylioppilastutkintoa yliopistoon hakeutuvat henkilöt saavat useimmin tutkinto-opiskelijapaikan erillishaun tai avoimen väylän haun kautta kuin päävalinnan kautta. Ylioppilaiden on helpompaa saada paikka yliopistosta kuin ei-ylioppilaiden. Yliopistoon hakeutuvat ilman ylioppilastodistusta omaavat henkilöt ovat usein kouluttautuneet ammattikorkeakoulussa, jolloin heillä on jo korkeakoulutaustaa pohjalla toisin kuin ylioppilastaustan omaavat opiskelijat usein hakeutuvat suoraan lukion jälkeen yliopistoon ilman korkeakoulutaustaa. Ei-ylioppilaiden tausta on usein ammatillisesti kouluttautunut, alemman sosioekonomisen perhetaustan omaava henkilö. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 233–235.)

Koulutustason periytyvyys on vahvaa vanhemmilta lapsille. Yliopisto-opiskelijoiden vanhemmista 76 prosentilla oli korkeasti koulutettu vanhempi tai vanhemmat vuonna 2019 tehdyn tutkimuksen mukaan. Keskiasteen koulutuksen suorittaneiden vanhempien lapsia yliopistoissa yliopisto-opiskelijoina oli 20 prosenttia ja perusasteen tutkinnon suorittaneiden vanhempien lapsia yliopistossa opiskelijoina oli neljä prosenttia. Korkeakoulutukseen osallistuu eri elämäntilanteissa olevia yksilöitä, ja sen saavutettavuus on mahdollista riippumatta taustasta ja yksilöstä. (Saari, Koskinen, Attila & Sarén 2020, 23–24.)

Koulutuksen tasa-arvo nähdään avoimena hakumahdollisuutena jokaiselle toisen asteen suorittaneelle kansalaiselle. Ei-akateemisista perheistä tuleville ei ole tarjolla erillistä koulutusta ennen akateemisten opintojen aloittamista. Ei-akateeminen perhetausta tarkoittaa, ettei vanhemmilla ole yliopistokoulutusta taustanaan. (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 224–225.) Suomessa ei ole taloudellisia esteitä opiskelulle, vaan koulutus on pääosin valtion rahoittamaa ja opiskelu ilmaista, tukien avulla toteutuvaa (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 224–225; Vuorinen-Lampinen 2020, 200).

Avoin korkeakouluopiskelu antaa mahdollisuuden maksua vastaan ylläpitää ja täydentää koulutustaan. Avoimen korkeakouluopinnoilla on mahdollisuus päästä tutkintoon johtavaan korkeakoulutukseen. (Kosunen 2021, 188.) Avoimen väylä on pysynyt kapeana ja aloituspaikkoja on vähän väylän kautta hakeville. Vuonna 2000 yliopiston aloituspaikkoista 1 prosentti oli avoimen väylän kautta tulevia ja vuonna 2020 avoimen väylän aloitusprosentit nousivat 10 prosenttiin aloituspaikoista. (Kosunen 2021, 189.) Avoimen väylän haun

aloituspaikat ovat lisääntyneet 20 vuodessa paljon, mahdollistaen erilaisen sisäänpääsy mahdollisuuden korkeakoulutukseen muiden vaihtoehtojen lisäksi.

Norin ja kollegoiden tutkimuksessa painotettiin valintaperiaatteiden kriittistä pohdintaa tasa-arvon toteuttamiseksi myös tulevaisuudessa (Nori ym. 2021, 81). Korkeakoulutukseen hakeutumiseen vaikuttavat urakeskeisyys, itsensä kehittäminen ja vanhempien odotukset. Urakeskeisyys ja itsensä kehittäminen ovat suurimpia vaikutuksia koulutukseen hakeutumiseen, vain joka kolmas opiskelija piti tärkeänä vanhempien odotuksia. (Saari, Inkinen & Jokila 2021, 15.) Korkeakoulutukseen hakeutuvat useimmin korkeamman sosioekonomisen taustan omaavien vanhempien lapset. Usein he onnistuvat opiskelupaikan saamisessa. Suomessa koulutuksen ollessa saatavilla iästä riippumatta läpi elämän, pystyy yksilö vaikuttamaan oman elämänsä suuntaan valintoja tehden myös vanhemmalla iällä. (Haltia, Isopahkala-Bouret & Jauhiainen 2019, 278.)

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esitellään tutkimusongelma, joka sisältää tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen edetään aineistonkeruun esittelyyn ja analyysiprosessin kuvailuun samalla pohtien eettisyyttä tutkimuksen teon yhteydessä. Eettisyys kulkee koko tutkimusprosessin mukana.

4.1 Tutkimus kysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on esitellä kyvykkyyksiin liittyviä elämäkokemuksia ja niiden vaikutuksia kauppakorkeakouluun hakeutumiseen sekä kyvykkyyksien uudelleen muotoutumiseen opintojen aikana. Kykyminä on yhteydessä yhteiskuntaan ja kauppakorkeakoululaisilla, ilman ylioppilastaustaa on luultavimmin samoja arvoja ja ajatuksia. Ryhmytyminen ja yhteenkuuluvuuden kokeminen on yhteydessä samoihin mielenkiintoihin, jolloin sama koulutus on yhdistävä tekijä.

Tutkimuskysymyksenä on:

1. Miten aiemmat elämäkokemukset ovat vaikuttaneet omaan käsitykseen kyvykkyydestä?
2. Miten kauppakorkeakouluun pääsy ja opiskelu siellä on vaikuttanut kyvykkyyteen?

Edellä mainittuihin tutkimuskysymyksiin vastataan aineistolähtöisen sisältöanalyysin menetelmällä, hyödyntäen haastatteluaineistoa yksilöiden käsityksistä itsestään. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä kyvykkyyden käsityksistä, elämäkokemuksista ja yksilöiden pohdinnoista kohti kauppakorkeakoulutusta.

4.2 Tutkimusaineisto

Tässä tutkimuksessa aineisto kerättiin teemahaastattelujen avulla kahdeltatoista Turun kauppakorkeakoulun opiskelijalta. Haastattelut toteutettiin maaliskuun ja huhtikuun aikana vuonna 2022 ja ne kaikki nauhoitettiin myöhempää litterointia varten.

Lähestyin haastateltavia Turun kauppakorkean opintotoimiston kautta. Halukkaat opiskelijat ottivat minuun yhteyttä sähköpostitse, johon vastasin antamalla ehdotuksia haastattelu ajankohdista. Samassa yhteydessä mukaan liitettiin tietosuojailmoitus (liite 3).

Yhteydenottojen perusteella sovin haastateltavien haastatteluajat yhdessä heidän kanssaan. Yhteydenottoja sähköpostin välityksellä tuli kolmetoista kappaletta. Näistä yhdellä oli

kaksoistutkinto käytyä, eli lukio ja ammattikoulu, joten häntä en voinut ottaa mukaan haastatteluun huomioiden rajaukseni. Muiden kahdentoista kanssa aloitin haastatteluaikeiden sopimisen heti yhteydenoton saavuttua. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan progradu tutkimuksessa haastateltavien sopiva määrä liikkuu 6–8 haastateltavan kohdilla, riippuen haastatteluiden pituudesta. Haastattelut pidettiin zoom-etäyhteyden välityksellä. Kolmena päivänä haastatteluja oli kaksi päivässä, muutoin haastattelut olivat eri päivinä. Haastattelut nauhoitin yliopiston nauhurilla, jonka hidastusmahdollisuus helpotti litterointia.

Haastattelu voidaan tulkita todelliseksi kuvaukseksi sen hetkisestä maailmasta ja henkilön ajatuksista. Haastattelu tyyppiäni voidaan kuvata humanistiseksi metodiksi, joka on luotettava ja rehellinen. Haastattelussa ei johdeta harhaan haastateltavia ja heille oli kerrottu mitä tutkimuksessa halutaan selvittää. Haastateltavalle saadaan luotua turvallisempi olo ja tietous mihin kysymyksillä tähdätään, heille tarjotun tiedon avulla. Haastattelun aikana haastateltavalla oli mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä, jotta osaa vastata oikein kysymyksiin. (Alasuutari 2011, 96–97, 149.) Haastattelua ohjasi teemakysymykset (liite 2).

Haastateltavien ikäjakauma oli 25–44-vuotta. Haastattelussa olleilla kenelläkään ei ollut lukion päästötodistusta. Ennen kauppakorkeakoulutukseen siirtymistä puolella (6 kpl) oli suoritettuna ammattikorkeakoulututkinto ja puolella ei ollut. Tutkinto-opiskelijaksi haastateltavista oli kolme tullut valituksi päävalinnan eli pääsykokeen kautta, kuusi henkilöä avoimen väylän haun kautta ja kolme henkilöä erillishauulla. Tutkinto-opiskelijoiden pääsyvuodet vaihtelivat vuosien 2016–2021 välillä. Haastateltavien vanhempien koulutustausta vaihteli peruskoulun ja ammattikorkeakoulun välillä. (kuvio 2)

Nimi	Ikä	Sisäänpääsy tutkinto- opiskelijaksi	Ammattikorkeakoulu tausta	Vanhempien koulutustausta
Kide	25-30	erillishaku	kyllä	ammattikoulu/ammattikorkeakoulu
Ensi	31-34	avoin väylä	kyllä	peruskoulu/ammattikoulu
Kuu	25-30	pääsykoe	ei	ammattikoulu
Lumo	25-30	avoin väylä	kyllä	ammattikoulu/ammattikorkeakoulu
Pii	25-30	pääsykoe	ei	ammattikoulu/ammattikorkeakoulu
Aale	25-30	avoin väylä	ei	ammattikoulu
Vieno	41-45	erillishaku	kyllä	ammattikoulu
Kaino	31-35	pääsykoe	ei	ammattikoulu/ammattikorkeakoulu
Soini	36-40	erillishaku	kyllä	ammattikoulu/lukio
Tuisku	41-45	avoin väylä	kyllä	ammattikoulu
Utu	36-40	avoin väylä	ei	peruskoulu/ammattikoulu
Varma	36-40	avoin väylä	ei	ammattikoulu

Kuvio 2. Haastateltavien taustatiedot

Turun kauppakorkeakoulussa on mahdollista valita koulutusohjelmaksi yksi näistä: taloustiede, laskentatoimi ja rahoitus, markkinoinnin ja arvoketjujen johtaminen tai kansainvälinen johtaminen ja yrittäjyys. Koulutusohjelman sisältä valitaan erikoistuminen tiettyyn aiheeseen, kuten laskentatoimen ja rahoituksen koulutusohjelmassa voi valita mm. laskentatoimen ja rahoituksen tai yritys juridiikan. (Turun yliopisto) Haastateltavat olivat sijoittuneet eri koulutusohjelmiin, poissulkien kansainvälisen johtamisen ja yrittäjyyden koulutusohjelman, jota kukaan ei ollut valinnut.

Haastattelut kestivät kahdestakymmenestäviidestä minuutista tunti yhdeksään minuuttiin. Haastatteluaineisto kesti yhteensä 7 tuntia 44 minuuttia ja 23 sekuntia. Haastatteluiden litteroinnit ovat sivumäärältään 9–19, haastattelun keston huomioiden. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 168 sivua kun fonttina oli arial 12 ja riviväli 1,5.

Haastattelut rakentuivat vuoropuheluun. Haastatteluissa oli yleiskäsitteenä kysymyksiä ja vastauksia. Haastattelijalta voidaan odottaa kysymyksiä ja haastateltava kokee tunnollisuutta vastatakseen jokaiseen kysymykseen. (Ruusuvuori 2010b, 269.) Haastattelutilanteissa puhutaan maailmasta ja ilmiöistä eli ei itse haastattelutilanteesta. Haastattelu luo maailman näkemyksen asiasta, josta keskustellaan sen nykyisyyden ja tulevaisuuden ilmiöstä. Haastatteluista voidaan havaita haastateltavan suhteista ilmiöihin, joista keskustellaan. Vuorovaikutus antaa mahdollisuuden syventyä tiettyihin asioihin ja reflektoida omia kokemuksia historiallisesti. Haastateltavani pohtivat peruskouluajojaan ja niihin liittyviä tunteita. Yksilöt kokevat ja luovat merkityksiä omista kokemuksistaan ja näin ollen haastatteluista voidaan poimia ja havaita erilaisia yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Analyysissa otettiin huomioon haastateltavien roolit opiskelijoina. (Törrönen 2010, 185–186.)

Haastattelussa lähtökohtana oli keskusteleva ilmapiiri. Haastateltavan henkilön oli oltava motivoitunut vastaamaan kyselyyn ja olla halukas kertomaan oma näkemyksensä. Haastattelussa ja analyysissa otettiin huomioon haastateltavan halu olla hyvä kansalainen. (Eskola & Vastamäki, 2010, 26–29; Hirsjärvi, 2009, 206.) Haastattelu oli vapaaehtoista ja keskeyttämisen mahdollisuus oli olemassa. Tärkeintä oli saada haastateltavaan luotua turvallinen yhteys, jotta tämä pystyy kertomaan itsestään. Ilman luontevaa keskustelukulttuuria osa asioista voi jäädä sanomatta. Tutkimussuunnitelman mukaisesti käytettävän materiaalin käyttö on sallittua ja tieteellisen tutkimuksen avuksi tärkeää saada aineistosta erilaisia näkökulmia esiin. (Kuula & Tiitinen 2010, 448–450; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8.) Haastatteluista tehdessä huomioidaan valtasuhteiden vaikutus

tilanteeseen. Tasa-vertaisen suhteen voi saada, kun haastattelija itse kertoo samaistettavan asian. (Alasuutari 2011, 146) Haastattelijana on tiedostettava valta-asema kysymysten tekijän roolissa ja keskustelun ohjaajana.

Teemahaastattelun avulla pystytään rajaamaan ja ohjaamaan haastattelun kulkua aiheen piirissä. Erilaisten kysymysten avulla syvennetään tietoa halutusta aiheesta haastattelun aikana, jollei asia muutoin tule esille. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88.) Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina, jotta henkilö pystyy vapautuneemmin kertomaan omista kokemuksistaan ja opintopolustaan. Teemahaastattelun avulla pystyn havaitsemaan tärkeimpien kohtien tulleen selvitetynksi haastattelun aikana. Haastattelut kulkevat joustavasti ihmisen puheen mukaan, tiettyä rutiinia ei edellytetä haastattelun aikana. Haastateltavat voivat olla puheliaita tai hiljaisia, joten apukysymykset ohjaavat niin haastattelijaa kuin haastateltavaa kertomaan oleelliset asiat opintopolustaan. (Hirsjärvi, 2009, 210–211; Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Aloittelevana tutkijana apunani oli tarkka haastattelukysymysten runko, jotta pystyin huomioimaan tarvitsemiä tietojen saatavuuden yhdellä haastattelukerralla. Tarkka haastattelurunko auttoi teemassa pysymisessä sekä ohjaamaan haastateltavia kertomaan tiettyjä asioita opintopolustaan. Haastateltavien erilaiset opintopolut loivat tilanteita, joissa pystyin tekemään tarkentavia kysymyksiä aiheen piiristä. Haastateltavilla oli haastattelutilanteissa mahdollisuus valita, mitä asioita kertoo aiheesta. Haastateltavat pystyivät vaikuttamaan haastattelujen sisältöön, ja ilmapiirin avulla he myös pystyvät aistimaan, kuinka paljon kertovat tilanteistaan haastattelijalle. Avoimen ja luotettavan ilmapiirin löytyminen on yksi vaikuttava tekijä haastateltavan avoimuuteen. (Kuula & Tiitinen 2010, 448–450.) Luodakseni luontevan haastatteluilmapiirin kerron tarvittaessa omasta ammattikoulu taustastani, jolloin huomasin haastateltavien rentoutuvan enemmän. Näin ollen he pystyivät helpommin kertomaan tuntemuksistaan koulutuspolkujen erivaiheissa. Haastattelut, joissa aluksi kerroin ammattikoulutaustasta lähtivät nopeammin käyntiin ja sujuivat luontevasti. Haastattelut, joissa kerroin taustastani vasta haastattelun loppuvaiheilla jatkui haastattelu tämän jälkeen avoimessa keskusteleavassa ilmapiirissä. Haastateltavat olivat innokkaina mukana tutkimuksessa ja halusivat tuoda oman äänensä ja kokemuksensa esille. Haastattelutilanteissa keskusteltiin ei-ylioppilas koulutuksen omaavien prosenttimäärästä yliopistoissa. Osalla oli tiedossa prosenttimäärä ja osa halusi asian tietää.

Tutkijan ja tutkittavan yhteinen käsitys asiasta luo ymmärtävän ilmapiirin ja tutkijalla on mahdollisuus ymmärtää ilmiö tutkittavan näkökulmasta. Yhteinen tutkimushetki voi olla opettava, kunnioittava sekä yhteisesti kontrolloima, jolloin hetkestä jää molemmille hyvä ja

positiivinen kuva. (Guba & Lincoln 1986, 74–76.) Tutkimuksessa on kysytty mikä olisi yksilöllisesti paras paikka ja aika tehdä tutkimus, jotta tutkittavasta tuntisi olonsa kotoisalta. Haastattelun aikana on huomioitava, ettei puhelimet tai muu elektroniikka häiritsisi keskittymistä. (Eskola & Vastamäki, 2010, 29–31.) Haastateltavat olivat mieleissään etähaastattelun mahdollisuudesta, joka loi enemmän aikaa ja mahdollisuuksia ilman paikkasidonnaisuutta.

Haastattelun aikana olisi mahdollista käyttää havainnointia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86), mutta vallitsevan korona pandemian aikana haastattelut käydään tietokoneen välityksellä, jolloin havainnot keskittyvät yläkehoon. Tutkimuskysymysten kannalta havainnot eivät ole oleellisia vaan tärkeintä on saada avoin ja luotettava ilmapiiri keskustelulle.

Tutkimuksessa on otettava huomioon ennakoimattomia asioita ja niistä raportoitava tutkimusraportissa, jotta pystytään tulkitsemaan luotettavuutta ja vastuullisuutta.

Tutkimuksessa haastateltavana olo on vapaaehtoista toimintaa. Haastateltavalla on oikeus keskeyttää tai perua suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–9.) Haastatteluja hankkiessa tutkimussuunnitelmassa kerrottiin, miten aineistoa käsitellään ja mikä niiden myöhempi käyttö on. Tällä pyritään poistamaan päällekkäisten aineistojen kerääminen. Tehokas aineiston hankinta ja avoimuus, miten aineistoa käytetään luovat haasteita ja huolenaiheita niin haasteltaville kuin tutkijoille. (Kuula & Tiitinen 2010, 446.) Haastatellut ovat tietoisia tietosuojasta sekä oikeuksistaan. Tiedon he saivat haastattelupyynnön vastaamalla. Tutkimusta varten ei ole pyydetty tutkimuksen eettistä ennakoarviointia, koska tutkimusasetelma ei pidä sisällään Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) antamien ohjeiden mukaisia asetelmia.

4.3 Aineiston analyysi

Aineistot laadullisissa tutkimuksissa ovat monipuolisia ja informatiivisia. Yksilöiden omat kokemukset ja maailman sen hetkinen näkemys tulevat esille. Tutkimusongelman kannalta on tärkeintä osata valita oikea tapa aineiston hankintaan ja analyysiin. Laadullisessa analyysissä on otettava huomioon kokonaisuus ja osata yhdistää looginen rakenne aineistosta. (Alasuutari 2011, 38, 49, 88.) Aineiston analyysin lähtökohtana on aineistolähtöinen analyysi. Aineistosta itsestään nousee esille ilmiöitä, jotka tukeutuvat teoriaan. Tutustuminen aiempiin tutkimuksiin auttaa hahmottamaan oman aineiston sisältöä. Aineisto loi oman viitekehänsä. Aineistosta nousevat kyvykkyyden osat eivät ole yhteydessä suoranaisesti aiempiin tutkimuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–110.)

Tutkimuksessa mukana oli ajallisuus, keskusteluissa ennen ja jälkeen kauppakorkeakouluun pääsemistä. Aineiston analyysi lähti käyntiin litteroinnista. Litterointi oli apuna analyysissa, koska syvällisempi tulkinta ääninauhoista olisi haastavaa hahmottaa ilman kirjallista apua. Muutoin ääninauhoja kuunneltaessa huomio voisi kiinnittyä muuhun ja tarkkaavaisuus tärkeistä asioista herpaantua haastattelun aikana. (Ruusu vuori 2010a, 427; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.) Litteroinnin tarkkuuden määrittää metodinen lähestymistapa sekä tutkimusongelma. Asiasisältöihin liittyvä haastattelun litterointi ei ole tarkkaa litterointia. Analyysiin ei kohdistu tauot eikä naurahdukset, joten näitä ei silloin tarvitse litterointiin merkitä. Litteroinnin tapahtuessa ääninauhalta ei haastatteluvaiheessa merkitä eleitä ja ilmeitä. (Ruusu vuori 2010a, 424–425.) Osa litteroinneista kirjoitettiin suoraan nauhoitteesta ja osassa käytettiin Microsoft wordin dictate sanelua apuna. Sanelun jälkeen tuli korjata sanat puhemuotoon sekä anonymioida tekstit. Litterointia tehdessä alkoi hahmottua koko aineiston kokonaisuus sekä yhdistävät tekijät. Litterointi vei paljon aikaa, mutta samalla aineisto tuli hyvin tutuksi. Litterointien aikana pystyi pohtimaan mitä ulottuvuuksia haastateltavilta löytyy. Haastattelut olivat erilaisia ja jokaisen erityisyys ja koulutuspolku oli muodostunut omanlaisekseen.

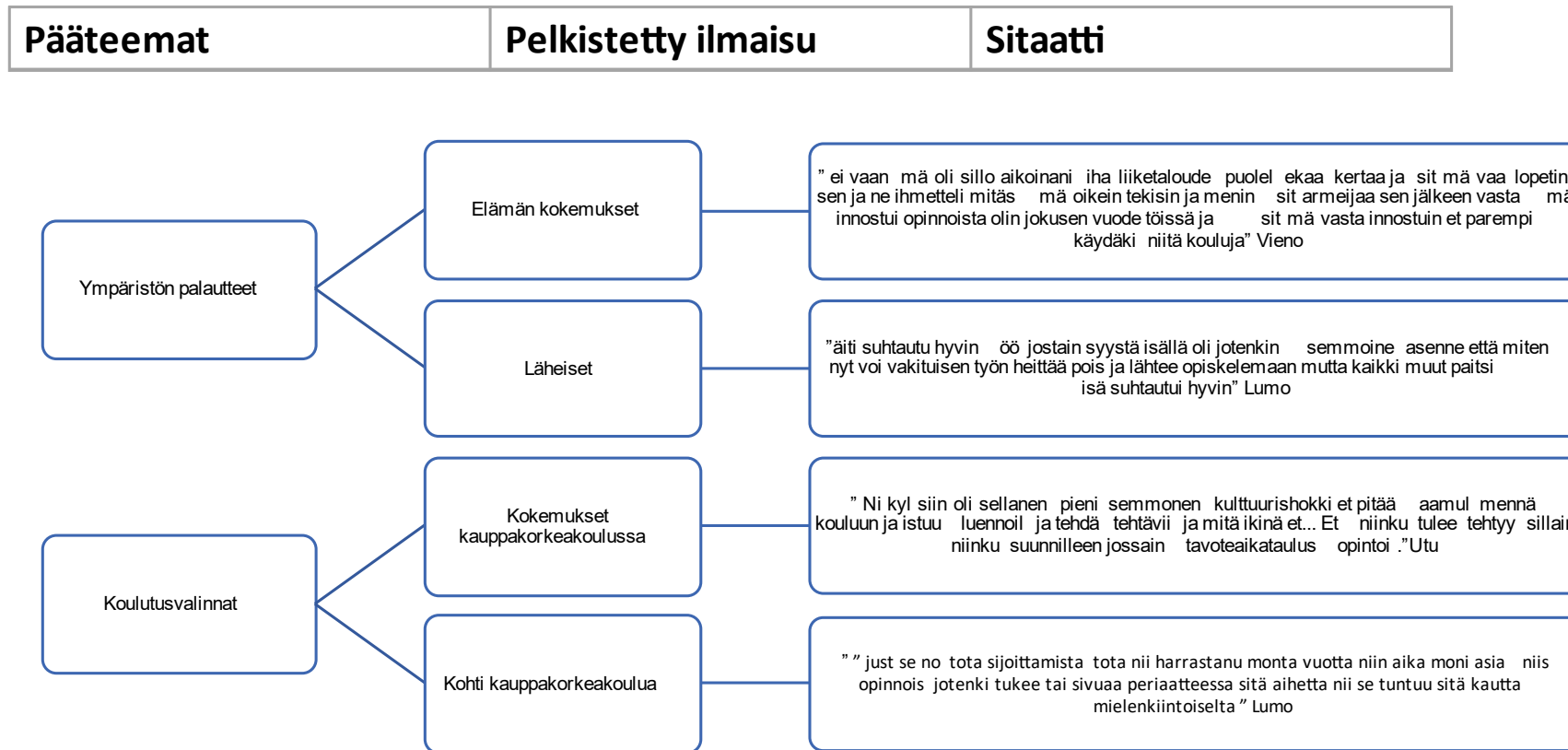
Tutkimushaastattelut tulevat olemaan osa Nina Haltian ja Ulpukka Isopahkala-Bouret'n hanketta Amiksesta yliopistoon (<https://sites.utu.fi/amiksestayliopistoon/>), joten neljä haastattelua litteroitiin ostopalveluna.

Haastattelun aikana tutkittava voi uppoutua omaan kertomukseensa ja paljastaa jotain sellaista, jota ei ajatellut paljastavansa. Raportointia tehdessä huomioidaan anonymisyyden säilyminen henkilöillä. (Hänninen 2010, 174). Anonymisointi on tunnistetietojen poistamista aineistosta. Epäsuorat tunnistetiedot kuten työpaikka, koti, sukupuoli, koulutustausta ovat tietoja, joita voi muuttaa tai poistaa analyysiin liittyvien asioiden kohdalla. Tunnistetietoja ei suoraan poisteta vaan täytetään yleisemmällä sanalla kuten koulu tai kumppani. (Kuula & Tiitinen 2010, 452–453.) Tulososion sitaateissa on anonymisyyden takaamiseksi annettu haastateltaville uudet nimet. Sitaa teista on poistettu sukupuolitunnistettavuus, koska sukupuoli ei ole tutkimuksessa tutkimuksen kohteena. Sitaa teista on poistettu paikantavat merkitykset ja korvattu esim. yliopisto tai kunta/kaupunki sanalla.

Identiteetti on prosessi, jossa huomioidaan historiallisuus, sosiaalisuus ja kulttuurisuus. Identiteetti nähdään koko ajan muotoutuvana, jolla on hetkittäisiä vakauksia ja merkityksiä eri konteksteissa ja tilanteissa. Haastattelu analyysissään Törrönen huomioi ihmiset

kokonaisuutena ja muuttuvina yksilöinä. Hän ei näe ihmisen olevan valmis missään kohtaa elämää vaan muokkautuva ja muuntuva tilannekohtaisesti ja eri konteksteissa. Analyysissa tulee huomioida erilaiset näkökannat ja -kulmat. (Törrönen 2010, 180.) Sisällönanalyysille on monia eri tulkintamahdollisuuksia sekä määritelmiä. Käytän sisällönanalyysina tutkimuksessani kvalitatiivista puolta. Kuvaan aineistoa ilmiölähtöisesti sanallisesti ja tarkasti luoden selkeän kuvauksen ilmiöstä. Tutkimuksessa on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia aineiston tulkinnassa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117–122.)

Ihmiset ovat yksilöitä ja mielipiteet eriävät usein, jolloin tutkijan haasteena on löytää yhdistäviä tekijöitä ainutlaatuisista persoonista. Aineistolähtöistä sisällönanalyysia ohjaa tutkimuksen aineiston käsittely. Litteroinnin jälkeen aineistoa luettiin läpi Nvivo ohjelmalla ja samalla teemoiteltiin osiin. Prosessi pitää sisällään aineiston pelkistämisen, jonka jälkeen seuraa ryhmittely, josta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Pelkistämällä havaintoja suppeiksi joukoiksi voidaan hallita laadullista aineistoa. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa tutkimustehtävää kuvaavien ilmiöiden erittelyä aineistosta. Tätä vaihetta kuvataan pelkistämiseksi. Pelkistämisvaiheessa samanlaiset ilmaukset liitetään yhden teeman alle. Teemoiksi nousivat haaveet, läheiset ja työkokemukset sekä koulumenestys, luottaminen itseensä ja kasvaminen ihmisenä sekä kokemukset kauppakorkeakoulussa ja ennen kauppakorkeakoulua. Aineiston pelkistämisen jälkeen tarkastellaan koodatut ilmaukset läpi ja ryhmitellään ne eri luokiksi, tehden niistä alaluokkia. Alaluokka voidaan esittää piirteen tai ominaisuuden sanalla. Näin ollen aineisto tiivistyy ja mahdollistaa eri alaluokkien yhdistämistä yläluokkiin. Näiden jälkeen alkoi syntyä automaattisesti yläluokkia. Yläluokiksi muodostui koulutusvalinnat sekä ympäristön palautteet. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.)
(kuvio 3)

Kuvio 3. Aineiston luokittelu

Yläluokkien jälkeen pystyi havaitsemaan tiettyjä samoja asioita, jotka johtivat samaan lopputulokseen. Ryhmittelyn avulla nähdään perusrakenteet ilmiön syntymiselle. Yhdistävänä luokkana on palautteiden ja reflektioiden yhteisvaikutuksen merkitys yksilön elämäntulossa kohti kauppakorkeakoulua. Yläluokista johdetaan pääluokka, joka on yhteydessä tutkimustehtävään. Pääluokista tehdään yhdistävä luokka, jossa koko aineisto on tiivistetty. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä alaluokat ja yhdistävä luokka pysyvät, mutta näiden välillä olevia luokkia muodostetaan aineistokohtaisesti. Yhteyksien löytäminen aineistosta sekä yhdistäminen tuloksia aiempiin tutkimuksiin ja teoriaan kuuluvat aineistolähtöiseen sisällön analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.) Kykyminä käsite ottaa huomioon yksilöt muuttuvina ja itseään kehittävinä henkilöinä, joihin vaikuttaa oma reflektio sekä muiden antamat palautteet (Räty ym. 2019, 977–979; Komulainen ym. 2015, 148). Alasuutari (2011) nimittää tulosten tulkintaa arvoituksen ratkaisemiseksi. Hänen mukaansa on tavoiteltava aineistosta löytyvän jotain uutta tai järjetöntä. Näin ollen voidaan saada luotua uutta tietoa maailmaan. Uuden ihmeellisen tiedon löytymistä itselleen tutusta aihepiiristä voi olla haastavaa löytää ilman monia miksi kysymyksiä. (Alasuutari 2011, 39–40, 43–47, 217–218; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127.) Aineiston pelkistämisen apuna jäsentelyssä käytettiin omatekoisia kaavioita. (liite 4; liite 5) Jokaiseen teemaan löytyi kaikista haastatteluista aineistoa, jolloin teemojen muodostuminen syntyi erilaisten elämänpolkujen väliltä löydetyistä yhtymäkohdista.

Aineiston ollessa monipuolinen sisällönanalyysin avulla yhdistetään aineistoa.

Sisällönanalyysissä tulkinta ja päättely auttavat etenemään kohti käsitteellisempää näkemystä ilmiöstä, luoden siitä selkeän ja yhtenäisen tiedon. Aineiston analyysissä tutkijalla on mukana ymmärrys haastateltavia kohtaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–144.)

5 Tulokset

Esittelen tutkimustulokset kahdessa vastausosiossa. Ensimmäisessä osiossa käsittelen yksilön käsitystä omasta kyvykkyydestä ja sen muotoutumisesta. Kyvykkyyden muotoutumiseen ja tunnistamiseen liittyy palautteet läheisiltä sekä kokemukset elämän aikana. Toinen osio keskittyy yksilön kyvykkyyden muodostumiseen kohti kauppakorkeakoulutukseen hakeutumista sekä kauppakorkeakoulussa saatuihin kokemuksiin tähän mennessä. Keskeistä on koulutukseen hakeutumiseen liittyvät monet erilaiset elämänmuutokset, sekä samaan aikaan tapahtuvat reflektiot. Näiden kahden eri ulottuvuuden avulla kuvaan kyvykkyyden muotoutumista muuttuvassa yksilössä.

5.1 Käsitys omasta kyvykkyydestä

Tässä osiossa käsitellään mitkä asiat vaikuttavat yksilön kyvykkyyden rakentumiseen. Teoriaosuudessa on haastateltavien kyvykkyyteen vaikuttanut monet eri asiat, kuten palautteet läheisiltä ja ympäristöltä.

”No kyl sanotaa näin et kyl kaikki o tukenu, koska mä oon siit niin paljo puhunu, et mä sinne haluan. Ni kyl sit kaikki ku mä sinne pääsin. Ni kyl kaikki oli ainaki mun mielest oli tosi ylpeit siit ja niinku ilosii, et mä pääsi kouluu. Et totanoini ei ei ainakaa mitää negatiivist oikee mistää mistää puolelt oo tullu.” Varma

Läheiset ovat tukeneet yksilön päätöksiä elämän aikana ja tuoneet esille myös omat näkemyksensä yksilön kyvyistä. Palautteiden avulla nähdään paremmin, millaisen kuvan itsestämme annamme ulospäin. Yksilöt pystyvät palautteiden avulla luomaan uskoa itseensä ja kykyihinsä.

Pienet kipinät tai negatiiviset kokemukset voivat liittyä suureen virtaan uusille ajatuksille ja näin ollen kehkeytyä uudeksi aluksi tai haaveiden toteen tulemiseksi. Kyvykkyyks yksilöillä on noussut erilaisten päätöksien seisomisesta niiden takana. Seuraavaksi tarkastelemme läheisemmin, miten nämä erilaiset teemat nousevat aineistosta esille syvällisemmin.

5.1.1 Läheisten palautteet yksilölle

Ympäristön palautteet voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Palautteen vastaanottaja tulkitsee palautteen oman käsityksensä mukaan. Palautteiden ollessa sekä positiivisia, että negatiivisia joutuu yksilö pohtimaan asiaa monelta eri näkökannalta ja pysymään joko omien

valintojensa takana tai muokkaamaan niitä suotuisammiksi itselleen. Läheiset pitävät sisällään lapsuuden perheen, nykyisen perheen sekä ystävät.

”Meillä on tosi liberaali kasvatus ja semmonen, et me ollaan saatu aina ite päättää et mitä me niinkun halutaan tehdä. Ja vanhemmilla on kyllä aina antaa siis palautetta, vaikka me tehdäänkin omat valintamme. Ainahan ne on sellasii, et kyllä ne aina kokee oikeudekseen kumminkin antaa sitä palautetta niistä sun valinnoistais, vaikka...
Vaikka saat tehdä ihan itte niitä valintoja.....Se on ihan musta ittestäni niinkun lähtöisin ja ihan itte omia unelmiani oon jahdannu.” Soini

Jokainen perhe ja yksilö on itsenäinen ja omanlaisensa. Yksilön omat kyvyt eivät näyttäydy samanlaisina ulos kuin mitä yksilö itse tietää omaavansa. Palautteet ohjaavat ja muokkaavat yksilön kehitystä eteenpäin ottaen huomioon ulkopuoliset palautteet ja sopeuttaen ne omaan näkemykseensä itsestään. Omat unelmat ovat olleet mukana haastateltavilla eri ikäkausista lähtien. Unelmat ovat voineet liittyä työuraan tai omaan hyvinvointiin. Kykyihin luottaminen on noussut elämän aikana valintoja tehden ja niistä oppien.

”Päätöksen tueks ni vanhemmat on ollu ain tietynlainen myös esikuva. Et sit ku sit ku valitti sen amma ammatillisen tutkinnon raamien sisältä, itselleen niinku sen mielenkiintose mielenkiintose suunnan.” Kuu

Opintoihin suuntautuessa läheiset kannustivat yksilöitä kokeilemaan mahdollisuuksia uusien haasteiden parissa. Peruskoulun jälkeisenä aikana vanhempien tuki korostui nuoren päätöksissä koulutukseen hakeutuessa. Vanhempien tietotaito ja tuen määrä luo nuorelle mahdollisuudet jatko-opintojen tietoisuudesta. Jos vanhemmilla ei ole tarvittavia tietoja muista aloista annetaan tuki vanhempien kautta heille tuttuihin aloihin. Aineistosta nousi esiin tuen vähäisyys toiselle asteelle siirtymissä. Varhainen itsenäisyys ja tuen puute pitkittävät koulutukseen siirtymistä tai oikean alan valintaa. Kouluvalintaa tehtiin usein vanhempien koulutustaustan perusteella etsien oikeaa alaa ammattikoulusta. Tukea ja ohjausta koulusta ei tullut riittävästi vaan yksilöt olivat yksin omien ajatusten sekä vanhempien ja ystävien tiedon varassa.

”Äiti suhtautu hyvin. Öö jostain syystä isällä oli jotenkin semmoine asenne, että miten nyt voi vakituisen työn heittää pois ja lähtee opiskelemaan, mutta kaikki muut paitsi isä suhtautui hyvin.” Lumo

Yksilöiden uskallus kertoa ääneen päätöksistään, antaa toisille mahdollisuuden reagoida tähän. Palautteet eivät välttämättä ole sitä mitä yksilö on luullut niiden olevan. Saadessaan useampia palautteita, kootaan niistä itselleen suotuisin versio, joka tukee omia päätöksiä. Päätöksiin kaivataan tukea, jolloin pystytään itselleen myös vakuuttamaan, että muutos on tarpeellinen. Monet kuvailivat pohtineensa itsenäisesti omaa tulevaa opinalaa, mutta sanottaessaan sen läheisille oli monille tullut tarve näyttää kuinka pitkälle omat taidot riittävät.

”Joku ystävä, kaveri, saatto vähän niinkun epäilläkin, tai... Tai semmonen, ehkä semmosia kommentteja, että pientä... Pientä epäilystäkin, et muistan että mun silloinen pomo sano, että jos... Jos, tota, jos pääset sisään ja käyt sen alusta loppuun, niin nostan kyllä hattua. En oo nähnyt vielä sitä hatunnostoa, mutta en oo kyllä nähnyt häntäkään vähään aikaan, mutta se... Se... Et kyllä siinä niinkun jotain... Jotain tämmösiä, niinkun ihan... Ihan... Ihan niinkun positiivisiakin kommentteja. Mä muistelin, että kyllä mulla niinkun perhe tavallaan, äiti, niinkun äi... Äiti ja isä, niin kyllä ne niinkun ihan kannusti” Kaino

Opintoihin siirtyminen aikuisiän kynnyksellä tai aikuisena elämän kokemuksen myötä pystyi huomaamaan, miten ystävät vaikuttivat päätökseen tai perheen epäilykset valmiuksiin korkeakoulutukseen. Omat kyvyt ja potentiaalit nähtiin itsessään, mutta lisäpotkun kouluttautumiseen lähtemiselle antoi muiden epäilyt yksilön omista kyvyistä. Sanalliset kannustukset saatiin läheisiltä, mutta kehonkieli ja aistittu tunnelma olivat ristiriidassa puheen kanssa. Haastateltavilla puolella oli haasteita tulkita läheisten kommentteja ilmapiirin takia. Perheen kanssa keskustellessa sanat eivät riitä varmistamaan uskoa toiseen ja kykyihin, myös ilmapiirin yleisesti on oltava kannustava. Aineistosta pystyy havaitsemaan, miten ilmapiiri vaikuttaa sanojen käsitykseen ja uskomiseen. Pelkät sanat eivät auta vakuuttamaan, vaan kehonkieli ja asenteet vaikuttavat kuinka läheisten sanomiset vastaanotetaan. Ihmiset vastaanottavat ympäristöstään erilaisia ärsykeitä, joiden avulla luodaan käsityksiä itsellemme, kuinka toiset asiat ymmärtävät ja käsittävät. Näiden sanattomien ilmeiden, tunnelmien tai eleiden kautta pystytään havaitsemaan, kuinka yksilöön uskotaan ja luotetaan.

”Mun ystävä porukka on niin monta kertaa muovautunut. Et ehkä niinku ne isoimmat epäilijät jos sanotaan näin ni ehkä ne ei ollu niit parhaimpii ystävii sit, koska ne on ehkä myös pudonnu.” Kuu

Ympäristö voidaan nähdä uhkana oman kehityksen hidastajana, jolloin läheisen ystäväpiirin muokkaaminen auttaa henkilöä edistämään omaa kyvykkyyttään sekä luomaan ympäristön, jonka avulla tavoitteet ovat saavutettavissa. Ympäristön muokkaaminen luo positiivista motivaatiota henkilölle tavoitella unelmiaan saavuttaen ne. Kielteiset tunteet ja kokemukset karsitaan mahdollisuuksien mukaan pois. Ympäristö muokkaantuu ystäväpiirin osalta, jos ilmapiiri ja elämänpolut erkanevat. Yksilön vahva itsetuntemus ja päättäväisyys muokkaa osaltaan ympäristöään itselleen suotuisaksi. Oma päättäväisyys lisää mahdollisuuksia omien kykyjen havaitsemiseen, vaikka muut ympärillä ei niitä huomaisikaan. Läheisten palautteiden avulla saamme omille tuntemuksillemme kyvyistämme tukea. Läheisiltä saadaan niin tukea kuin epäilyjä, mutta näiden palautteiden ansioista pystytään päättämään ja näkemään omat kyvyt selkeämmin. Ympärillä olevat läheiset nähdään peilinä itselleen, ja heidän avullansa luodaan itsestään ja kyvyistään kuvaa. Palautteiden avulla pystytään muokkaamaan omia tietojaan itsestään sekä kehittämään itseään kohti sitä mitä itse haluaisi olla. Saavuttaakseen kehityksensä etenemistä on palautteilla tärkeä rooli näyttää kuinka muut näkevät yksilön. Palautteiden merkitys on ollut jokaiselle haastateltavalle merkittävää ja niiden avulla on pystytty pohtimaan mitä elämältään haluaa ja millainen itse haluaa olla. Pelkät palautteet eivät tee yksilön puolesta valintoja, mutta auttavat valitsemaan tiettyjä käännöksiä elämässä kohti tulevaa haluttua.

5.1.2 Elämäkokemukset ohjaamassa kouluun hakeutumiseen

Elämäkokemukset muokkaavat meitä ja auttavat meitä havaitsemaan muutoksen vaativia kohteita sekä luovat ymmärrystä, mitä elämältä halutaan.

”Mä menin varusmiespalvelukseen ja tota mä sain siellä sitte noi kauppakorkeakoulu pääsykoe kirjat käsii. Ku siel luki yllättävän moni luki epätoivoisesti koitti lukee siellä, jotain kauppiksen perus pääsykoe kirjoja, ja mä sit lueskelin niitä siellä pimeinä iltoina niitä peruskirjoja. Ja sit mul vähä syntyy tai sytty semmonen lamppu et mä aattelin et hei nyt se löyty nyt se juttu löyty oikeestaan.” Kuu

Varusmiespalvelun aikana muutama haastateltava on löytänyt oppimisen ilon ja mahdollisesti samalla tulevan opinahjonsa. Erilaisten elämänhidastuksien tai pysähdyksien aikana, on ollut aikaa pohtia omaa elämää ja sen haluttua suuntaa. Yhdellä lasten syntymä antoi aikaa miettimiseen, millaisena haluaa näkyä lasten silmissä ja millaisen elämän itse haluaa tarjota lapsille. Tämän jälkeen alkoi tiedon etsintä kohti haluttua koulutusta. Toinen perheellinen haastateltava oli jo kauppakorkeakoulussa, kun lapset syntyivät. Perheen taloudellisen

tasapainon säilyttääkseen hän alkoi tehdä töitä opintojen lisäksi, joka hidastutti opintojen etenemistä, mutta ei pysähdyttänyt niitä täysin.

”Et oon tosi itseohjautuva ja työhön tarttuva ja nopeasti oppiva.” Kide

Työpaikoilta saatiin pääosin positiivista palautetta, mutta rakentavaa palautetta tai kehittämiskohteita yksilön tueksi ei tarjottu. Hyvistä palautteista oltiin kiitollisia, mutta ne eivät tarjonneet kehitysideoita yksilöille, eivätkä tukeneet yksilöiden kehittymisen halua. Kokemukset ammattikouluaikana työharjoitteluissa ovat saaneet osan etsimään uutta uraa itselleen. Työkokemukset työharjoitteluissa nähtiin negatiivisina, joissa heitä ei arvostettu tai työpaikan ilmapiiri oli kulttuurina omien arvojen vastainen.

” No kyl se varmaa rupes töissäki olee semmosii tilanteit, et mä koin vähä ehkä epäoikeudemukaseks. Vaik osaa asioita ni mä ajattelin, et no mitä mä tääl itteeni kidutan, et et on täs nyt muitaki vaihtoi elämässä. Et totanoinni kokeillaa vaiks tota opinto juttuu et jos löytäis jonku semmose duuni et mikä olis sit niinku mieleine, ja niinku vuorotyö kuitenkin aika kuormittavaa. Ni jos sais pääsis niinku tavallaa siitäki siitäki eroo. Ni ne oli semmosii juttui ja sit mä olin kuitenkin aika paljo puhunu sitä niinku lähipiirille et mä haluisin jotain muutost ja tällee näin. Ni ei se oikei tuu jos ei jos ei itte tee asial jotain ei se oikei muutu mitää.” Varma

Työkokemukset eivät mahdollistaneet haluttuja työpaikkoja tai koulutus ei vastannut työpaikkojen hakumahdollisuuksiin. Aiemmat kokemukset töistä ovat olleet uusien pohdintojen ja omien arvojen pohtimisen syntymisen kohteina. Työelämän arvot ja tavat eivät kohdanneet yksilöiden kohdalla, joten muutokseen tuli kannustusta työnkuvan ja ilmapiirin puolesta. Omat pohdinnat ja mahdollisesti jo alkaneet opinnot avoimessa yliopistossa ovat luoneet muutoksen tarvetta, kun työ nähdään pysähdyksissä olevana. Jos itse ei muutosta hae, sitä ei tule saamaan. Muutokseen vaaditaan uskallusta ja arjesta irrottautumista. Pohdinnat opiskelemaan lähtemisestä ja omasta tahdosta tehdä asian eteen asioita vaikuttavat yksilön mielenkiinnon kasvuun.

” Musta alko tuntumaan tavallaan, et mä pärjäsin kyllä töissä, tai tosi hyvin ja näin, mutta, öö, jotenkin... Jotenkin mulla ehkä alko sitten tuntumaan, että en mä... Tavallaan... Tavallaan niinkun jotenkin, et... Et menee niinkun elämä... [naurahtaa] Elämä hukkaan, jos ei... Jos ei vähän niinkun kehitä, tai et mä en tuu olemaan... Tuu jaksamaan niinkun näitä hommia kyllä, tuota, eläkeikään saakka, et... Et jotain

haastetta pitää olla ja... Ja ehkä se... Se nimenomaan, että alko tuntuu siltä, et näis... Näissä ei kyllä riitä haasteita kovin pitkään, näissä hommissa.” Kaino

Työelämässä pidempään olleet tutkimuksessa mukana olleet yksilöt näkivät vastassaan oman kehittymisen pysähtymisen, vaikka työvuosia olisi paljon edessä. Kehittyminen alalla tai uuden alan etsiminen tuli ajankohtaiseksi, kun omassa työssä ei enää ollut haasteita tai mielekästä työskennellä. Neljä haastateltavaa huomasivat työelämän haasteellisuuden vähäiseksi ja halusivat lähteä kehittämään itseään lisää. Kehittäminen nähtiin itseensä panostamisena ja mielekkäämmän elämän tuloksena tulevaisuudessa. Huomatessaan erilaisia mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään pystyttiin pohtimaan erilaisia valintoja, jotka olivat mahdollisia tehdä.

”Se oli jälleen kerran se, että kun multa kysyttiin, että näissä, tota, työhaastatteluissa multa kysyttiin, että joo, että osaanks myydä, ja... No, kyllähän nyt... No joo, mä... Se oli oikeestaan se, että kun mä lähin tonne kauppakorkeakoululle selvittämään sitä, että mitä se myyminen on ja siks mä menin alunperin kauppakorkeakoululle kysymään sitä, että mitä on myyminen. Mä en oo vieäkään saanu siihen ihan täyden... Mä en oo saanu siihen vastausta siihen mun alkuperäiseen kysymykseen, mut... Ja se on varmaan itse asiassa myöskin juurisyy siihen, minkä takia mä en oo vieläkään valmistunu. Et se mun täytyy... Se mun täytyy, tota, noin, niinkun selvittää, et mitä se myyminen ihan oikeesti on.” Tuisku

Työelämässä työttömänä oleminen ja uuden työpaikan saaminen nähtiin haastavana, mutta myös oman tulevaisuuden ja uusien ajatusten nostajana. Työhaastattelut tai työpaikan sisällä vallitsevat muutokset nostivat esiin omien arvojen ja työpaikan arvojen pohtimisen, sekä niiden yhteen soljumisen. Epätietoisuus tulevasta työstä loi uusia pohdintoja omalle uralle joko työn tai opiskelun merkeissä. Työnhaussa tuli vastaan kohtia, jolloin omaa kyvykkyyttä alettiin pohtimaan ja miettimään, mitä tietoa itsellä asioista oli.

”Ei vaan mä oli sillo aikoinani iha liiketaloude puolel ekaa kertaa ja sit mä vaa lopetin sen, ja ne ihmetteli, mitäs mä oikein tekisin ja menin sit armeijaa. Sen jälkeen vasta mä innostui opinnoista olin jokusen vuode töissä, ja sit mä vasta innostuin et parempi käydäki niitä kouluja.” Vieno

Koulutukseen pääseminen avaa mahdollisuuksia työnhakuun. Kouluttautuminen nähtiin mielekkäänä haasteena, sekä tärkeältä työnhaun kannalta. Osalla koulutus ei vastannut

nykyajan työelämän vaatimuksia, vaikka työkokemusta alasta olisi ollut. Yhteiskunnan muutosten kanssa kouluttautuminen on työnhaun kannalta merkittävää, vaikka vaadittua työkokemusta alalta olisikin. Mielenkiintoisempiin töihin vaadittiin koulutusta, jota yksilöillä ei vielä ollut. Uuden koulutuksen hakeminen nähtiin avaavan enemmän työelämässä olevia mielenkiintoisempiin työtehtäviin, jotka herättivät enemmän mielenkiintoa ja nostivat sosioekonomista asemaa. Työnhaun ilmapiiri on muuttunut vuosien saatossa, joten kouluttautuminen näyttää tarpeellisena työnhaun kannalta.

”No siis, ehkä se, et mä haluaisin tosiaan saada tosi hyvän työpaikan ja sit niinkun ehkä just ne uraunelmat niinkun sit vaikutti siihen, että miks mä haluan mennä, et mä voisinkin ehkä hakeutua vaikka johonkin johtotehtäviin ja johonkin tällaseen ja mennä vaikka ulkomaille töihin ja saada sieltä jonkun hyvän... Hyvän aseman” Soini

Kauppakorkeakoulun käyminen nähtiin yhteytenä korkeamman asiantuntijan tai johtotehtäviin olevan yhteydessä. Näin ollen yliopiston käyminen nähtiin vaikuttavan suuresti työllistymisen mahdollisuuksiin sekä omiin kykyihin johtotehtävien vastaanottamiseen. Ovien avautuminen on tärkeää, mutta työtehtävä määrittää miten pystyy kehittymään asiantuntijana. Mahdollisuuksia työelämässä jokaisen mielenkiinnon kohteelle huomataan, ja yksilöt näkevät tulevan koulutuksen luovan heille uusia kehittymisen mahdollisuuksia. Unelmien tavoittelemisen on pysynyt haastateltavien mielessä peruskoulusta asti. Kiinnostuksen kohteet vaihtelevat eri ikäkausien mukaan ja vähitellen jokainen on löytänyt omat vahvuudet ja näyttänyt itselleen pystyvänsä asioihin, joita on epäillyt. Peruskouluajana tullut tuki ei ole mahdollistanut jokaiselle selkeää omaa polkua, vaan elämän kokemus ja työelämä on muovannut jokaiselle oman erityisen polun. Haaveet on tehty tavoiteltaviksi. Onnistumisen kokemukset ovat johtaneet elämää eteenpäin ja muovanneet yksilön kuvaa pystyvyydestään. Epäröivistä pohdinnoista kohti tavoitteellista toimintaa ja lopulta akateemiseen opiskeluun tutkinto-opiskelijaksi pääsemiseksi. Tiet yliopistoon ovat olleet kivisiä, mutta päättäväsyydellä ne ovat olleet tavoitettavissa.

5.2 Kyvykkyyden muotoutuminen ennen kauppakorkeakoulua ja kauppakorkeakoulussa

Tässä osiossa käydään läpi, miten haastateltavien oma pohdinta on vienyt haastateltavia eteenpäin kohti kauppakorkeakoulua. Käsitteitä itsestä ja omista kyvyistä on syntynyt elämänaikana kouluissa ja työelämässä. Kauppakorkeakoulun aikana on ehditty pohtimaan omaa taustaa ja kykyjen sekä oppimisen kehitystä alusta haastattelun ajankohtaan asti. Aluksi

pienet otokset aineiston analyysin kohteista ja lopuksi syvennyttään jokaiseen osa-alueeseen tarkemmin.

”Joo aika moni on kans sanonut et ei iha heti uskois, että kaveri mikä on peruskoulusta valmistunut kutosen keskiarvolla, ni tai vähä reilu kutosen keskiarvol ni yhtäkkiä innostuuki lukemaa.” Vieno

Omat kyvyt ja muutokset nähdään elämän mittaisena aikana. Itseään ja kykyjään verrataan siihen, mitä joskus aiemmin on itse ollut. Välillä pystyy itsensä sekä muut yllättämään intoutuen lukemisesta ja opiskelusta. Lisäkouluttautumisen innostus on noussut seitsemällä haastateltavalla 30 ikävuoden jälkeen.

”Millai niinku tarkastelee, jottai ilmiöit mitä yhteiskunnas se antaa semmose niinku kehikehikon misä voi tarkastel.” Aale

Korkeakoulutus on luonut mahdollisuuden tarkastella maailmaa eri näkökulmasta kuin aiemmin. Kauppakorkeakoulussa on opittu näkemään moniulotteisemmin asioiden syitä ja seurauksia. Yksilöt ovat oppineet omien valintojen tärkeyden sekä kasvaneet ihmisinä kohti asiantuntijuutta.

5.2.1 Kohti kauppakorkeakoulua

Koulumenestys ei takaa tulevaisuuden näkymiä. Jokainen ihminen luo oman tulevaisuutensa valintojensa ja kyvykkyyden tunteidensa avulla. Suomessa kouluttautuminen on mahdollista myöhemmällä iällä, joten halutessamme voimme viedä työuriamme tai elämän polkujamme eri suuntaan hakeutuen uudelleen kouluttautumiseen.

”Mä olin varmaan ehkä joku 17 tai 18 kun mä olin siellä ammattiopistossa ja mä unelmoin siitä jo silloin, että voi että kun mulla olis joku... Oliskohan mulla joku väylä tästä päästä tonne lukee kauppikseen kauppatieteitä. Ja kyl mä unelmoin siitä jo silloin ja mä olin jo päättänyt että mä aion mennä ammattikorkeakouluun, sen merkonomitutkinnon jälkeen, ja kyllä mä unelmoin yliopistosta jo silloin. Kyl mä muistan sen selvästi, että mä kattelin niitä kaikkia yliopistoesitteitä.” Soini

Haaveina nämä ajatukset pysyivät, kunnes he saivat tiedon sisäänpääsytään kauppakorkeakouluun. Haaveileminen ja unelmoiminen, on auttanut herättämään tiedonhaun etsimistä ja näin ollen pyrkimystä hakeutua eteenpäin koulutusurallaan. Haaveet auttavat herättämään tiedonetsinnän tarpeen. Soini mainitsi, että on katsellut yliopistoesitteitä jo

ammattikoulussa, mutta ei silloin vielä tiennyt millaisia väylämahdollisuuksia yliopistoon on. Haaveileminen luo päämääriä, joita kohti on kurotettava ja löydettävä oma tiensä. Soinilla oli selvä päämäärä jo ammattikoulun jälkeen, mennä ammattikorkeakouluun. Haave kauppakorkeakoulusta pysyi pitkään mukana Soinin ja Piin elämässä.

”Ekasta luokasta eteenpäin se oli vähän niinkun omissa... Omissa, tuota, noin, niin, käsissä, et kukaan ei vahtinu että teenkö mä läksyjä, eikä kukaan vahtinu sitä että mitä, tota, teenkö mä läksyjä, miten mä pärjään kokeissa, minkälaiset todistukset oli ja sillä tavalla.” Tuisku

Koulumenestys peruskoulussa näyttäytyi osittain haasteelliselta, mutta todistuksiin oltiin tyytyväisiä ottaen huomioon oman opiskelumotivaation koulunkäynnille. Peruskoulusta ei saatu tukea valinnoille ja mahdollisuudet erilaisille vaihtoehdoille opintojen osalta näyttäytyivät kapeina. Omia koulutusvalintoja elämän aikana on pohdittu jälkikäteen, olivatko ne sopivia. Peruskoulu näyttäytyi suurimmalle osalle haastatelluista haasteelliselta eikä koulunkäynti silloin kiinnostanut. Omat valinnat ja itsenäisyys pienestä pitäen ovat haastaneet yksilöitä selviytymään omasta elämästään ja pohtimaan, kuinka oma elämä jäsentyy peruskoulun jälkeen. Itsenäisyys oli kunnia ja luottamuksen tuottava tekijä vanhemmilta lapsilleen, mutta samalla yksinäisyyttä kohti vievä askel. Tarvittavat tehtävät tehtiin, jos asiaa vaadittiin koulun tai vanhempien puolelta. Peruskoulusta suoriuduttiin omien sen hetkisten tavoitteiden puitteissa, johdattaen heidät toiselle asteelle omien mielenkiintojen perään.

”No oikeestaan jos lähtee miettii et millai siihen on niinku suhtauduttu kotona. Ni mä mietin et okei öö aina on niinku hyvät arvosanat ja kaikki vastaava ollu aina niinku semmonen tärke juttu, siit on saanu ain niinku positiivisii kehui ja semmosii positiivisii kokemuksii, jos on suoriutunu hyvin. Et toki on kannustettu hyvään suoriutumiseen ja sitä kautta mul on myöski ollu aina mul on ollu semmonen into sitä kautta sitten niinku aina oppia. Ja mul keskiarvo ollu ala-asteel ylä-asteel siel yheksän tuntumassa, kuitenkin sillai ilman mitää niinku sillai et okei joo tulis vanhempien tsempin kaut opiskeltuu, mut ei mitenkää sillee iha älyttömän ankarasti ja tällai. Mut sitte oikeestaa sit sitku opiskelu eteni ja eteni eteenpäin ja päästiin siihen pisteeseen, et piti oikeestaa alkaa kartottaa niinku tulevaisuuden vaihtoehtoi. Ni eli se oli sit se ammattikoulu tai lukio, ni siin oli oikeestaa ku molemilla vanhemmilla oli just se ammatillinen tausta ni se, ehkä myös se kannustava ääni sit, Tai se suhtautuminen koulutukseen oli et heil ei ollu oikeestaan mitää niinku mitään antaa niin ku tueksi,

siihin päätökseen et lähtis lukioon, ja sitte se on ollu hyvin tosi semmonen ammatilline ammatillinen näkemys. Sitä kautta mä oon lähteny sit ammattikouluun et se tuki o ollu sitä kaut et et et oikeestaa sillee ytimekkäästi sitte niinku niinku siihen pisteeseen asti et.” Kuu

Toiselle asteelle siirtyminen on suuri askel nuorelle eikä koulusta tai kotoa annetut ohjeet auttaneet nuorta eteenpäin. Haastatellut huomasivat tehneensä virheitä toisen asteen valinnoillaan, mutta myöhemmin pystyivät saavuttamaan tavoitteensa. Valinnat olivat omia päätöksiä ja niiden takana seistiin ja ne nähtiin uuden oppimisen kohteina. Itsenäisyyttä arvostettiin ja koettiin valintojen vaikuttaneen elämän kulkuun ja nykyisiin tavoitteisiin pääsemiseen. Tavoitteet ovat olleet saavutettavissa, vaikka peruskoulussa koulunkäyntiin ei ole löytynyt motivaatiota. Koulunkäynnin ollessa mielenkiintoista ja positiivisia tuloksia saadessaan eri aineista loivat intoa kouluttautumiseen ja oman uran kehittämiseen jo peruskoulun päättyessä. Lopullinen suunta oli vielä etsinnässä, mutta ajan myötä oman kiinnostavan työuran mahdollistama koulutus löydettiin. Positiiviset kokemukset peruskoulusta auttoivat suuntautumaan toisen asteen opintoihin avoimin mielin. Haasteen toisen asteen opinnoista teki sosioekonominen tausta, jolloin vaihtoehtoista ja tulevaisuuden suunnista ei osattu löytää oikeaa mielenkiintoa heti. Koulutuspolut viivästyivät vuosilla pohtien ja etsien mielenkiintoista koulutusta.

”Mä halusin niin ku lähteä heti erikoistumaan johonkin työtehtävään, että ei niinku tavallaan sitte kiinnostanu ku mulle oli varmasti jo silloin aika selvää, että haluan tehdä niinku öö talouspuolen tehtäviä kautta ja hankitaki oli jo sillo semmonen kiinnostuksen kohde. Niin en hallunnu siihen niin ku kolmea semmosta turhaa lisävuotta niin sanotusti, että sittenhä mä ammattiopiston jälkeen pääsin suoraan niinku oman alan tehtäviin työtehtäviin.” Kide

Ammatillinen toinen aste ei vakuuttanut kaikkia opetuksellisesti ja osa siirtyi toisella asteella alalta toiselle, kunnes motivaatio koulutuksen suorittamiseen löytyi, ellei työelämä vienyt mennessään. Ammatillinen toinen aste näyttäytyi myös oikeana suuntana ja mahdollisuutena kehittää omaa eksperttisuuttään kiinnostavaa alaa kohtaan. Omat suoritettut koulutukset nähtiin voimaannuttavina ja kykyjen maksimoimisena sekä oman kiinnostavan alan kentän monimuotoisuuden näkemisen ruohonjuuritasolta asiantuntijan rooliin. Ammatillinen koulu toimi ponnahduslautana kohti omaa koulutuspolkua ja koulutusuraa. Itsenäinen

tiedonhankinta ja halu kehittyä kouluissa näyttäytyy oikean suunnan näyttäjänä. Lopulta ammattikoulu on arpapeliä, toisille koulutus on ollut sopiva ja osalle oman paikan etsimistä.

”Sitte oli tota vanhemmat kyllä kannusti koulun käyntiin aina todella paljon kannustivat, vaikkei ollu itte käynykkää nii ni vaihtoehdot oli se et joko koulua käyt tai töitä teet kumpiki käy mut suosittelivat koulunkäyntii... Oli vaihtoehtoja ku mul oli mä pääsin lukioonki kyllä, mut mä en sit halunnu loppulopuks. Mä menin kauppikssee ei ollu niinku mitää oli siinä ohjausta ja vaikka mitä mut sit päädyi siihe aikoinaa.”

Vieno

Nuorena itsenäisesti tehdyt päätökset osoittautuivat haasteiksi päästä nopeammin niihin koulutusurille kuin olisi halunnut. Sinnikkyuden ja tahdonvoiman avulla löydettiin peruskoulun ja ammatillisen koulun jälkeen uutta polkua itselleen. Lukion käyminen näyttäytyi kaksipiippuiselta asialta. Osa oli käynyt kokeilemassa lukio-opintoja toisen asteen aikana eikä nähnyt niiden motivoivan ammatillista koulutusta enempää. Toisaalta lukio nähtiin yliopistoa auttavana ja selvänä jatkumona, jota pitkin olisi pitänyt kulkea omaa polkua. Perheeltä ei tullut tukea koulunkäyntiin ja monet kulkivat peruskoulun itsenäisesti ilman läheisten tukea. Koulutusvaihtoehdoista tuli tietoa vanhemmilta, mutta se perustui vanhempien omaan taustaan, he eivät osanneet ottaa kantaa muihin mahdollisuuksiin, kuten lukioon menemiseen.

Oman polun löytyminen on ollut haastavaa ilman ohjausta ja tukea sekä riittävää informaatiota, mitä korkeakoulut tarjoavat. Haasteena on ollut perhetausta, jossa vanhemmilla ei ole ollut mahdollisuuksia kertoa jälkeläisilleen koulutusmahdollisuuksista, joita Suomessa on. Sosioekonominen tausta on viivytännyt oman mielenkiinnon löytymistä sekä oman uran aloittamista. Tuen saaminen oikeaan aikaan sekä ohjausta omien mielenkiintojen etsintään olisi kaivattu. Koulutuspolut olisivat olleet nopeammin suoritettavissa, jos nuoruudessa olisi saanut enemmän tukea koulutuksen valintaan sekä hahmottanut omia kykyjä ja mielenkiintoja paremmin. Koulutuksellisesti monia eri polkuja pitkin pääsee kohti kauppa- ja korkeakoulua. Oma taustaa ei helposti kerrota nykyisissä opinnoissa, mutta se koetaan voimaannuttavana, että alemmalta sosioekonomiselta taustalta pystyy kurottautumaan yliopistoon. Asiaa ei tuoda suoranaisesti julki vaan pikemminkin vähätellään omia saavutuksia ja pidetään matalaa profiilia omista suorituksistaan tai omasta taustastaan.

”Sen mä muistan silloin joskus ysiluokalt, ku luokkakaverit puhu et lukioon, ja sit ku jotkut puhu et lukion jälkeen Kauppa- ja korkeakouluun, ni sit ite oli vähän niinku silleen

et joo, vois olla ihan siisti, mut en mä niinku tyyliin koskaan sinne pääse ja... Et se oli silloin joskus ku sai sit opiskeluoikeudet, ne oli se aika iso päivä itselle.” Utu

Hyväksyminen kauppakorkeakouluun ja paikan vastaanottaminen ovat tuoneet haaveet todeksi. Omia haaveita oli ollut useilla peruskoulussa, mutta ne oli jätetty alitajuntaan hautumaan. Alitajunnassa ne olivat saaneet olla oman aikansa, kunnes elämän kokemukset olivat nostaneet kyvykkyyden tunteen itselleen, jotta uskaltautui lähteä hakeutumaan kohti haavettaan. Osa ei ollut osannut ajatellakaan, että olisi mahdollista toteuttaa omaa haavettaan. Monille haaveiden toteutuminen on näyttäytynyt merkityksellisenä ja haaveiden toteen tulemisena. Utun sanoin opiskeluoikeuden saaminen itselle oli iso päivä kuvastaen sitä, kuinka uskominen itseensä nousee onnistumisista sekä haaveilun toteen saamiset ovat mahdollisia. Haaveet eivät aina heti muistuneet mieleen haastatteluissa, vaan ne tulivat myöhemmin keskustelun aikana mieleen.

”No se kyl se iha itsenäisesti mä sen hain, et et enhän mä ammattikoulus ajatellu, et mä hakisin kauppakorkeakouluu, joskus opiskelee. Et ei se ei se ollu niinku et et kyl mä sen nyt tiesin et tämmöne laitos on olemas, mut et et kyl kyl se sitku se rupes kiinnostamaan sillai, et mä voisin hakee tonne. Nii kyl mä sit varmaa iha niinku et et mää hain itsenäisesti sitä tietoo ja ja silloin oli tää opinto-ohjaaja oli sillo täsä avoimen yliopiston opiskelijoil se oli tää olikse se joku tämän niminen tai joku tämmöne ni se sen ni häne tykö mä muistaakseni kävin ainaki kerran. Katottiin niit et mitä opintoja mä mun pitää suorittaa ja ja tällai et mut kyl se niinku suurimmaks osaks iha itsenäisest mä ne hain.” Aale

Koulutusmahdollisuudet ja erilaiset koulutuspolut eivät olleet kaikille toisella asteella selkeitä. Ajan myötä tietoa tuli kavereilta ja kiinnostus löytää itseään motivoiva koulutus auttoi yksilöitä etsimään tietoa koulutuksista. Erilaisten väylien mahdollisuudesta ei tiedetty eikä asiasta saatu selville ilman omaa kiinnostusta hakeutua jatko-opiskelemaan ja etsimään tietoa itsenäisesti erilaisista vaihtoehdoista. Itsenäinen ja aktiivinen tiedonhankkiminen omista mahdollisuuksistaan kouluttautua tai päästä tiettyyn työrooliin ovat nostaneet haaveilun mahdollisuuksia. Mahdollisuus ja erilaiset koulutuspolut antoivat uskoa kouluttautumiselle ja haaveilulle tulevasta työurasta. Joillekin haaveet kauppakorkeakoulussa opiskelemisesta syntyi etsien omaa alaa sekä mahdollisuutta kouluttautua pidemmälle. Omien haaveiden saavuttamiseen saatiin apua ja uskoa muilta ihmisiltä. Oikean väylän löytyminen ja sen suorittamisen jälkeen haaveet kauppakorkean sisäänpääsystä ovat mahdollisia. Haaveiden

toteen tuleminen on motivaationa opiskelulle ja samalla luo kyvykkyyden tunnetta omaksua akateemisen oppimisen saloja.

”Sitä ennen jossain vaihees mä pohdin tota, et ois hakenu yliopiston toisentieteenanalan tieteelliseen. Öö mutta se ku se on tosiaan koulu oli toisessa maakunnassa, että se avoimen väylä ei ois ollu mahdollinen, ja se vaikutti niin surkealta todennäköisyys päästä pääsykokeen kautta. Et mä torppasin sen aika nopeesti.” Lumo

Tutkimuksessa haaveiden lisäksi pohdittiin kuinka paljon voi haaveilla ja mitkä haaveet voivat olla mahdollisia toteuttaa. Ensimmäiset haaveet ja ajatukset voitiin vaihtaa suotuisampiin haaveisiin, jotka nähtiin toteuttamiskelpoisina omaan elämäänsä nähden. Elämää määrittää usein työpaikka ja perhetilanne. Aikuisena opiskelemaan lähteminen on usein kiinni paikkakunnasta ja sen takia on oltava valmis tekemään muutoksia haaveisiin ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Osalle kauppakorkeaan hakeutuminen näyttäytyi elämäntilanteen kannalta suotuisemmalta vaihtoehdolta kuin ensimmäinen kiinnostavin vaihtoehto. Rationaalista ajattelua haaveiden tueksi pohdittiin paljon ja valintojen avulla löydettiin oma polku.

”Joo siis kyl mä olin sen päättänyt et mä niinku haluan tän kouluun. Ni sit oli vaa pakko pakko, vaiks tosiaan lannistu aika pahasti. Ni kyl siit oli sit pakko ittes kerää ja päättää, et totanoinii no nyt oli viimeks nii lähellä ni, et ei täsä niin paljo joudu tekee duunii, et sais korotettuu sitä keskiarvoo viel.” Varma

Toisaalta negatiiviset käännekohdat voidaan nähdä ohjaavina ja suuntaa antavina. Negatiiviset kokemukset ovat olleet voimaannuttavia ja niiden jälkeen saadut positiiviset kokemukset ovat vahvistaneet luottamusta omaan kyvykkyyteen. Varma luotti itseensä ja kykyihinsä korottaa keskiarvoaan, kuten muutama muukin avoimen väylän kautta hakenut. Avoimen väylän kautta hakeneet ovat saaneet luottamusta akateemiseen opiskeluun kokeilemalla kursseja maksua vastaan. Pääsykokeiden kautta hakeneet kokivat mielekkääksi hakea yhdellä kerralla opintoihin ja sen jälkeen keskittyä täysin opintoihin. He eivät kokeneet töiden tai muun elämän ohella avoimen väylän kautta opiskelua heille sopivaksi tavaksi.

”Aloin sit siin, jossain vaiheessa kiinnostuu niinku sijottamisesta ja taloudesta ylipäätänsä.” Lumo

Sijottaminen harrastuksena on luonut kiinnostusta oppia asiasta enemmän. Avoimen yliopiston kurssien mahdollistamana on omaa harrastustaan päässyt tiedollisesti syventämään.

Tällöin opinnot nähtiin harrastuksen jatkeena, josta voisi saada työn. Innostus sijoittamiseen ja lisätiedon saaminen asiasta nostivat omaa kyvykkyyden tunnetta ja lopulta mahdollisuutena uuteen uraan. Sijoittaminen harrastuksena ja mielenkiinnon aiheena ei ollut vain yhden vaan useamman haastateltavan mielenkiinnon kohteena. Haastatteluissa kuului selvästi, miten tärkeästä harrastuksesta tuleekin uuden uran mahdollistaja. Selvää linjaa harrastuksesta uuteen uraan ei alussa ollut, vaan asia selkeytyi ajansaatossa. Kipinä koulutukseen hakeutumiseen on syntynyt vasta myöhemmin tuomaan itselleen lisätietoa alasta sekä mahdollisuuksia työllistyä niihin työtehtäviin mihin haluaisi. Asian valjetessa mahdollisuus tutkinto-opiskelijaksi ja omat sijoituskokemukset loivat tunteen uuden uran suunnitteluun ja toimeenpanoon. Avoimen väylän kautta kyvykkyyden tunne opintojen edistämiseen loi uusia mahdollisuuksia oman elämän muutoksille. Kokemukset elämässä luovat uusia haaveita ja yllätyksellisiä pohdintoja koskien itseään. Kokemusten myötä pystytään oppimaan itsestään lisää ja huomataan omat kyvyt erilaisissa tilanteissa.

”Motivoi tietysti sitte jatkamaan samalla linjalla ja kehittämään itseään lisää, että tavallaan tulee sellanen olo et maailma on avoin. Ja et mulle mulle kyllä töitä riittää jos jos vaan kehitän ja sen vuoksi nyt muodollista pätevyyttä, sitten kauppakorkeasta hakemassa.” Kide

Kauppakorkeaan hakeutuminen on näyttäytynyt oman uran kannalta mahdollisuutena nousta urakehityksessä eteenpäin. Haave kauppakorkeakoulutuksesta löytyi työelämän ja aiemman koulutuksen jälkeen, koska muutoin mahdollisuudet edetä omalla uralla eteenpäin eivät näyttäytyneet mahdollisilta. Kyvykkyyttä ja taitoa löytyi, mutta houkuttavampiin työtehtäviin vaadittiin ylempää korkeakoulutusta. Mitään ei tapahdu ilman ponnisteluja, tulevaisuuden haaveet ovat osoitus, että omiin haaveisiin luottaminen ja niiden konkreettiseksi tekeminen opiskeluiden avulla, avaa mahdollisuuksia työelämän uusiin haaveisiin. Haaveet ja pohdinnat tulevaisuudesta motivoivat haastateltavia kehittymään ja hakeutumaan päättäväisesti työuralle mistä haaveilevat. Neljä haastateltavaa hakeutui opintoihin joko muodollista pätevyyttä hakemaan tai erityisosaamista jo olemassa olevan tutkinnon rinnalle.

Millainen elämä olisi, jos olisin valinnut erilaisen reitin elämälleni? Monet pohtivat kuinka omat valinnat lopulta ovat olleet itselleen oikeat ja kuinka väärät valinnat ovat auttaneet löytämään oikean polkunsä. Polkujen löytymisen myötä jokainen on kasvanut ihmisinä.

5.2.2 Kokemukset kauppakorkeakoulussa

Kauppakorkeakouluun meneminen tuo uusia kokemuksia elämään, jotka ravistelevat kyvykkyyden tunnetta puolin ja toisin. Osa haastateltavista oli aloittanut koronapandemian aikana ja osa ennen pandemiaa. Kokemukset ovat silti lähellä toisiaan kauppakorkeakoulun aloituksesta ja siellä opiskelemisesta.

”Niin, se oli tosi pelottavaa se alku ja tuntu oudolta kaikki se mitä piti lukee niin valtavasti ja... Ja, tota, öö, semmonen kaikki... Taikka se oli ihan kivaa, että niinkun ei ollu, niinkun... Siinä ei ollu niinkun pakko niinkun lähtee niinkun olee läsnä joka päivä, mutta niinkun se oli semmosta... Sit jos ei lähteny sinne, niin sit oli [naurahtaa] huono omatunto siitä, ettei lähteny sinne luennolle ja sit... Sit se, tota, öö, joutu lukee tosi paljon ja... Ja sit oli niitä tenttejä ja sit luentosalissa oli ihan sairaasti porukkaa ja... Ja kaikki. Sit tuntu, et jos halus sanoo jotain opettajalle, niin vaan sä vaan niinkun hukuit sinne ihmismereen ja oli se... Se oli aika... Se oli jotenkin pelottavaa, mut sit siihen tottu aika nopeesti siihen et okei, tää on tällasta. Sit niinkun siihen niinkun sopeutuu, siihen.” Soini

Uuden aloittaminen on samaan aikaan innostavaa, jännittävää ja myös pelottavaa. Uuteen maailmaan meneminen ja siellä toimiminen normien mukaan jännitti ilman ylioppilaspohjaa olleita kauppakorkeao opiskelijoita. Alun jännityksen ja innostuksen jälkeen sulautuminen korkeakouluopetukseen tapahtui nopeasti noin puolen vuoden sisään. Sen aikana opittiin opiskelutekniikoita, esseiden kirjoittamista sekä tentteihin vastaamista. Ensimmäiset uudet kokemukset opinnoissa tutkinto-opiskelijana olivat opettavaisia ja loivat kyvykkyyden tunnetta omia valintoja kohtaan.

”Väkisiki tämmöne niinku muuttaa sitä opiskeluu. Et sun on pakko niinku tavallaa aikatauluttaa enemmän ja miettii niinku, et mitä sä teet ja koska. Ja totanoini niinku muutenki esimerkiks, joku tiedon ettimine kaikki ne vie hirveesti aikaa ja tenttii lukeminen sun muut ni kyllähä se nyt väkisiki muuttaa.” Varma

Uusien käytäntöjen oppiminen ja orientoituminen opiskelijaksi haastoi omien arvojen ja elämänrytmin muokkaamisessa uuden elämänvaiheen edessä. Omat kyvyt joutuivat koetukselle, kun uusi arki alkoi opintojen parissa. Opiskeluelämään orientoituminen säännöllisen elämänrytmin jälkeen, jossa työ ja vapaa-aika oli eroteltuina, loivat uusia haasteita aikatauluttamisessa. Tiedonhakua osa oli opetellut jo avoimessa yliopistossa, mutta

opintojen pääsääntöinen työskentely toi uusia ulottuvuuksia tiedonhankkimiseen. Tietoa ja kursseja oli enemmän kuin avoimen yliopiston kautta, jolloin jouduttiin uudelleen orientoitumaan opintoihin.

”No mulla oli se se eka syksy oli erityisen raskas. Mut kyl sit sit jo kevääl pääsi niinku siihen siihen sisään siihen siihen tätänäin sillai. Et et ja oli oli semmonen tavallaa siis avoime opinnois oli jo semmone, miten opiskella. Mut siin oli vaan niit kursei niin paljo mitä ei ja sit niit olis ehkä voinu jakaa useemmaal vuodel tai tällai, ettei olis ottanu kaikkii siihe heti. Mut et se et kyl se sit se kevät oli tätänäi et kyl siinäki oli paljo kursei, mut se oli sit kuitenkin vähemmä raskas ku se syksy. Ja sit tota mut sit mut sit seuraavat vuodet oli sit silai, et pysty vähä sillai et sit se näki jo et oli pohjal, ettei ei tarvinnu iha nii paljoo et.” Aale

Kauppakorkeakoulussa aloittaminen on haasteellista ja uusien käytäntöjen ja toimintatapojen löytäminen vie oman aikansa. Kauppakorkeakoulun aloitus on ollut kivinen tie ja haasteilta tai pettymyksiltä ei ole vältytty. Kurssien päällekkäisyydet ja haasteellisuus ovat olleet yllättäviä. Haasteen on tuonut avoimet yliopiston kurssit, jotka osoittivat haastavuutta opintosuunnitelmien tekoon. Ensimmäisen vuoden jälkeen opiskelu näyttäytyy helpompana jo korkeakouluopiskelurytmin ja tapojen löytymisen takia. Haasteet ensimmäiseen korkeakouluvuoteen on luonut matematiikan kurssit sekä epäonnistumiset niissä. Kurssien suorittamisen jälkeen ja oman suorituspaineen laskemisen jälkeen opinnot näyttäytyvät positiivisessa valossa. Avointa väylää pitkin tulleiden on ollut uudelleen orientoituttava saavuttamaan opinnoissaan hyviä numeroita erinomaisten tilalle. Tämä on nähty toisaalta helpottavalta tekijältä, mutta aikaa heillä on mennyt saadakseen muutoksen omaan mieleensä. Avointa väylää pitkin opiskellessa on pitänyt suorittaa mahdollisimman korkeita arvosanoja, ja tutkinto-opiskelijaksi päästessään on pystynyt niin sanotusti nauttimaan opiskelusta ilman suurempia ponnisteluja erinomaisten numeroiden saamiseksi. Jälkikäteen pohtien omia valintoja ja asioitaan, monet näkevät kykyjensä ja tiedon määrän kasvun suurena. Kirjallinen taito sekä asiayhteyksien ymmärtäminen ja suurempien kokonaisuuksien hahmottaminen on vuosien saatossa kehittynyt. Palaaminen aikaisimpien opintojen kirjoitusten ääreen huomataan kuinka kyvyt ja usko itse on kasvanut.

”Jos mä en ois heti saanu semmost hyvää ystäväpiiriä ympärilleni, ni ehkä se tie ois ollu myöskin vähä hankalempi. Koska sillai et öö esimerkiks meil on aluks semmone tuutor ryhmät mä tein siitä heti semmoset tosi muutama tosi hyvä ystävä, et kenen

kans niinku aluks mietittii iha vaik matematiikan kurseja ja tämmösii. Niin yhdes pähkältii ja laskettii ja sitä kautta mä opin iha niinku just lukion matematiika laskusääntöi ja kaikkee vastaavaa. Et tälläst niitaku ois yksin miettiny niin siinä ois mennu ikuisuus. Öö et ystävät on sinänsä tosi semmonen vahvahva voimavara ollu alusta alkaen.” Kuu

Ystävien saaminen opintojen alussa on auttanut sulautumaan yliopistomaailmaan sekä suorittamaan tiettyjä kurseja. Tuttavat, ystävät tai opiskelutoverit nähtiin voimavarana ja motivaationa haastavissa tehtävissä. Yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen korostui ryhmätöissä. Opintojen aikana luodut ystävyysuhteet olivat osalle haastatelluista tärkeitä opintojen etenemisen auttajina. Kauppakorkeakoulun alussa luodut tuttavuudet antoivat luottamusta haastavien kurssien läpäisyyn ja loivat osaltaan kuuluvuutta akateemiseen ympäristöön. Kauppakorkeakoulu näyttäytyy yksinopiskeluna suurimmaksi osaksi. Ryhmätyöt kannattelevat ja auttavat ryhmäytymisessä sekä tutustumaan uusiin ihmisiin, mutta pääosin opiskelu on itsenäistä ja lukupainotteista

”En suoranaisesti, et se... Se i... Tai kyseinen matematiikan kurssi, niin se on... Se on, tota, pahamaineinen, et se... Se roikkuu niinkun monella ja... Ja siihen löytyy niinkun tavallaan jossain... Jossain Facebookissa tai jossain oli... Oli niinkun matskuja ja semmosia niinkun prujuja ja muuta, että oli... Oli aikasemmat opiskelijat tehnyt niinkun tämmösii cheat sheeteja ikään kuin, et... Et pääsee läpi” Kaino

Negatiiviset kokemukset nähdään seininä, joita ei pystytä ylittämään tai kaatamaan. Kauppakorkeakoulua on keuhuttu joustavaksi, mutta myös hyvin jähmeäksi riippuen yksilön tarpeesta. Kokemukset osoittautuvat yksilöllisiksi ja jokainen yksilö luo oman näkemyksensä omasta opinpolustaan. Tentit nähdään haastavina ja osa valitsee suuntautumisensa opintojen mukaan. Essee, ryhmätyöt ja esitelmät ovat mielekkäämpiä kurssien suorittamistapoja. Motivaatio opintojen tekemiseen loppuun asti näyttäytyy omien kykyjen ylittämisenä. Monet tuntevat ylpeyttä ollessaan perheensä ensimmäisiä korkeakoulutettuja yliopiston käyneitä.

”Osaa ottaa paremmin kantaa tai sillai, että ehkä hahmotella paremmin, et mitä vaikutuksia tietyillä asioilla on. Voi olla omiin tota niinku sillai, että niin vähän niinku tietää paremmin, mistä puhutaan.” Ensi

Opinnot kauppakorkeakoulussa koettiin kasvattavaksi kokemukseksi. Kokemukset loivat uskoa itseen asiantuntijana. Tänä aikana kasvaminen ihmisenä on tapahtunut erityisesti

henkisenä kasvuna. Henkinen kasvu nähdään tiedon lisääntymisenä ja sen käyttämisenä oikealla tavalla. Oman itsensä huomioiminen ja pysähtyminen oman kasvun ääreen tuovat uutta ideaa ja näkemystä kuinka suuri matka on jo tehty. Usko itseensä kyvykkäänä henkilö on tuonut uutta tietoa ja mahdollisuutta uuteen työuraan henkilöille.

”Erilaiseen esintymiseen liittyviä kursseja ja esitelmiä, öö, puhetta, kaik... Mit... Mitä kaikkia, kaikenlaisia k... Kirjotettavia juttuja, niin tavallaan kyllä niistä on ollu [painottaen:] erittäin paljon apua, että... Et, et... Et semmonen, pystyy... Pystyy niinkun jonkun pienen, niinkun presentaation pitämään, niin siitä on ollu todella, todella, todella paljon apua, ja semmosia niinkun kommunikaatiokursseja ja muita, että... Et, et, se on ollu... N... Ne on niinkun ollu tosi tärkeä.” Kaino

Kauppakorkeakoulun jälkeen monilla on asiantuntijatehtävät edessä, jolloin erilaisten raporttien tai esitysten pitäminen töissä kuuluu työtehtäviin. Monipuolinen opetus ja kommunikaatioharjoitukset auttavat esiintymisjännityksen taltuttamisessa. Yksilön kyvyt, proaktiivinen ote ja itsensä johtaminen ovat taitoja, joiden nähdään olevan tarvittavia niin työelämässä kuin opinnoissa. Osa haastatelluista oli aloittanut opintonsa etäopintoina eikä näin ollen pystynyt havaitsemaan miten koronapandemia oli haastanut opintojen aloitusta heillä. Riippuen taustasta ja yksilöstä koronapandemian aiheuttama etäopintoaika nähtiin joko opintoja kiihdyttävänä tai hidastavana tekijänä. Toisille etäopiskelu antoi lisää aikaa muuhun elämään, ja toisille pääseminen kampukselle olisi ollut tärkeä opintojen edistämisen takia.

”Yliopisto on yrittäny joustaa tosi hyvin, ainakin mun mielestäni, ja... Ja, tuota, on sit sitä... Sitä kautta on tullut niinkun apua. Apua niihin opintoihin.” Soini

Kauppakorkeakoulu nähdään oppilaitoksena, joka pyrkii joustamaan, antamaan maailmasta kokonaiskuvaa sekä auttaa tiedon etsimisessä ja oikean tiedon kriittisessä pohtimisessa. Opiskeleminen on joustavaa yhdessä opettajien kanssa sopimista, mutta toisaalta hyvin byrokraattista ja jähmeää. Kauppakorkeakoulu näyttäytyy elitistisenä eikä erilaiselta oppimispolulta tulleita huomioida luennoilla. Haasteita opiskelijoille on luonut matemaattiset aineet. Iloa on löytynyt opiskelutovereista ja ihmetystä on herättänyt toisten erilaista opintopolkua tulleiden kemioiden yhteen soljuvuus ja keskustelun uudelleen orientoituminen eri suuntaan.

”Ihmiset on jotenkin viel enemmän omissa oloissaan. Et sen oon itte huomannu täs ikäänku tän opintojen aikana. Sillee et avoimes versus sitte nytte tai tai tää yhteiskunta

sillai muuttunut et sillo ku aloitti ni ihmiset jutteli paljon helpommin, eikä oltu puhelimen kans tekemisis ,mutta ei ei nykyään kun on esimerkiks ku on tauko nii ei enää tuu semmosta niin paljo, mitä silloin muistaa avoimenkin aikana. Ettei ei sillai että kyl se ihmiset, jotenkin enemmän ehkä menee siihen, että käy vaan tunnilla on siel hiljaa ja sit menee selaa puhelinta sinne käytävään ja on yksin ihmettelee ja taas jatkaa.” Ensi

Koulunkäynnissä on tapahtunut muutoksia koronan aikana. Aiemmin sosiaalisia kanssakäymisiä tuntemattomien kanssa tehtiin kampuksella ja nykyisin pidetään etäisyyttä ja katsotaan puhelinta, ettei kukaan tule juttelemaan. Muutoksiin kiinnitettiin huomiota ja kaivattiin yhteisöllisyyttä enemmän kampukselle. Asioiden jakaminen ja tutustuminen toisiin nähdään pääosin voimavarana. Poikkeuksen tästä tekee opiskelijat, jotka tarvitsevat maisterin paperin pitääkseen työnsä tai noustakseen työpaikassaan eteenpäin urallaan.

”...opit mitä sieltä ei välttämätti mene niinku käytännöntyöelämässä. Niinku se on opetettu, että joku moni teorit on esimerkiksi ehkä vähän liian kauniita toimiakseen käytännössä. Ja mut se kaikki mitä on kaikki mitä asiat opetetaan yliopistossa niin ne rakentuu sellaiseen tietyn niinku viitekehykseen niinku ajattelukehikon ympärille. Niin ehkä se se et mitä opit ajattelee niinku tiettyjä asioita rationaalisesti ja sitten kriittisesti sä pystyt analysoimaan ja punnitsemaan eri niinku lopputulemia asioita. Et niinku et minä mieltii vaikka et sit ku mä olin sillo ammattikoulu aikaa paljon nuorempikin myöskin ni ei myöskään ajatellut kaikkia niin järkevästi. Mut et se ajattelumallin kehittyminen mitä nyt vuosien varrella ni vaikei olisi mitään substanssiosaamista ni pelkästään tällä ajattelumallilla, mikä on kehittyny ni mä luulisin et se kantais monessakin työtehtävässä hyvin pitkälle. Ilman et olisi avannut yhtään kirjaa tai tehnyt mitään, että ehkä se joo ajattelumallin kehittyminen on se jatkuvin ja tärkein prosessi koko opiskeluaikana ollut ja se peilaa täs koko historiaan niin näin.” Kuu

Opinnot kauppakorkeakoulussa ovat auttaneet ymmärtämään itseään ja maailmaa eri näkökulmista. Kasvaminen ihmisenä henkisesti ja fyysisesti yhdessä opintojen parissa on tullut usean haastateltavan suusta. Opinnot nähdään osana itsensä kasvamista, mutta ei pelkästään ainoana tekijänä. Elinikäisen oppimisen sisällyttäminen elämään antaa mahdollisuuksia kehittyä työntekijänä ja ihmisenä eteenpäin. Reflektoiden aiempaa toimintaa ja tehden itselleen ymmärretyksi miksi mitäkin valintoja on tehnyt, auttaa yksilöä

ymmärtämään itseään paremmin. Korkeakoulun aikana tiedonhakua ja ilmiöiden tarkastelua suuressa mittakaavassa kiiteltiin. Opintojen aikana monet asiat ovat tulleet paremmin ymmärretyiksi ja selvemmiksi. Omat ajatukset on saatu yhdistettyä kaiken uuden oppimiseen sekä näiden välisiin yhteyksiin. Maailman erilaiset haasteet näyttäytyvät heille motivaattoreina opiskeluun ja heidän kykynsä ymmärtää ja käsittää haastavia asioita on noussut. Opinnot ovat loppua kohden nivoutuneet yhteen ja luoneet perustaa tulevalle uralle.

”Se työ olis vähä niinku vaihtelevaa. Et se ei oo ain sitä pelkäästä välttämät edes siin istumist ja näytön edes olemist, et et vähä vois niinku liikkuuki työ totanoini työpäivä aikana tai työviikon aikana.” Varma

Omaa tulevaisuuttaan pohtien haastateltavat ottavat huomioon itsensä kokonaisuutena, pohtien kehollisia sekä mielenterveyden näkökulmasta omaa hyvinvointiaan. Uusia koulutuksia ja haasteita peilattiin omaan aiempaan työhön ja millaisia mahdollisuuksia sekä esteitä työllä tulevaisuudessa olisi. Kouluttautumisen nähtiin edistävän fyysistä hyvinvointia niin, että eläkeikään asti työskentely näyttäytyy mahdollisena. Elämän jatkuminen nykyisellään nähtiin hukkaan heitetynä, koska potentiaalia erilaisia työtehtäviä kohtaan nähtiin itsellä olevan. Tulevat urat nähdään palkan kehityksen nousemisena sekä sosioekonomisen aseman kohoamisena. Palkan lisäksi haaveena on tehdä työtä, jossa yhdistyy liikkuminen osaksi työtä sekä mahdollisuus nousta uralla eteenpäin. Haastatelluista kymmenellä oli toiveena päästä urallaan eteenpäin tulevaisuudessa, vain kaksi haastateltavaa näki opintojen tuovan mielenkiintoa sekä erityisosaamista työelämäänsä.

Kauppakorkeakoulu nähdään sosiaalisena paikkana, jossa jokainen saa olla oma itsensä. Omaa taustaa ei heti tuoda julki ja pohditaan, onko se esteenä verkostojen tekemiselle. Tausta nähdään harvinaisena eikä usein tavata toisia opiskelijoita, jotka ovat tulleet ilman ylioppilastodistusta koulutukseen. Kauppakorkeakouluun pääseminen on ollut suuri kykyjen ponnistus ja oman taustan kertominen muille luo kyvykkyyden tunnetta palautteiden avulla. Kykyminä kasvaa palautteista ja palautetta ei tule ilman tekoja tai sanoja. Uskaltaen kertoa avoimesti mistä lähtökohdista tulee voi saada kannustusta tai ihmetystä. Kauppakorkeakoulu näyttäytyy haasteellisena tarjoten omien kykyjen etsimistä sekä onnistumisten kokemuksia. Saavutettuaan opiskelupaikan toiveista ja haaveista voi tulla totta. Opiskelun myönteiset kokemukset arvosanojen kautta sekä pystyvyyden tunne akateemiseen uraan ovat vahvistaneet tulevaisuuden urahaaveiden mahdollisuutta.

6 Pohdinta

Tässä luvussa käsittelen tulososiosta tulleita johtopäätöksiä peilaten niitä aiempiin tutkimuksiin. Tämän tutkielman tarkoituksena oli tutkia kauppakorkeakouluun ilman ylioppilastodistusta päässeiden kyvykkyyksien muodostumista. Tutkimuskysymyksinä olivat miten aiemmat elämäkokemukset ovat vaikuttaneet omaan käsitykseen kyvykkyydestä sekä miten kauppakorkeakouluun pääsy ja opiskelu siellä on vaikuttanut kyvykkyyteen. Johtopäätösten jälkeen syvennyttään luotettavuuden ja eettisyyden pariin, jotka ovat tutkimuksen aikana kulkeneet rinnakkain tutkimusta tehdessä. Lopuksi esittelen muutamia mahdollisia jatkotutkimus ehdotuksia tämän aineiston kuin mahdollisten tulevien tutkimuksien osalta.

6.1 Omiin kykyihin luottaminen ja kasvaminen ihmisenä

Haaveet selkeyttävät ja luovat tietä kohti haluttua. Aineistosta löytyi paljon haaveita, joiden avulla yksilöt pystyivät käsittelemään omaa kyvykkyyttään kohti haluttua päämäärää. Aina ei alkuperäistä lähdettä kauppakorkeasta tiedon saamiseen muistettu, mutta lisätiedot internetistä tai tuttavilta antoivat suuremman kipinän haaveiden toteen tekemiselle. Toisille tieteenala näyttäytyi ainoa mahdollisena haaveiluna, eikä muita vaihtoehtoja pohdittu, kun mielenkiintoinen opinala oli löydetty. Monille haaveilun tai unelmien kertominen oli reflektointia omista kokemuksista ja käsityksistä. Mahdollisesti peruskoulusta opinto-ohjauksen aikana oli kuullut kauppakorkeakoulusta, mutta asiaa ei olla silloin nähty mahdollisena vaihtoehtona itselle. Haaveet auttoivat yksilöitä motivoitumaan koulutukseen hakeutumiseen sekä löytämään itselleen parhaan tien kouluttautumiseen. Osalla haaveet kauppakorkeakouluun menosta alkoivat nuorena ihannointina, ja pohdintoina kuinka tuonne pääsisi, kun osalla haaveet syntyivät vasta sijoitusharrastuksen yhteydessä. Haaveet näyttäytyivät pitkäaikaisina unelmina tai pohdintana saada harrastuksesta työ.

Ympäristön luomat palautteet vahvistivat yksilöiden käsitystä itsestään. Palautteiden ansioista pystymme näkemään itsemme selkeämmin niin positiiviset kuin negatiiviset kohtamme. Epäilykset ympäristöltä loivat motivaatiota näyttää yksilön pystyvän mihin vain, kunhan tahtoa ja päättäväisyyttä löytyy. Kuten Oshea (2014) tutkimuksessa, myös omassani tuli esille, kuinka ystävät tai perhe eivät aina käsittäneet miksi lähteä opiskelemaan pidemmälle, kun elämässä oli jo työ ja ammatti. Kantava teema oli omien rajojen ylärajoilla oleminen sekä unelmien toteentekeminen. Positiiviset kannustamiset nähtiin voimaannuttavina ja

mahdollistajina yksilön kasvun tekijöinä. Yksilön näkemys itsestään näkyi innokkuutena löytää uusia asioita itseään varten ja kehittää itseään mielenkiintojensa takia.

Opiskelijoiden kokemukset toisesta asteesta vaikuttavat opiskelijan jatko-opintoihin hakeutumiseen (Haltia, Jauhiainen & Isopahkala-Bouret 2018, 227). Toinen aste näyttäytyi positiivisessa, että negatiivisessa valossa. Kolme haastateltavaa jatkoi heti toisen asteen jälkeen ammattikorkeakouluun ja heillä oli selkeä uratavoite itselleen. Suurimmalle osalle toinen aste oli itsensä etsimistä ja paikkansa löytämistä yhteiskunnassa.

Haastavien pääsykokeiden jälkeen opiskelijoilla nähtiin motivaatiota ja itseluottamusta suorittaa opinnot sekä työllistyä valmistumisen jälkeen (Räty ym. 2019,986). Opiskelu muokkasi pohtimaan elämän eri osa-alueita, joita pidettiin itsestänselvyytenä. Muutos yliopisto-opiskelijaksi muokkasi ajatuksia omista uskomuksista niin yksityiselämässä kuin yleisestikin. (O’Shea 2014, 153,156.) Käyhkö tutkimuksessaan havaitsi, kuinka yliopiston hiljaiset säännöt ja periaatteet voivat olla esteenä työläistaustaisille opiskelijoille. Haasteena ovat erilaiset toimintatavat ja epäily itsestä yliopisto-opiskelijana. Oman mielen ajatusten kääntö ja työ vakuuttaa itsensä kuuluvaksi yliopistomaailmaan, muokkaa ihmisen ajatusta itsestään ja käsitykset omasta taustasta arvioidaan uudelleen. (Käyhkö 2014.) Aineistoni tukee, että opiskelu on muokannut yksilöitä pohtimaan elämän eri osa-alueita tarkemmin. Toisaalta he tekivät tätä pohdintaa jo ennen kauppakorkeakouluun hakeutumistaan. Oma kyvykkyys asiantuntijana on kasvanut jokaisella korkeakoulutuksen aikana. Korkeakoulutus on kuitenkin haastanut jokaista oppimaan uusia toimintatapoja, jotka näyttäytyvät erilaisilta riippuen onko aloittanut opinnot etänä vai läsnä olevana. Toisille etäopinnot sopivat todella hyvin. kuten ainakin kolme haastateltavaa koki niiden tukevan heidän nykyistä elämäntilaansa paremmin kuin läsnä olevat tunnit. Kuten Käyhkö tutkimuksessaan (2014), aineistoni tukee oman taustan uudelleenarviointia. Oma tausta tuotiin esille aina välillä, ja huomattiin kuinka positiivisia palautteita siitä saatiin vertaisiltaan. Kyvykkyys nousi näistä tapaamisista ja usko itseensä oikeutettuna yliopisto-opiskelijana kasvoi samalla.

Analyysia ja tuloksia kirjoittaessa muutokset elämän aikana ovat johdattaneet henkilöitä eri lähtökohdista samaan suuntaan. Matkat kauppakorkeakouluun eivät ole olleet yksiviivaisia vaan vivahteikkaita. Kykyminä kehittyä ja muovautuu elämän mukana. Tulemme tietoisemmiksi itsestämme ja kyvyistämme kokeilemalla ja haastamalla uusien asioiden tekemisellä. Emme tule koskaan olemaan valmiita, koska meillä on kykynä omaksua uutta tietoa ja muokkautua yhteiskunnan tarpeiden mukaan. Rädyn ja kollegoiden (2019)

tutkimuksessa nuoret näkivät työmarkkinat positiivisessa valossa verrattuna vanhempiin opiskelijoihin. Omassa haastattelututkimuksessa haastatteluista ilmeni, kuinka haastatellut ikää katsomatta näkivät koulutuksen tuovan itselleen uusia mahdollisuuksia edetä uralla tai saada erikoisosaamista työelämään. Akateeminen koulutus kannattaa ja maksaa itsensä takaisin työllistyttyä (Räty ym. 2019, 983, 985). Koulutuksen nähtiin maksavan itsensä takaisin niin toimeentulona kuin tiedollisesti tärkeänä.

Aineistoani tukee Rädyn ja kollegoiden (2019) tulokset, joissa kvantitatiivisesti tutkittiin yliopisto-opiskelijoiden kykyminää suhteessa työllistettävyyden uskoon. Rädyn ja kollegoiden tuloksista havaitaan kuinka elämän historialliset tapahtumat vaikuttavat kykyminän kasvuun ja kuinka kykyminä on yhteydessä opiskelijan uskoon työllistyä valmistumisen jälkeen, ottaen huomioon yksilön oman alan työllistymismahdollisuudet. (Räty ym. 2019, 987.) Identiteetti ja kykyminä kehittyy ja muovautuu elämän mukana. Tulemme tietoisemmiksi itsestämme ja kyvyistämme kokeilemalla ja haastamalla uusien asioiden tekemisellä. Emme tule koskaan olemaan valmiita, koska meillä on kykyinä omaksua uutta tietoa ja muokkautua yhteiskunnan tarpeiden mukaan. Kehittäminen osana itseään on yhdistävänä tekijänä, jokaisella haastateltavalla. Kehittyminen itseään varten nähdään motivaationa sekä uuden työuran mahdollistajana. Ilman oppimista ja määrätietoista tiedon etsimistä uusien näkökulmien huomaaminen jäisi pintapuoleiseksi. Kasvu nähdään kokonaisuutena eikä vain yhtenä palasena.

Akateeminen kykyminuus ei ole keskiössä työnhakutilanteissa vaan enemmän painaa persoonallisuus sekä muut työllistettävyyden kyvyt. (Komulainen ym. 2015, 170.) Töihin pääsemisessä vastavalmistunut luottaa omaan kyvykkyyteensä sekä koulun brändiin. (Räty ym. 2019, 976.) Korkeakoulut luovat positiivista kuvaa työllistymisen mahdollisuuksista opiskelijoilleen. (Antonio & Tuffley 2017, 111.) Australiassa tehdyn tutkimuksen mukaan yliopisto-oppilaat uskoivat yliopiston käymisen tuovan enemmän mahdollisuuksia työllistymiseen. Yliopiston sijainnilla ei ollut väliä vaan he uskoivat korkeakoulutuksen mahdollisuuksiin töitä hakiessaan. Omat taidot ja kyvyt nähtiin mahdollisuuksina työllistyä, kun työpaikka vastaa heidän osaamisalaansa. (Antonio & Tuffley 2017, 109–110.) Työnantajat katsovat kokonaisuutta, eivät pelkästään todistusta. Nykyään tarvitaan tiettyä persoonallisuutta työtehtäviin koulutuksen lisäksi. Ihmisen luonne, toiveet, arvomaailma ja sosiaalisuus vaikuttaa työllistettävyyteen. (Komulainen ym. 2015, 147.) Akateemiset kyvyt vaikuttavat yksilön kykyminän muodostumiseen ja vahvistavat yksilön kokemusta työllistyä hyvänä työntekijänä (Räty ym. 2019, 985, 987). Työkokemukset luovat näkemyksiä

työelämästä sekä työtehtävistä. Työelämä opettaa ja kehittää yksilöä ja hänen kykyjään. Työelämän kehityksen pysähtyttyä tai ilmapiirin ollessa itselleen epämieluisa aletaan pohtimaan vaihtoehtoja sekä palataan haaveilemisen pariin. Lopputuloksena jokainen yksilö määrittää oman polkunsa, johon muut vaikuttavat. Ilman yksilön proaktiivista otetta ei päästä kehittämään omia kykyjään. Kykyminään on Rädyn ja kollegoiden (2019) tutkimustuloksissa saatu vastaavuus hyvän työntekijän roolista. Kykyminään liitettiin vahva mentaalinen kyky, akateemiset kyvyt sekä kunnianhimoinen kilpailukyky. (Räty ym. 2019, 982.) Tuloksista huokuu, kuinka työllistymisen mahdollisuudet nähdään mahdollisina. Jokainen vaikuttaa yksilöllisesti elämäänsä, ja jokainen on löytänyt narut, joita pitelee käsissään ohjaten omaa elämäänsä kohti haluttua. Haastateltavat eivät ole kouluttautuneet suoraan kohti asiantuntijatehtäviä, vaan matkan varrelle on osunut kuoppia ja alamäkiä. Jokainen on kuitenkin noussut haasteistaan ylöspäin erilaisten elämän käännekohtien ansiosta.

Jokainen kohtaamamme asia vaikuttaa yksilön käsitykseen itsestään, jolloin reflektion avulla pystytään päättämään, miten itse näemme itsemme. Ympäristömme antaa meille sanallista ja sanatonta palautetta kohtaamisessa. Jokainen käsittää ja luo näistä palautteista itselleen ymmärryksen itselleen. Palautteiden avulla käsitetään omia kykyjä ja kehityksen kohteita.

Komulaisen ja kollegoiden aineiston haastatellut olivat akateemisista perheistä ja kokivat olevansa lahjakkaita. Lahjakkuuden kokemuksen tunne on tullut koulujärjestelmän ansiosta. (Komulainen ym. 2015, 157.) Haastattelun aineistossa ei ollut akateemisista perheistä olevia henkilöitä, eikä heidän lahjakkuutensa kokemusta noussut esiin tutkimuksessa. Aineistosta nousi eniten esille yksilöiden päättäväisyys ja uskallus lähteä muuttamaan omaa elämäänsä kohti haluttua. Henkilö pohtii eri arvojen välillä ja päättää mikä sillä hetkellä elämää on tärkeintä tai mihin voi painottaa enemmän (Komulainen ym. 2015, 148). Muutokseen tarttuakseen on mietitty omia arvoja ja tehty valintoja, jotka ovat muokanneet yksilön kyvykkyyttä sekä elämää kokonaisuudessaan. Kykyminä viittaa ihmisen kokonaisvaltaiseen muuttuvaan kyvykkyyteen elämän aikana. Eletty elämä ja institutionaaliset kohtaamiset elämässä muodostavat ja muuttavat kykyminä käsitettä ihmisen elämän aikana. (Räty ym. 2019.) Jokaisen koulutuspolku on ollut erilainen, mutta yhdistävänä tekijänä on muutoksen halu elämään sekä kehittyminen yksilönä. Pohtien omaa elämää taaksepäin ja miten on päässyt siihen missä on, löytyy monia erilaisia elämänkohtia, jotka ovat asiaan vaikuttaneet. Elämän rytmi on hidastunut ja yksilöt ovat alkaneet pohtimaan elämäänsä laajemmalla skaalalla. Elämänpohdintoihin on otettu mukaan mitä kykyjä nyt on ja mitä tulevaisuudessa haluaisi tehdä. Millainen oma arki olisi ja millaisia mahdollisuuksia on tavoitella tuota

elämää. Työelämä on opettanut hidastumaan ja refleктоimaan omia valintoja. Opinnoissa vietettyä aikaa ei nähdä hukkaan heitettyinä tai turhana, vaan opinnot ovat antaneet jokaiselle uusia ideoita ja kehittymisen paikkoja.

Kontrollin tunne omien päätösten tekemisessä luo yksilölle hyvinvoinnin tunnetta samalla hetkellä sekä tulevaisuudessa. Uskomus pystyvän vaikuttaa omaan elämäänsä päätöksillä nostaa yksilön itsetuntoa. Elämän käännekohdat, jotka tapahtuvat ilman yksilön kykyä vaikuttaa niihin, voivat luoda negatiivisen tunteen ja vaikuttaa henkilön mielenterveyteen. (Rönkä, Oravala & Pulkkinen 2003, 205, 208, 212.) Kykyminän tutkimuksissa on huomattu, että historialla sekä sosiaalisuudella näyttää olevan merkitystä kyvykkyyteen. Sosiaalisesti lahjakkaat nähdään positiivisesti ajattelevina. (Räty ym. 2019, 987.) Jokainen yksilö on panostanut muutokseen ja tehnyt kaiken voitavansa saavuttaakseen opintopaikan. Kyvykkyyden tunteen kasvu on noussut opintojen aikana, ja unelmat erilaisista työmahdollisuuksista nähdään mahdollisina. Aiemmin haaveet opinnoista ovat tulleet toteen, joten nyt on aika haaveilla työurista ja tehdä niistä totta.

Kykyminä kuvaa yksilön pystyvyyttä laajassa merkityksessä suhteessa koulutukseen, työhön ja uraan. Ihmisten kanssakäyminen sekä ympäristön vaikutus vaikuttavat kykyminän muodostumiseen. Kykyminuuteen liittyy vahvasti reflektio ja pohdinnat omasta elämästä, myös palautteet muilta vaikuttavat omaan reflektioon. Miten toiset ihmiset minut näkevät ja miten haluan muiden minun näkevän. Menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus ovat kykyminän keskiössä, ne muodostavat ja muokkaavat kykyminää eli pystyvyyden tunnetta. (Komulainen ym. 2015, 148; Räty ym. 2019, 977–979.) Yksilö kehittyy ja muokkaa itseään vuorovaikutuksessa muiden ja itsensä kanssa (Eteläpelto & Vähäsantanen 2010, 46). Peruskoulusta tulleet negatiiviset muistot opiskelemisesta ovat muotoutuneet uudelleen ajan saatossa. Aikuisiällä opintokirjoja avattiin työpäivän jälkeen ja oman mielenkiinnon takia opiskeltiin vapaa-ajalla. Osa hankki aluksi tietoa omiin sijoituksiin liittyen tai kokeiltiin, kuinka akateeminen opiskelu sopii itselleen. Ajan myötä taitojen kartuttua ja usko itseen, loi mahdollisuuden hakeutua yliopistoon. Innostuminen oppia uusia asioita on auttanut yksilöitä löytämään kauppakorkeakoulun sekä mahdollistanut heidän koulutuspolkunsuuntautumaan sinne mistä on kiinnostunut. Korkeakouluun pääsy on haastanut yksilöitä oman ajattelun tasolla pohtimaan, mitä varten tiettyjä asioita opiskellaan. Kiinnostus alaa kohtaan on antanut motivaatiota jatkaa opintoja ja löytää lopulta, kuinka asiat nivoutuvat yhteen lukuvuosien aikana.

Omien unelmien jahtaaminen on ollut omien kykyjen kasvattamista ja uskomista itseensä onnistumisten ja epäonnistumisten kautta. Mikään yksittäinen hetki tai asia ei ole nostanut kyvykkyyttä, mutta omien kykyjen huomaaminen on helpompaa havaita, kun saavuttaa tavoitteitaan. Oma koulutuspolku näyttää omia vahvuuksia elämän aikana, joita on ollut itsenäisyys, omien tekojen ja päätösten tekeminen sekä seurausten kohtaaminen, kuten epäonnistumisten myöntäminen päätöksissään. Suunnitelmallisuus sekä tehokkuus, työn ja koulun yhdistäminen muuhun elämään, kuten tavoitteisiinsa, muodostaa suuren kokonaisuuden omien kykyjen arvioimisesta. Aiemmin hankitut työkokemukset vaikuttavat uuden koulutuksen hankkimiseen. Koulutuksen nähdään tuovan lisäarvoa työuraan sekä omaan elämään. Omaan elämään haluttiin haastetta sekä mielenkiintoa työelämän puolelle. Lopputuloksena oli kompleksinen yhteys ympäristön ja oman reflektoinnin yhteisvaikutuksesta yksilön kyvykkyyden muodostumiseen. Alammeko muokkaamaan identiteettiämme peruskoulusta lähtien, jotta olemme tulevaisuudessa työmarkkinoilla dynaamisia ja joustavia ammattilaisia, kehittäen itseämme omien vahvuksiemme ja intressiemme mukaisesti institutionaalisin avuin.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Aineistoni haastateltavien elämänpolut ovat omanlaisia. Jokainen on löytänyt oman reittinsä kohti kauppakorkeakoulua. Matkan aikana on epäröity ja saatu epäileviä sekä kannustavia palautteita. Päämäärätietoisuus sekä ymmärrys omista mahdollisuuksistaan on luonut päättäväisyyttä ja uskoa omiin kykyihinsä päästä sisään kauppakorkeakouluun.

Tutkimuksessa on noudatettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeita. Kunnioitetaan tutkittavia henkilöitä, kulttuuriperintöä sekä luontoa perustuslain mukaisesti. Tutkimus on toteutettu vahingoittamatta ketään tai mitään. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–9.)

Luotettavuuden käsitteellä on monia erilaisia näkökulmia laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimuksessani olen perehtynyt Guban ja Lincolnin neljään kriteeriin, joita voidaan kuvata termeillä luotettavuus vakuuttavuutena, onnistunut käytäntö, yhteisymmärrys ja totuuden avautuminen. Edelliset neljä kriteeriä kannattelevat toisiaan, ne eivät poissulje mitään. (Guba & Lincoln 1986, 74–76.) Tutkimusta tehdessä olen pyrkinyt havaitsemaan oman taustani ja vaikutukseni tutkimukseen. Taustani aikuisopiskelijana ja avoimenväylän kautta yliopistoon sisään tullessa ammattikoulutaustaisena opiskelijana, on antanut mahdollisuuksia haastattelun avoimuuteen. Analyysia tehdessä on huomioitava jokaisen yksilöllisyys ja nähtävä suurempi kokonaiskuva heidän samankaltaisuuksistaan. Analyysia tehdessä palaset olivat hyvin pieniä

ennen kuin muodostui suurempia yhtenäistäviä luokkia. Näiden nivoutuminen yhteen on ollut pitkä prosessi, jossa analyysivaiheessa on tuloksia siirrelty paikasta toiseen tullakseen eheäksi kokonaisuudeksi. Olen huomionut oman taustani mahdollisuuden vaikuttaa analyysiin, mutta analyysia ja tulososiota tehdessä olen tietoisesti huomionut aineistosta nousseet asiat.

Tulososio esittää kykyjen muodostumista ja muokkautumista erilaisista lähtökohdista perustuen. Lähtökohtien ollessa osittain samat, on jokaisen elämä muokannut niistä omanlaisensa, joten ei ole mielekästä pyrkiä yleistämään ei-ylioppilaiden kyvykkyyksiä. Tulokset luovat ymmärrystä millaisista lähtökohdista lähtien jokainen yksilö pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä ja kuinka ympäröivä yhteiskunta vaikuttaa jokaisen elämään ja kykyjen huomaamiseen.

Osallistumalla tutkimukseen voidaan vaikuttaa tieteellisen tiedon muodostumiseen ja haastateltavat voivat kokea arvokkuutta saadessaan tilaisuuden kertoa tärkeistä kokemuksestaan. Haastateltavien kokemukset voivat olla haastattelijoiden mukaan liian yksityisiä ja näin ollen arkoja. Samalla tavalla ihmiset eivät ajattele ja he haluaisivatkin tuoda julki omaa kokemustaan ja näin ollen luoda laajempaa kuvaa tutkittavasta aiheesta. (Kuula & Tiitinen 2010, 447.) Haastatteluissa kertoen oman taustani ammattikoulusta, olen luonut moniin haastatteluihin syvyyttä sekä avoimuutta ymmärrykseeni tuoda julki tämän marginaalisen ryhmän ajatuksia luotettavasti esille. Analysoidessa olen kiinnittänyt huomioita aineistoni lukemiseen objektiivisesti, mutta huomannut yhtymäkohtia omassa aiemmassa pohdinnassani kohti opintojani. Erilaiset ajatukset ja nousevat teemat olen nostanut esiin kunnioittaen yksilöiden anonyymisyyttä.

Tutkimuksen läpinäkyvyys on tärkeää, jotta aineisto saa kunniallisen käsittelyn. Tulokset tulee olla perusteltuja ja tarvittaessa tarkistettavissa. (Ruusuvuori 2010a, 428.) Ei ole yhtä ainoaa totuutta, vaan totuus muotoutuu yhteiskunnassa sosiaalisesti. Pystyäksemme ymmärtämään maailmaa, tulee tutkia maailmaa ilmiöistä käsin. Ilmiöihin vaikuttaa erilaiset asiat, jotka muokkaavat niitä. Sama asia ilmiön sisällä voi muokata ilmiötä eri suuntiin. Nämä ilmiön sisäiset asiat nähdään tutkimalla eri yhteyksiä ja pyrkimällä ymmärtämään objektiivisesti mitä ne meille haluavat kertoa. (Guba & Lincoln 1986, 75.) Tutkimuksessa on otettu huomioon yksilöiden sama kauppakorkeakoulutausta opiskelijoina.

Kauppakorkeakoulu on luonut heille asiantuntijuutta tietyssä tieteenalassa. Tuloksissa voimme nähdä samansuuntaisia asioita, koska nykyinen koulutus on tuonut heitä ajattelemaan samalla tavalla enemmän. Vaihtelevuutta ajatuksiin tuo henkilöiden eri vaihe

korkeakouluopinnoissa, osa voi olla juuri aloittaneita ja osa valmistumisen kynnyksellä. Jokaista yksilöä kuitenkin on muokannut Turun kauppakorkeakoulun opinnot, jolloin samankaltaisuuksia nousi esiin aineistosta.

Heikkinen, Huttunen ja Syrjälä (2007) ovat ehdottaneet laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteereiksi historiallisen, reflektiivisen, dialektisuuden, käytännöllisen sekä havahduttavuuden. Laadullisen tutkimuksen tulisi luoda uusia ajatuksia ja innostaa lukijaa pohtimaan asioita. Tutkimuksessa on huomioitava teorian ja tutkimuksen yhteenkuuluvuus ja nivoutuminen kokonaisuudeksi keskustelun tapaan. Havahduttaminen tapahtuu luoden uusia näkökulmia ilmiöistä, joiden avulla uusia tutkimuskohteita voi löytyä tai jopa uusia näkökulmia maailman katsomiseen.

Luotettavuutta on pystyttävä arvioimaan monesta eri näkökulmasta tutkimusta tehdessään. Heikkisen, Huttusen ja Syrjälän innoittamana olen pyrkinyt löytämään uutta näkökulmaa ei-ylioppilaiden kauppakorkeakouluun siirtyneiden käsityksistä kyvyistään.

6.3 Jatkotutkimus-ehdotuksia

Koulutuksellista eroavaisuutta ja erilaisia opintopolkuja on tutkittu tutkimuskirjallisuutta lukiessa. Monet asiat koulutuksista ja kyvykkyyksistä sekä omien kykyjen nimeämisessä ovat yhteydessä työllistettävyyteen. Kykyminä käsitteen avulla tulevaisuudessa voitaisiin tutkia, miten se on yhteydessä työllistymiseen? Koulutusrakenteen yhteiskunnallinen muutos korkeakoulutukseen päin siirtää haasteita työllistymiseen. Korkeakoulutus ei ole suoranaisesti yhteydessä työpaikan saamiseen, vaan siihen vaikuttaa paljon ihmisen persoonallisuus ja kyvykkyyden tunne. Kykyminä muokkautuu elämän aikana erilaisten palautteiden takia. (Komulainen ym. 2015; Rätty ym. 2019.) Tulevaisuudessa voitaisiin tutkia, miten kykyminä muuttuu toiselta asteelta työelämään mennessä ja onko nivelvaiheissa haastavimmat kykyminän muokkautumisen kohdat vai tulevatko ne johonkin muualle elämän aikana. Laadullisesta aineistosta on mahdollista tehdä monia erilaisia tutkimuksia lisää. Yksi näkökulma ei anna tilaa kaikelle tiedolle mitä aineistosta löytyy. Aineistoa pystyy jatkotutkimaan monin eritavoin. Aineisto on mukana Amiksesta yliopistoon – hankkeessa, jossa aineisto pääsee näyttämään itsestään erilaisia ulottuvuuksia.

Haastatteluissa tuli selkeästi esiin avoimen yliopiston tunnettavuus. Itsekin olen käynyt avointa yliopistoa ensin kansaisopiston puolella, kunnes minulle ehdotettiin nettikursseja, koska paikallisryhmä ei tullut täyteen. Monet olivat kuulleet avoimesta mahdollisuudesta

tutuiltaan tai törmänneet mahdollisuuteen internettiä selailemalla. Yksi oli löytänyt mainosilmoituksen lehdestä ja sitä kautta mennyt kuuntelemaan avoimesta väylästä ja sen mahdollisuuksista. Mielenkiintoista olisikin tutkia miten avoimen yliopiston tarjonta saavuttaa työikäiset laajemmalla skaalalla? Monikaan ei tiedä avoimen väylän mahdollisuudesta päästä yliopistoon koulutustaustasta huolimatta. Haasteeksi nähtiin jo nyt korkea keskiarvo sekä nuorten tietoisuus väylämahdollisuudesta. Miten siis saada tieto myös työikäisille, jotka pohtivat uutta uraa? Monet mainitsivat avoimen väylän olevan hyvä keino kokeilla akateemista oppimista ja sopiiko se omalle tyylille vai ei.

Jatkotutkimusehdotuksena tutkiminen voisi suuntautua kuinka korkeakoulut mahdollistavat erilaisia suoritus mahdollisuuksia kursseille, sekä kuinka tasa-arvoista erilaiset suoritustavat ovat erilaisille oppijoille. Tiedostaako jokainen oppilas omat oppimistyykinsä ja mahdollisuutensa erilaisista suoritustavoista vai onko haasteena se, että jokaiselle tarjotaan erilaisia kokemuksia suoritustapojen moninaisuudella. Aineistoa voisi hyödyntää esimerkiksi, miten kokee oman opintopolkunsa? Nähdäänkö työharjoittelut omasta näkökannasta vai työnantajanpuolelta? Miten tuntee kuuluvansa yliopiston yhteisöön? Sekä millaisia oletuksia yliopisto-opiskelusta ja tutkinnosta annetaan, haastateltavat itse tai mitä heille on läheiset kertoneet. Aineistoa pystyisi analysoimaan arvojen kautta, eli millaisia arvoja ihmiset kantavat ja mitkä koetaan tärkeiksi valitessaan uraa tai koulutusta. Tutkimusta pystyisi narratiivisen analyysin avulla analysoimaan ja luomaan eri aikajänteiden avulla elämäkokemuksia peruskoulusta kohti kauppakorkeakoulua.

Lähteet

- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Antonio, A. & Tuffley, D. 2017. Dimensions of self-perceived employability in first year IT students. *International conference educational technologies*, 105–112.
- Bamberg, M. 2011. Who am I? Narration and its contribution to self and identity. *Theory & psychology*. 2011–02. Vol. 21 (1), 3–24.
- Brunila, K. 2019. Kiihdyttävä yliopisto. Teoksessa T. Autio, L. Hakala & T. Kujala (toim.) *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia*. Tampere: PunaMusta Oy- Yliopistopaino, 349–376.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Juva: PS-kustannus, 26–44.
- Eteläpelto, A. & Vähäsantanen, K. 2010. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisen konstruktiona. Teoksessa T. Asunmaa & P. Räihä (toim.) *Samalta viivalta 4 Valtakunnallisen kasvatusalan valintayhteistyöverkoston (VAKAVA) kirjallisen kokeen aineisto 2010*. Juva: PS-kustannus, 45–67.
- Haltia, N., Isopahkala-Bouret, U. & Jauhiainen, A. 2019. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus ja aikuisopiskelijan opiskelumahdollisuudet. *Aikuiskasvatus* 4/2019.
- Haltia, N., Jauhiainen, A. & Isopahkala-Bouret U. 2018. Ilman ylioppilastutkintoa yliopistoon hakeneiden taustat ja sisäänpääsy koulutukseen. Epätavallista reittiä yliopistoon. Teoksessa R. Rinne, N. Haltia, S. Lempinen & T. Kaunisto. (toim.) *Eriarvoistuva maailma- tasa-arvoistava koulu? Suomen kasvatustieteellinen seura RY*. Jyväskylä, 223–244.
https://research.utu.fi/converis/portal/detail/Publication/38872293?lang=fi_FI
- Haltia, N., Jauhiainen, A. & Isopahkala-Bouret, U. 2017. Ei-ylioppilastaustaiset korkeakouluopiskelijat. *Eurostudent VI –tutkimuksen artikkelisarja*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80047/OKM_28_2017.pdf
- Heikkinen, L.T., Huttunen, R. & Syrjälä L. 2007. Action research as narrative: five principles for validation. *Educational Action Research*. Vol 15. No1, 5-19

- Hirsjärvi, S. 2009. Tutkimustyyppit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.) Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 191–220.
- Hänninen, V. 2010. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: PS-kustannus, 160–178.
- Kivinen, O., J. Hedman & P. Kaipainen 2012. ”Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa: eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot.” Yhteiskuntapolitiikka 77 (5).
- Komulainen, K. Hirvonen, I. Kaskes, K. Kasanen, K. & Siivonen, P. 2019. Asiantuntijoita, monitaitoisia ja akateemisia yrittäjiä. Yliopisto-opiskelijoiden asemoituminen akateemisuuteen, työllistettävyyteen ja yrittäjyyteen. Aikuiskasvatus. 2019 Vol. 39(2), 122–137.
- Komulainen, K. Kärkkäinen, M. Korhonen, M. Rätty, H. Siivonen, P. Kasanen, K. & Rautiainen, R. 2015. Kun mikään ei riitä – akateeminen kykyminuus puntarissa. Teoksessa K. Brunila, J. Onnismaa & H. Pasanen (toim.) Koko elämä töihin. Koulutus tietokykykapitalismissa. Tampere: Vastapaino, 145–170.
- Kosunen, T. 2021. Kohti saavutettavampaa korkeakoulutusta ja korkeakoulua. Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163235/OKM_2021_35.pdf?sequence=1&isAllowed=y (luettu 6.4.2022)
- Kuula A. & Tiitinen S. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 446–459.
- Käyhkö, M. 2014. Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko? Työläistaustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja luokan kokemukset. Sosiologia 51 (1), 4–20
- Lincoln Y. & E. Guba. 1986. But is it rigorous? Trustworthiness and authenticity in naturalistic evaluation.
- Nori, H. & Vanttaja, M. 2018. Pitkä tie yliopistoon. Toisen mahdollisuuden käyttäjät. Aikuiskasvatus. Vol. 38 (4), 276–290.

Nori, H., Juusola, H., Kohtamäki, V., Lyytinen, A. & Kivistö, J. 2021. Korkeakoulutuksen saavutettavuus ja tasa-arvo Suomessa ja verrokkimaissa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:12. saatavilla

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162889/VNTEAS_2021_12.pdf

(luettu 6.4.2022)

O'Shea, S. 2014, Transitions and turning point exploring how first in family female students story their transition to university and student identity formation. *International journal of qualitative studies in education*. Vol 27 (2), 135–158.

Opintopolku. Hakukelpoisuus. [Valmistaudu korkeakoulujen yhteishakuun - Opintopolku](#)
2.12.2022

Oppivelvollisuuslaki 2020. 1214/30.12.2020.

Rosenholtz, S., & Simpson, C. (1984). The formation of ability conceptions: developmental trend or social constructions? *Review of Educational Research*, 54(1), 31–63

Ruusuvuori J. 2010a. Litteroijan muistilista. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 424–431.

Ruusuvuori J. 2010b. Vuorovaikutus ja valta haastattelussa -keskusteluanalyttinen näkökulma Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 269–299.

Räty, H., Komulainen, K., Hytti, U., Kasanen, K., Siivonen, K. & Kozlinska, I. 2018. University students' perceptions of their abilities relate to their entrepreneurial intent. *Journal of Applied Research in Higher Education*. 2019. Vol 11 (4), 897-909.

Räty, H. Hytti, U. Kasanen, K. Komulainen, K. Siivonen, P. & Kozlinska, I. 2019. Perceived employability and ability self among Finnish university students. *European Journal of Psychology of Education*. 2020. 35, 975–993.

Rönkä, A., Oravala, S. & Pulkkinen, L. 2003. Turning points in adults' lives: The Effects of gender and the amount of choice. *Journal of adult development*. 10 (3), 203–215.

Saari, J., Inkinen, A. & Jokila, S. 2021. Opiskelijoiden hakumotiivit ja valmennuskurssin käyminen. *Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:15*. Helsinki.

Saari, J., Koskinen, H., Attila, H. & Sarén 2020. Eurostudent VII – opiskelijatutkimus 2019. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:25. Helsinki.

Suomen virallinen tilasto (SVT a): Opintojen kulku [verkkojulkaisu].

ISSN=1799–1005. 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 15.12.2021].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/opku/2020/opku_2020_2021-03-12_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT b): Sijoittuminen koulutuksen jälkeen [verkkojulkaisu].

ISSN=1798–9442. 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 23.8.2022].

Saantitapa: http://www.stat.fi/til/sijk/2019/sijk_2019_2021-01-21_tie_001_fi.html

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki:

Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turun yliopisto. Kauppatieteet. <https://www.utu.fi/fi/opiskelijaksi/kauppatieteet-turku-kauppatieteiden-kandidaatti-ja-kauppatieteiden-maisteri-3-v-2-v> (luettu 26.4.2022)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/ 2019.

<https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot>. viitattu 22.12.2021

Törrönen J.2010. Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 180–211.

Vasalampi, K., Kiuru, N. & Salmela-Aro, K. 2018. The role of a supportive interpersonal environment and education-related goal motivation during the transition beyond upper secondary education. *Contemporary Educational Psychology* 55 (2018), 110–119.

Vasalampi, K., Nurmi, J-E., Jokisaari, M. & Salmela-Aro, K. 2012. The role of goal-related autonomous motivation, effort and progress in the transition to university. *European Journal of Psychology of Education* 2012 vol 27(4), 591–604.

Vuorinen-Lampinen, P. 2020. Yliopiston opiskelijavalinnasta opintourille: Miten opintouratyypit ja siirtymäjärjestelmä linkittyvät koulutuspoliittisiin tavoitteisiin? Teoksessa *Tuntematon korkeakoulutus*. toim. Ursin, J. & Muhonen, R. Suomen kasvatustieteellinen seura RY. Jyväskylä, 193–226.

Wallenius, J., Ojasalo, K., Friman, M., Kallio, T.J., Sandström, J., Tuuliainen, M. & Mustonen, K. 2020. Kauppatieteiden ja liiketalouden korkeakoulutuksen arviointi.

<https://karvi.fi/publication/kauppatieteiden-ja-liiketalouden-korkeakoulutuksen-arviointi/>

(luettu 6.4.2022)

Liitteet

Liite 1. Haastattelu kutsu

Otsikko: Opiskeletko kauppiksessa amistaustalla – tule haastatteluun!

Hei,

sinä kauppakorkeakoulussa opiskeleva. Oletko tullut yliopistoon opiskelijaksi ammatillisen koulutuksen kautta ilman ylioppilastutkintoa? Opintopolkusi ja opiskelukokemuksesi kiinnostavat meitä – tule mukaan haastattelututkimukseen!

Teen pro gradua ja etsin ei-ylioppilastaustaisia kauppakorkeassa opiskelevia opiskelijoita. Haastattelun tarkoituksena on keskustella opiskelukokemuksista ennen ja jälkeen kauppakorkeakouluun pääsyä. Haastattelun ajankohta on keväällä 2022 helmi- maaliskuun aikana. Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina ja se kestää noin 1 -2 tuntia. Sovitaan sinulle sopiva ajankohta. Toivon, että haastattelut käytäisiin zoomin välityksellä, lähetän zoom linkin hyvissä ajoin ennen haastattelun alkua. Haastattelu tallennetaan vain ääninauhoina ei videona.

Haastattelujen keräämisen perusteena on tieteellinen tutkimus. Haastateltavien henkilöllisyys tulee säilymään anonyyminä tutkimusprosessin ajan. Tutkimusjulkaisuista ei ole mahdollista tunnistaa tutkimukseen osallistuneita henkilöitä. Haastatteluja hyödynnetään myös Amiksesta yliopistoon-hankkeessa.

Toivottavasti kiinnostuit tutkimuksesta. Ota yhteyttä vastaamalla tähän sähköpostiin (piret.p.kinnunen@utu.fi) ja sovitaan haastattelulle sopiva ajankohta. Vastaan mielelläni lisäkysymyksiin.

Välitäthän kutsua eteenpäin kohderyhmään kuuluville!

Ystävällisin terveisin,

Piret Kinnunen

piret.p.kinnunen@utu.fi

Turun yliopisto

Lisätietoa Amiksesta yliopistoon hankkeesta saa Ulpukka Isopahkala-Bouret ja Nina Haltia. (<https://sites.utu.fi/amiksestayliopistoon/>)

Liite 2. Haastattelurunko

Lapsuudenkodin – ja ympäristöjen perintö

1. Millainen perhetausta sinulla on?
2. Millä tavalla kotonasi suhtauduttiin koulunkäyntiin (peruskoulussa)?
3. Millainen oli oma suhtautumisesi kouluun?
4. Kuinka muu lähipiiri suhtautui koulunkäyntiin?

Ammatillinen koulutus

1. Miten/Miksi päädyit opiskelemaan ammatilliseen oppilaitokseen?
2. Mietitkö muita jatkokoulutusvaihtoehtoja?
3. Mitkä tekijät vaikuttivat päätökseen?
4. Millaisena näet perheesi merkityksen sille, että päädyit ammatilliseen koulutukseen?
5. Entä kavereidesi tai muun vertaisryhmän vaikutus?
6. Millaista opiskelu ammatillisessa koulussa oli?
7. Viihdyitkö amiksessa/tuntuiko se sinulle sopivalta oppilaitokselta?
8. Koitko ”kuuluvasi joukkoon”?
9. Kuinka opinnot amiksessa sujuivat? (opintomenestys)
10. Miten koit työharjoittelut?
11. Millaista palautetta sait työpaikoilta ja opettajilta? Rakentavaa, positiivista vai negatiivista?
12. Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla oli ammatillisten opintojen aikana?

13. Millaista opinto-ohjausta teille tarjottiin?
14. Miten jatko-opintoja käsiteltiin?
15. Kuinka niistä puhuttiin?
16. Minne teitä ohjattiin?
17. Millaisia ajatuksia korkeakoulutus herätti silloin?
18. Miten opetushenkilöstö suhtautui mahdollisiin jatko-opintosuunnitelmiin/-pohdintoihin?

Ammattikoulun jälkeinen aika

1. Mitä amiksen suorittamisen jälkeen tapahtui?
2. Olitko työelämässä? -> työnhaku millaisia kykyjä listasit ominaisuuksiksi? Miksi?
3. Miten muu elämä eteni?
4. Suorititko joitain opintoja? Mitä? Jos AMK:
5. Miten päädyit sinne?
6. Millaista opiskelu oli?
7. Miten viihdyit siellä?
8. Millaisia tulevaisuudensuunnitelmia silloin oli?

Kauppakorkeakouluun hakeutuminen

1. Millaisen polun kautta päädyit hakemaan kauppakorkeakouluun?
2. Mitkä tekijät koet vaikuttaneen hakupäätökseesi?
3. Oliko muita vaihtoehtoja- mitä?
4. Miten alan valinta tapahtui?

5. Mistä innostuit hakeutumaan alalle?
6. Koetko ammatillisen taustasi vaikuttaneen jollain tavoin hakupäätökseesi?
7. Koetko ammatillisen taustasi vaikuttaneen jollain tapaa hakuprosessiin?
8. Saitko tukea hakemiseen? Mistä/keneltä?
9. Miltä pääsykoeurakka tuntui?
10. Koetko ammatillisen taustasi vaikuttaneen valmistautumiseen?
11. Mahdolliset valmennuskurssikokemukset?
12. Miten päätökseesi hakea kauppakorkeakouluun suhtauduttiin?
 - a. Perhe, läheiset, ystävät, muut vertaiset

Opiskelu kauppakorkeakoulussa

1. Millaiselta kauppakorkeakouluopintojen aloitus tuntui?
2. Miltä hyväksyminen opiskelijaksi tuntui?
3. Miltä siirtyminen ammatillisesta koulutuksesta kauppakorkeakouluun tuntui?
4. Kohtasitko vaikeuksia siirryessäsi amiksesta kauppakorkeakoulutukseen?
5. Koetko, että ammatillinen taustasi vaikutti kokemuksiisi opintojen alussa?
6. Miten läheisesi/ystävät yms. suhtautuivat sisäänpääsyysi?
7. Millaiseksi olet kokenut kauppakorkeakouluopiskelun?
8. Koetko ammatillisen taustasi vaikuttaneen opiskelukokemuksiisi?
9. Ovatko jotkin toiminta- tai työskentelytavat tuntuneet sinulle jollain tapaa sopivimmilta kuin toiset – mitkä?
10. Opintomenestys, millainen ollut opintojen aikana?
11. Koetko saavasi tukea opintoihin liittyvissä asioissa tarvittaessa? Mistä/keneltä?

12. Koetko, että lukion käynneillä on ”jotain enemmän” kuin sinulle?
13. Entä sinulla enemmän kuin lukion käynneillä?
14. Onko kauppakorkeakoulussa opiskelu muokannut ystäväpiiriäsi ja suhdettasi lähimpiin ihmisiin?
15. Oletko huomannut lähestymisen tai vuorovaikutuksien olevan erilaista kuin ennen?
16. Kuinka koet sopeutuneesi kauppakorkeakouluun?
17. Koetko amistaustasi vaikuttaneen sopeutumiseen?
18. Koetko amistaustasi vaikuttaneen suhteisiisi henkilöstön tai muiden opiskelijoiden kanssa?
19. Koetko kuuluvasi korkeakouluyhteisöön?
20. Onko muiden suhtautuminen sinuun muuttunut sen jälkeen, kun sinusta tuli kauppakorkeakouluopiskelija?

Kyvykkyys

1. Onko sinulla luottavainen olo opintojen suhteen?
2. Tuntuuko että hallitset opiskelujasi ja koet onnistumisen kokemuksia?
3. Muistatko tärkeitä hetkiä elämäsi varrelta ennen korkeakouluopintoja, jolloin olisit erityisesti ajatellut ja/tai joutunut miettimään omia kykyjä, taitojasi ja osaamistasi?
4. Mitä ajattelit omista kyvyistä, taidoista ja osaamisestasi korkeakouluopiskelun eri vaiheissa? Millä eri tavoilla kerrytit osaamistasi opiskeluaikana?
5. Millainen käsitys sinulla on omasta kyvykkyydestäsi tulevalle alalle? Millaisia kykyjä löydät itsestäsi?

Tulevaisuus

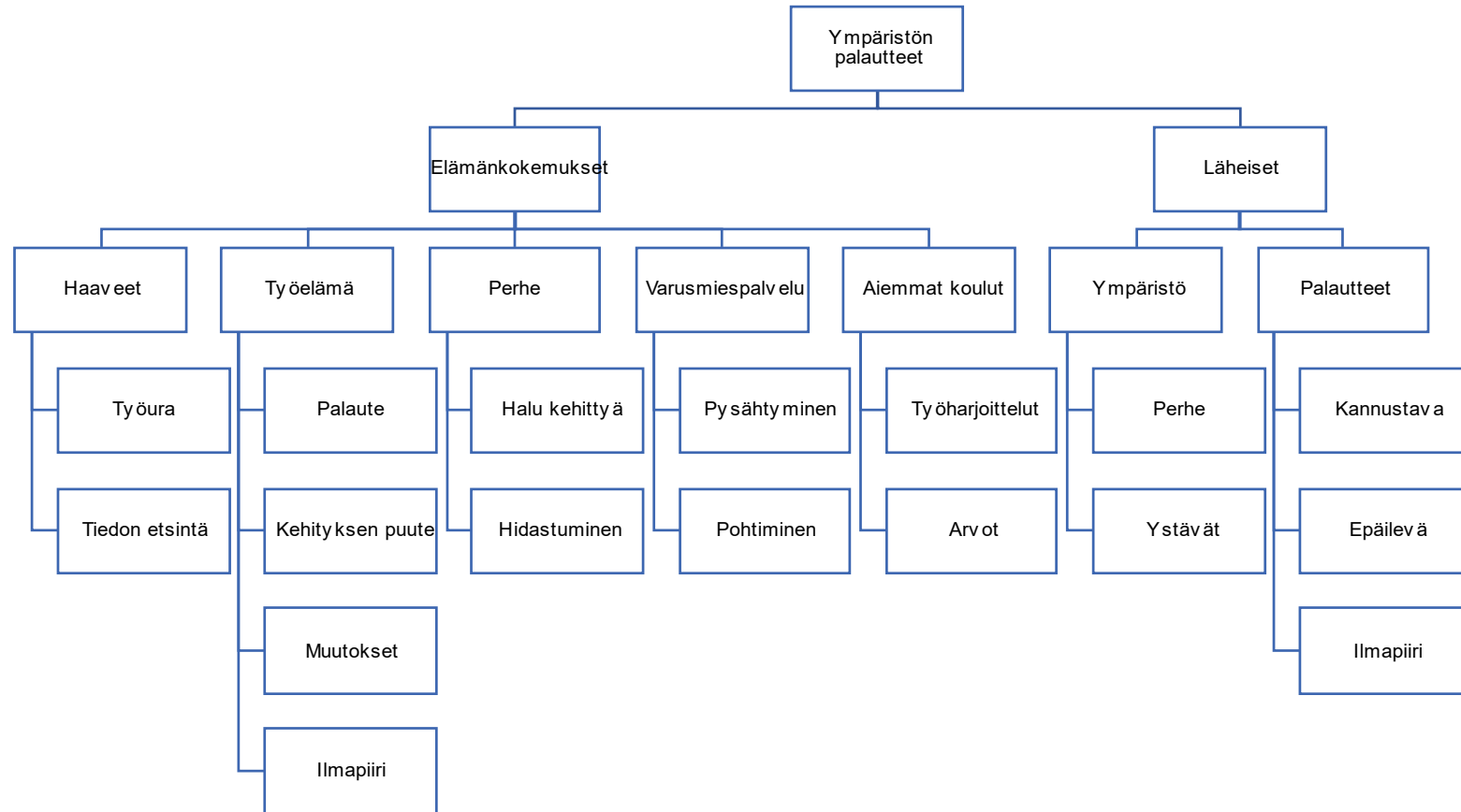
1. Miltä tulevaisuutesi näyttää? Odotukset elämältä ja työelämältä?

Liite 3. Tietosuojailmoitus

1. Rekisterin nimi	Ammatillisesta koulutuksesta kauppakorkeakouluun siirtyneiden kykyminä
2. Rekisterinpitäjä	Piret Kinnunen ppmaho@utu.fi
3. Vastuuhenkilön yhteystiedot	Piret Kinnunen ppmaho@utu.fi
4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot	DPO@utu.fi +358 29 450 4361
5. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste	<p>Tutkimuksessa kerätään haastatteluista, jossa kysytään opiskelijoiden kokemuksia opiskelusta ja kyvykkyydestään opintoja kohtaan.</p> <p>Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on</p> <p>☒ käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a-kohta)</p> <p>☐ rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta)</p> <p>☐ muu mikä</p>
6. Käsiteltävät henkilötietoryhmät	<p>Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja</p> <p>Kokemukset hakutilanteesta ja sisäänpääsystä, kokemuksen tunteet peruskoulusta, toisesta asteesta, perheen ja läheisten tuki, tulevaisuus ajatukset, oma kyvykkyys opintoja kohtaan.</p>
7. Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät.	Tietoja ei siirretä eikä luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolelle.
8. Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin	Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

<p>9. Henkilötietojen säilyttämisaika tai sen määrittämisen kriteerit</p>	<p>Haastattelunauhoitteista kirjoitetaan tekstitiedostot. Litterointi vaiheessa tutkimusaineisto anonymisoidaan, jolloin tiedostoon ei jää suoria henkilötietoja. Henkilötietoja säilytetään aineiston anonymisoimiseen asti. Tutkimuksen valmistumisen ja hyväksymisen jälkeen litteroitu teksti sekä haastatteluaineistot ovat hankkeen ylläpitäjien käytettävissä.</p>
<p>10. Rekisteröidyn oikeudet</p>	<p>Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää tai vaikeuttaa käsittelyä.</p> <p>Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle. Yhteyshenkilö rekisteröidyn oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvissä asioissa on Turun yliopiston tietosuojavastaava, yhteystiedot ilmoituksen alussa.</p>
<p>11. Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu</p>	<p>Haastattelukutsu on lähetetty opintotoimistoon, jota kautta haastateltavat ottavat tutkimuksen tekijään yhteyttä sähköpostitse. Muut tiedot kerätään haastattelututkimuksen aikana.</p>
<p>12. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta</p>	<p>Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.</p>

Liite 4 Aineiston pelkistys/-Ympäristön palautteet

Liite 5 Aineiston pelkistys/-Koulutusvalinnat

